

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FAKULTA FILOZOFICKÁ

KATEDRA SOCIOLOGIE A ANDRAGOGIKY

ROZPAD MANŽELSTVÍ DOSPĚLÝCH DĚTÍ.

CO TO ZNAMENÁ PRO RODIČE?

ADULT CHILDREN'S DIVORCE.

WHAT DOES IT MEAN FOR THEIR PARENTS?

ZÁVĚREČNÁ MAGISTERSKÁ PRÁCE

AUTOR PRÁCE: Monika Moudrá

VEDOUCÍ PRÁCE: Doc. PhDr. Dana Sýkorová, Ph.D.

2010

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní všechnu literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

.....
Monika Moudrá

V Olomouci dne 1.3.2010

PODĚKOVÁNÍ

Chtěla bych poděkovat všem, kteří se mnou v průběhu psaní magisterské diplomové práce spolupracovali a všestranně mi vycházeli vstříc. Především chci poděkovat Doc. PhDr. Daně Sýkorové, Ph.D. za její odborné vedení a konzultace, ze kterých jsem při tvorbě této závěrečné práce vycházela. Můj dík také patří všem účastníkům výzkumu za jejich poskytnuté odpovědi a drahocenné názory, bez kterých by tato práce jistě nevznikla.

Příjmení a jméno autora: Moudrá Monika

Název katedry a fakulty: Katedra sociologie a andragogiky
Fakulta filozofická

Název diplomové práce: Rozpad manželství dospělých dětí.
Co to znamená pro rodiče?

Vedoucí diplomové práce: Doc. PhDr. Dana Sýkorová, Ph.D.

Počet znaků: 261 799

Počet příloh: 5

Počet titulů použité literatury: 53

ANOTACE

Rozpad manželství dospělých dětí se jeví jako velmi závažný sociální jev, který se nedotýká jen života rozvádějících se aktérů a jejich dětí, ale i ostatních příbuzných, obzvláště prarodičů, kteří při rozvodu v životě svých dětí sehrávají významnou roli. V souvislosti s problematikou rozvodů bývají rodiče rozvádějících se dospělých osob běžně opomíjeni, z toho důvodu je právě tato práce zaměřena na tuto generaci a na její pohled na rozvod svého dospělého dítěte. Práce se skládá ze dvou částí. První část je zaměřena teoreticky. Snaží se přiblížit význam rodiny ve společnosti a z pohledu rodičů rozvedených dospělých popsat problematiku rozvodu. Řešena je otázka rozvodu jakožto určitého společenského opatření, otázka příčin rozvodu, jeho důsledků, legislativní úpravy poměrů po rozvodu a vlivu rozvodu na život všech tří generací. Druhá část je věnována kvalitativnímu sociologickému výzkumu, zabývajícímu se osobami, jejichž dospělé děti se rozvedly. Klade si za cíl zachytit subjektivní pohled zkoumaných osob na tuto problematiku. Opírá se o informace získané z hloubkových rozhovorů s těmito rodiči. Výzkum přispěl ke konkrétnější představě o tom, co dnes rozvod pro tuto starší generaci znamená, jaký vliv a dopad má rozvod na život jich samých, jejich dospělých dětí i vnoučat. Výzkum prokázal, že ačkoliv většinou tito rodiče rozvod svého dospělého dítěte přijímají, staví se na jeho stranu a poskytují mu potřebnou pomoc a podporu, přesto však ne vždy bývají schopni se s jeho rozvodem snadno psychicky vyrovnat a smířit se tak i se vzniklou porozvodovou situací. Jejich život bývá rozvodem výrazně poznamenán jak po stránce fyzické a materiální, tak i po stránce emocionální.

Klíčová slova: rodina, rozpad manželství dospělých dětí, rodiče rozvedených dospělých dětí, nezletilé děti a rozvod, rodičovství po rozvodu, vztahy v rodině, příčiny rozvodu, důsledky rozvodu, úprava poměrů po rozvodu

ANNOTATION

Adult offspring's marital break-up seems to be a very serious social phenomenon, which concerns not just the lives of divorcing ones and their children but also other relatives, especially grandparents of those children. These grandparents play a significant role in the lives of their divorced children. This thesis is focused on the generation of grandparents and their point of view of their adult child's divorce. The thesis is divided into two parts. The first one is aimed at theory. It is about the importance of a family in society and the description of divorce from the point of view of parents' divorced adult children. Divorce is being solved as a specific social measure. Other topics are causes of divorce, divorce consequences, changes in law status of divorced ones and the influence to all three generations. The second part is practical. It is based on a sociological research. Objects of the research were parents whose children had divorced. The aim of the research was to get subjective point of view of the enquired ones to this phenomenon. Results of the research were got from interviews with required. The research helped to create a more specific notion about what a divorce means for an older generation nowadays and how it influences their lives, lives of their adult children and grandchildren. The research proved that although these parents often accept divorce of their parents, stand by them, help them and support, in spite of all these facts they are not able to face up to a new situation. Their live is often influenced by divorce, especially in a physical, material and emotional way.

Keywords: family, adult offspring's marital break-up, parents' divorced adult children, under-aged children, parenthood after divorce, family relations, causes of divorce, consequences of divorce, changes of relationship after divorce

OBSAH

1. Úvod	9
2. Rodina	12
2.1 Rodina a její význam ve společnosti	13
2.2 Proměna role otce a matky v rodině	15
2.3 Prarodiče a jejich role v rodině	18
3. Rozvod	21
3.1 Rozvod jako způsob řešení manželské krize	22
3.2 Právní aspekty rozvodu.....	23
3.3 Řízení o rozvod manželství	28
3.4 Druhy rozvodu	30
3.4.1 Rozvod sporný	30
3.4.2 Rozvod ztížený	31
3.4.3 Rozvod nesporný	32
3.5 Právní následky rozvodu.....	33
4. Příčiny rozpadu manželství	34
4.1 Rozdílnost povah, názorů a zájmů.....	36
4.2 Neuvážený sňatek	37
4.3 Nezáměr o rodinný život.....	37
4.4 Sexuální neshody	38
4.5 Nevěra	38
4.6 Alkoholismus	38
4.7 Finanční neshody	39
4.8 Zásahy rodičů do manželství	39
4.9 Jiné příčiny.....	40
5. Rozvod a jeho důsledky	41
5.1 Psychologické aspekty	42
5.2 Sociální aspekty	44
5.3 Ekonomické aspekty	46
6. Současná legislativní úprava poměrů po rozvodu	48
6.1 Úprava styku osob po rozvodu	49
6.1.1 Styk dítěte s prarodiči a sourozenci	49
6.1.2 Styk rodiče s nezletilým dítětem.....	50
6.2 Svěřování dětí do výchovy pro dobu po rozvodu	51
6.2.1 Rozhodování soudu o svěření dítěte do péče.....	52
6.2.2 Svěřování dítěte do výchovy po rozvodu	53
6.2.2.1 Výhradní péče	53
6.2.2.2 Střídavá péče.....	55
6.2.2.3 Společná péče	56
6.2.3 Výhody a nevýhody jednotlivých typů porozvodové péče.....	57
6.3 Výživné	58
6.3.1 Vyživovací povinnost rodičů vůči nezletilému dítěti	59
6.3.2 Vyživovací povinnost prarodičů vůči nezletilému dítěti	61

7. Děti a rozvod	62
7.1 Rozvod a jeho vliv na děti	63
7.2 Vztahy nezletilých dětí a rodičů po rozvodu	64
7.3 Vztahy vnoučat a prarodičů po rozvodu	66
8. Rodičovství po rozvodu	68
8.1 Vztahy mezi rozvedenými rodiči	69
8.2 Vztahy rozvedených osob k prarodičům	71
8.3 Rodičovství po založení nové či doplněné rodiny	72
9. EMPIRICKÁ ČÁST	75
9.1 Cíle výzkumu	75
9.2 Výzkumné otázky	76
9.3 Metoda výzkumu	76
9.4 Metoda získávání dat	77
9.5 Výzkumný vzorek	79
9.6 Sběr dat	80
10. Analytická část	82
10.1 Příčiny rozpadu rodiny z pohledu prarodičů	84
10.2 Prarodiče a vliv rozvodu dospělých na jejich život	87
10.3 Rozvod a jeho důsledky pro rozvedené dospělé dítě a vnoučata z pohledu prarodičů	93
10.4 Postoje prarodičů k rozvodu a k porozvodovému uspořádání poměrů svého dítěte	101
10.5 Vztahy v rodině po rozvodu z pohledu prarodičů	105
12. Seznam použitých zdrojů	117
12.1. Knižní a seriálové publikace	117
12.2. Internetové zdroje	119
13. Přílohy	122
Graf č. 1 Sňatky a rozvody v letech 1950-2008	26
Tabulka č. 1 Rozvody podle příčiny rozvratu manželství	36
Tabulka č. 2 Základní charakteristiky výzkumného souboru	83

1. Úvod

Konec dvacátého století se stal obdobím největších proměn společnosti. Tyto změny se zvláště posledních dvacet let promítají zejména v podmínkách existence rodiny. „*Rodina je tradičně pokládána za instituci tvořící základ či symbolickou kotvu společnosti.*”¹ Právě společenské změny vedly k tomu, že tato instituce postupně měnila svou podobu, procházela proměnami, a to jak ve své formě, tak i ve funkcích, jež má naplňovat.

V poslední době se stále více diskutuje o smyslu a poslání rodiny. Vzhledem k proměnám, které instituce rodiny v posledních letech nejen v České republice, ale i v ostatních zemích prodělala, se objevuje otázka, zda lze vůbec o rodině v tradičním smyslu ještě hovořit. Během posledních padesáti let došlo k výraznému růstu aktivity žen na pracovním trhu, k ústupu významu instituce manželství a k rozšíření nesezdaných soužití, k rostoucímu počtu rozvodů a neúplných rodin, k odkládání rodičovství a zvyšuje se i podíl lidí žijících bez partnera. To vše vyvolává otázku, zda klasická rodina, tak jak jsme ji znali, nezklamala a není již pouhým přežitkem minulosti. Žijeme v době, kdy se již nejméně 40 let soustavně hovoří o krizi rodiny, o jejím rozpadu a nestabilitě.² Mnoho manželství často končí rozvodem. Samotný rozvod se v současné době stává záležitostí, s kterou má v naší společnosti zkušenost téměř každý. Česká republika patří mezi země s relativně vysokou rozvodovostí, rozvádí se přibližně až 49% z původně uzavřených manželství.³

Rozvod manželství, jakožto určité společenské opatření, velkou mírou zasahuje do života rodiny. Upravuje život každého z účastníků, nejen život rozvádějících se manželů a jejich dětí, ale z velké části i život rodičů rozvádějících se dospělých osob. V moderní společnosti jsou po rozvodu většinou nezletilé děti svěřovány do výhradní péče matky, která se o ně dále převážně stará sama. Otec pak často hraje roli rodiče druhé kategorie a jeho výchovného potenciálu je využíváno minimálně nebo vůbec. Rozhodnutí soudu o porozvodovém uspořádání poměrů tak často vede k tomu, že nezletilé děti po rozvodu ztrácejí kontakt nejen s jedním z rodičů, ale i s jejich prarodiči.

---

¹ Dudová, R. *Otcovství po rozchodu rodičovského páru*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2008, str. 14.

² Srov. *Ibidem*, s. 14-15.

³ Srov. „Rozvodovost.“ *Český statistický úřad*. [online]. Aktualizováno: 15.1.2010. Dostupné z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>>. Navštíveno dne: 16.1.2010.

V moderní době můžeme rodiče rozvádějících se dospělých osob považovat za opomíjené oběti rozvodů.⁴ S rostoucím věkem se pro ně zvyšuje význam vazeb na jejich dospělé děti a především na vnoučata. Děti a vnoučata se pro ně stávají hlavním zdrojem emocionální satisfakce a podpory.⁵ Rozvod jejich dítěte v nich lehce může vyvolat pocit nejistoty a ohrožení. Je plně na nich, jak se v takové situaci zachovají. V období rozvodu hrají většinou tito rodiče pro své dospělé děti významnou roli. Stávají se nejen jejich poradci, ale i poskytovateli pomoci a sociální opory. Mohou se však dostat i do situace, kdy se kvůli rozvodu nepohodnou s některým z rozvádějících se manželů, a to může být jedna z příčin, která vede ke ztrátě kontaktu nejen s nimi, ale i se svými milovanými vnoučaty.

Většina publikací zaměřených na téma rozvodů bývá věnována pouze vztahům dvou generací - rozvádějících se rodičů a jejich dětí. Rozvod a s ním související důsledky se však nedotýkají pouze těchto dvou generací, ale mají velký vliv i na ostatní příbuzné, obzvláště na rodiče rozvádějících se dospělých osob, na které přitom v souvislosti s rozvodem bývá často zapomínáno. Ačkoliv si to většina z nás neuvědomuje, právě rodiče se v rozvodové situaci stávají pro své dospělé děti těmi nejbližšími osobami, tedy se i jejich rozvod velmi úzce dotýká. Proto jsem se rozhodla diplomovou práci zaměřit nejen na vztahy a porozvodovou situaci rozvádějících se rodičů a dětí, ale i na generaci rodičů rozvádějících se osob, která rozvod svého dítěte také velmi intenzivně prožívá a má k této problematice také mnohé co říct.

Tato práce je rozdělena na dvě části (teoretickou a praktickou). V teoretické části se snažím přiblížit oblast rozvodů a porozvodové péče dotýkající se rozvádějících se párů, jejich rodičů i dětí. První kapitolu věnuji rodině a jejímu významu ve společnosti. Poukazuji na to, jakou roli hraje v rodině otec, matka a prarodiče. Dále se zabývám rozvodem, jeho nejčastějšími příčinami a důsledky, které s sebou rozvod pro rozvádějící se osoby i jejich rodiče přináší. Následující kapitola je věnována současné legislativní úpravě poměrů po rozvodu a možnostem porozvodového uspořádání poměrů. Poté řeším otázku nezletilých dětí v porozvodové situaci, jejich vztahů k rodičům a prarodičům po rozvodu. Poslední kapitola je věnována rodičovství po rozvodu. Praktická část je zaměřena na výzkum osob, jejichž dospělé děti se rozvedly. Výzkum má prezentovat konkrétní případy několika rozvodů manželství s nezletilými dětmi a následné porozvodové péče o tyto děti. Má přinést informace o tom,

---

⁴ Srov. Warshak, R.A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996, s. 21.

⁵ Srov. Sýkorová, D. „Senioři v rodině a společnosti z pohledu střední generace dospělých dětí.“ In: Chytil, O. a kol. *Senioři ve společnosti a jejich autonomie pohledem sociálních pracovníků*. Boskovice: Albert, 2004, s. 51.

co v dnešní době rozvod znamená pro rodiče rozvádějících se osob, jak daný rozvod svých dětí tito rodiče vnímají, jaký postoj k němu zaujmají. A dále sleduji, jak se z pohledu rodičů rozvádějících se osob vyrovnávají s rozvodem jejich dospělé děti, vnoučata i oni sami a do jaké míry byl jejich život rozvodem zasažen.

2. Rodina

„**Rodina** představuje skupinu osob přímo spjatých příbuzenskými vztahy, jejíž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí.“⁶ Mluví-li se však většinou o rodině, mnoho lidí si představuje pouze úplnou nukleární rodinu, která je složena z obou dospělých manželů a jejich vlastních či adoptivních dětí žijících ve stejné domácnosti.⁷ Tento základní typ rodiny má v naší společnosti tvořit nejpevnější celek, ve kterém se mají odehrávat i všechny důležité funkce rodiny. Přesto však u nás existují značné výjimky.⁸ Za rodinu jsou považováni i lidé, kteří žijí s dítětem sami bez partnera. V tomto případě se hovoří o **rodině neúplné**.⁹ Z neúplných rodin často vznikají **rodiny doplněné**, kdy je rodina doplněna o náhradního otce nebo v menším počtu případů o náhradní matku.¹⁰ V naší společnosti se však můžeme setkat i s případy tzv. **rozšíření rodiny**, kdy v jedné domácnosti nebo aspoň velmi blízko žijí kromě rodičů a jejich dětí i další blízcí příbuzní.¹¹ Nejčastějšími blízkými příbuznými bývají většinou právě rodiče dospělých dětí.

Rodina vzniká z manželského páru teprve až narozením prvního dítěte.¹² Založí-li mladí lidé rodinu, jejich schopnost dobře v ní jako rodiče fungovat, vychovávat děti a vyrovnávat se s těžkostmi bývá závislá na jejich tzv. sociální síti, tj. na jejich širší rodině, zahrnující vlastní rodiče, sourozence a další pokrevně příbuzné, a též i na jiných nepřibuzných osobách - přátelích a známých, kteří jim v jejich nové životní situaci bývají velmi nápomocní.¹³ **Rodinná síť** mladé rodině většinou poskytuje podporu materiální (finanční pomoc, domácí práce, osobní péči, pomoc v nemoci, dopravu, doprovod apod.), podporu kognitivní (rady, informace) a v neposlední řadě podporu emocionální (útěchu, empatii, projevy náklonnosti, lásky, posílení sebedůvěry a další projevy zájmu o druhého).¹⁴

---

⁶ Giddens, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999, s. 156.

⁷ Srov. Ibidem, s. 156.

⁸ Srov. Matějček, Z., Dytrych, Z. *Radosti a strasti prarodičů aneb když máme vnoučata*. Praha: Grada Publishing, 1997, s. 15.

⁹ Srov. Jandourek, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001, s. 207.

¹⁰ Srov. Matějček, Z., Dytrych, Z. *Radosti a strasti prarodičů aneb když máme vnoučata*. Praha: Grada Publishing, 1997, s. 15.

¹¹ Srov. Jandourek, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001, s. 207.

¹² Srov. Možný, I. *Sociologie rodiny*. Praha: Slon, 1999, s. 17.

¹³ Srov. Matoušek, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Slon, 1997, s. 74.

¹⁴ Srov. Sýkorová, D. *Prázdné hnízdo - Šance nebo břemeno?* Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996, s. 11.

Nejvýznamnější úlohu pro mladou rodinu většinou hrají rodiče obou partnerů. Nejdůležitější roli však obvykle v mladé rodině sehrává matka mladé matky.¹⁵

Prarodiče¹⁶ většinou bývají na mladou rodinu značně vázáni. Odchod dítěte z domova velmi citově prožívají. Přesto se nadále snaží se svým dítětem a jeho mladou rodinou udržovat pravidelný styk. V řadě případů se stávají významnou součástí této rodiny a sehrávají v ní důležitou roli. Rodinu podporují a poskytují jí pomoc nejen např. v době narození dítěte, ale i v situacích, kdy se rodina setkává s nějakým závažným a těžko řešitelným problémem. Rodiče se tak většinou pro mladou rodinu stávají první sociální pomocnou a ochrannou institucí, která nastupuje a působí v této rodině nejen ve chvílích plných spokojeného života a radosti, ale především v situacích, není-li v mladé rodině něco v pořádku.¹⁷

Podívejme se nyní na to, jaký význam má rodina ve společnosti, jaké role sehrávali otec a matka v rodině v minulosti, jak se jejich postavení v rodině postupem času změnilo a jakou roli sehrávají dnes prarodiče v rodině svého dospělého dítěte.

2.1 Rodina a její význam ve společnosti

Velký sociologický slovník uvádí, že „**rodina** je původní a nejdůležitější sociální skupina, jejímiž hlavními funkcemi je reprodukce trvání lidského biologického druhu a výchova, resp. socializace potomstva, ale i přenos kulturních vzorců a zachování kontinuity kulturního vývoje.“¹⁸ Rodina však neplní jen úlohu biologickou a reprodukční, socializační a výchovnou, ale také funkci ekonomickou a emocionální. Její hlavní úlohou tedy není jen zajišťování rození potomstva, péče o děti a jejich výchova v době jejich nesoběstačnosti, začleňování dětí do dané společnosti a kultury, ale i ekonomické zajišťování a emocionální uspokojování všech členů rodiny.¹⁹

Prarodiče do těchto funkcí rodiny mohou nejrůznějšími způsoby zasahovat a výrazně ovlivňovat jejich výkon. Mohou např. protestovat proti narození dítěte, být výrazně

---

¹⁵ Srov. Matoušek, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Slon, 1997, s. 74.

¹⁶ **Pod tímto pojmem jsou v celé diplomové práci označováni rodiče dospělých dětí.**

¹⁷ Srov. Matějček, Z., Dytrych, Z. *Radosti a strasti prarodičů aneb když máme vnoučata*. Praha: Grada Publishing, 1997, s. 33.

¹⁸ *Velký sociologický slovník*. [2. svazek]. Praha: Karolinum, 1996, s. 940.

¹⁹ Srov. Havlík, R., Kořal, J. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002, s. 68-75.

nespokojeni s tím, že se vnuk nebo vnučka má narodit, nebo naopak připomínat až naléhavě, že vnučata by se už konečně měla narodit. Mohou zcela zásadním způsobem ovlivňovat ekonomické funkce rodiny, mohou ji v kladném případě výrazně podporovat nebo naopak její ekonomickou prosperitu znesnadňovat. Mohou výrazně zasahovat do procesu výchovy svých vnučat, např. tím, že jim buď vnucují jiné normy, než jim dávají jejich rodiče, anebo naopak v pozitivních případech nahrazují chybné struktury a hierarchií hodnot hodnotami, které jsou obecně uznávané a pro danou kulturu platné. Mohou také vstupovat svými postoji a názory i do emočního soužití mladé rodiny a citově ovlivňovat své dítě proti manželskému partnerovi nebo naopak svými pevnými postoji, moudrostí a tolerancí vést ke zpevnění manželského soužití svých dětí.²⁰

Vraťme se však nyní k rodině a podívejme se, jakou **rolí** a **význam** má rodina ve společnosti. Rodinné prostředí je vůbec prvním a základním prostředím člověka, ve kterém dochází k utváření sociálních vztahů. V tomto prostředí dochází k prvotní socializaci dítěte, které si pod vlivem chování rodičů postupně osvojuje určité modely sociálního chování. Rodina má velký vliv na formování osobnosti dítěte, na jeho vývoj, připravuje dítě na přijetí rolí a vzorců jednání.²¹ Přítomnost obou rodičů v rodině by měla vytvářet rodinnou atmosféru vyplněnou láskou, vzájemným pochopením, důvěrou, péčí a přátelstvím. Taková rodina má vliv na zdravý duševní a fyzický vývoj dítěte - na nalezení jeho vlastní identity, nalezení vztahu k druhým lidem i k okolnímu světu.²² Kromě toho, že rodina přiděluje dítěti nějaké jméno a příjmení a vytváří mu stabilní a bezpečné prostředí, však především zabezpečuje jeho výchovu a přípravu na život ve společnosti.²³ „**Rodina** dítě orientuje na určité hodnoty, vystavuje ho určitým konfliktům, poskytuje mu určitý typ podpory,“²⁴ - předává mu sociální dovednosti, bez kterých se ono v dospělosti neobejde.

„Rodina je těžko postradatelnou institucí i pro dospělého člověka. Mít stálého partnera a mít děti jsou přednostní hodnoty lidského života. O ně dospělý člověk opírá pocit vlastní hodnoty, pocit smysluplnosti své existence, na nich závisí jeho psychická pohoda i zdraví.“²⁵ Dospělí se svými dětmi znovu prožívají vlastní dětství a mohou se vyhnout

---

²⁰ Srov. Matějček, Z., Dytrych, Z. *Radosti a strasti prarodičů aneb když máme vnučata*. Praha: Grada Publishing, 1997, s. 30.

²¹ Srov. Jedlička, R. a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha: Themis, 2004, s. 38.

²² Matoušek, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Slon, 1997, s. 8.

²³ Srov. Směkal, V., Macek, P. *Utváření a vývoj osobnosti*. Brno: Barrister & Principál, 2002, s. 196-197.

²⁴ Matoušek, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Slon, 1997, s. 8.

²⁵ *Ibidem*, s. 9.

chybám, které na nich spáchali jejich rodiče. Rodina dospělému člověku rozšiřuje jeho sociální pole. Díky partnerovým příbuzným i díky kontaktům svých dětí přichází do styku s mnoha lidmi, s nimiž by se jinak nesetkal. Pokud někdo z rodiny vážně onemocní nebo se dostane do jiných nesnází, je rodina schopna mobilizovat značné rezervy, poskytnout svému příslušníku velkou podporu. Dobrá rodina dává každému, kdo do ní patří, pocit bezpečného zázemí.²⁶

Na druhé straně může být rodina i zdrojem stresu. Děti jsou od narození neustále vystavovány rozmarům dospělých. Rodiče se dětem musí věnovat, být jim k dispozici stále, ať unavení či odpočatí nebo nemocní. Aby byla rodina vůbec funkční, musí být oba dospělí schopni se dohodnout, kooperovat, aktivně komunikovat, vyhýbat se sporům, řešit vzniklé problémy a nejasnosti, být schopni kompromisu a v neposlední řadě i brát v úvahu potřeby a přání jednotlivých členů rodiny.²⁷ Harmonické vztahy v rodině mohou panovat pouze v případě, pokud jsou oba rodiče schopni brát na sebe ohled, respektovat se a jeden druhému se přizpůsobovat. Mnohdy může dojít i k situaci, že se jedinec musí zcela podřítit zájmu rodiny. Pokud však toho není schopen, vznikají většinou v rodině problémy a tím může být její integrita značně narušena. Neharmonické vztahy, či dokonce případný rozchod rodičů pak většinou zapříčiňují to, že děti často psychicky strádají a začínají se chovat problematičtěji.²⁸

2.2 Proměna role otce a matky v rodině

Rozpad manželství, ve kterém jsou přítomny závislé děti, mívá výrazný dopad na proměnu role otce a matky v rodině. **Matka a otec** jsou bezesporu jedni z nejdůležitějších osob v životě každého člověka. Podíváme-li se zpět do minulosti a do jiných kultur v různém čase, zjistíme, že role otce a matky v rodině nebyly nikdy jednou provždy dány, ale naopak, že tyto role v závislosti na transformaci společnosti a na odlišnosti kultur v čase prošly výraznými změnami.²⁹ Společnost a kultura vždy vymezovala postavení muže a ženy v manželství a rodině. Určovala, co mají obě pohlaví v rodině dělat, jaká jsou jejich rodičovská práva a povinnosti. S transformací naší společnosti došlo k výrazné proměně rodiny - změny se netýkaly jen její formy a funkcí, jež má naplňovat v určitém čase,

---

²⁶ Srov. *Ibidem*, s. 9.

²⁷ Srov. *Ibidem*, s. 133.

²⁸ Srov. Hajný, M. *O rodičích, dětech a drogách*. Praha: Grada Publishing, 2001, s. 49-51.

²⁹ Srov. Maříková, H. „Mateřství a otcovství.“ In: Valdřová, J. a kol. *Abc feminizmu*. Brno: Sebehnutí, 2004, s. 41-42.

ale především změn v obsahu rodičovských rolí, změn v postavení otce a matky v rodině. Za nejvýraznější změnu se považuje přechod od tradiční „patriarchální“ rodiny, ve které byly veškeré sociální vztahy modelovány podle vztahu absolutní moci otce nad jeho rodinou, k dnešní moderní společnosti. Ta je obecně demokratičtější a více rovnostářská, a co se týče vztahů v rodině, je založena na důrazu na osobní a intimní vztahy jak v oblasti partnerské, tak v oblasti rodičovské.³⁰

Muž - otec byl po dlouhé období historického vývoje evropské rodiny nejdůležitější postavou v rodině. Zatímco **žena** - manželka a **matka** měla v rodině druhořadou pozici, byla svému muži vždy a ve všem zcela podřízena. V rodině docházelo ke striktní dělbě práce mezi mužem a ženou. Muž se staral o obživu a reprodukci rodiny. Žena byla ekonomicky závislá na svém muži, pobývala doma, pečovala o řádný chod domácnosti. Na starost měla pouze plození a výchovu dětí. Ženám i dětem byla řadu let odpírána většina práv. Muž - otec zastupoval manželku i své děti před právem, měl v rukou moc nad výchovou svých dětí. Na druhé straně byl však za tuto výchovu zodpovědný, stejně tak jako za budoucnost dětí (jejich povolání či sňatek). Muž byl živitelem rodiny a výhradně sám rozhodoval o tom, kdo se stane jeho dědicem. Jako otec reprezentoval rodinu navenek, ztělesňoval její moc, autoritu a „jistotu“.³¹ S příchodem průmyslové revoluce došlo k zrovnoprávnění žen ve společnosti. Proces ženské emancipace přispěl k výrazné změně života rodin. Rodina ztratila mnohé ze svých dřívějších funkcí, které převzaly instituce zřízené státem. Tím byla závislost ženy na muži a dítěte na rodičích značně snížena.³² Ženy se začaly více vzdělávat, zapojovaly se do pracovního života. Muž přestal být jediným živitelem rodiny. Sňatky přestaly být určovány jinými zájmy³³ než přáním snoubenců žít společně. Rodina nabyla formy nukleární, manželství bylo zakládáno především na vzájemné lásce.³⁴ Došlo k omezení počtu dětí v rodinách a k rozšíření možnosti rozvodu.³⁵

„V průběhu 20. století došlo v Evropě k proměně rozdělení moci nad výchovou dětí v rodině.“³⁶ **Dítě** již přestalo být chápáno jako pouhý dědic majetku a pokračovatel rodinné

³⁰ Srov. Dudová, R. *Otcovství po rozchodu rodičovského páru*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2008, s. 13-14

³¹ Srov. Maříková, H. „Mateřství a otcovství.“ In: Valdrová, J. a kol. *Abc feminismu*. Brno: Sebehnutí, 2004, s. 43.

³² Srov. Singly, F. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999, s. 20,37.

³³ Dříve rodiče dítěti vybírali manželského partnera s ohledem na to, nakoľik byl uvažovaný partner vhodný z hlediska zachování společenského postavení rodiny, jejího majetku či kulturního habitu. (Srov. Možný, I. *Rodina a společnost*. Praha: Slon, 2006, s. 21).

³⁴ Srov. Srov. Singly, F. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999, s. 90.

³⁵ Srov. Matoušek, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Slon, 1997, s. 28-29.

³⁶ Dudová, R. *Otcovství po rozchodu rodičovského páru*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2008, s. 13.

tradice, nyní je chápáno jako blízký tvor, potřebující lásku rodičů, který jim tento přístup recipročně vrací. Nyní jde především o investici rodičů do budoucnosti dítěte - o osobnostní rozvoj dítěte a o poskytování kvalitní péče a výchovy ze strany rodičů.³⁷ Důležitost a moc matky v rodině výrazně vzrostla. **Matka** začala mít v rodině zásadní význam, stává se zodpovědnou za správnou výchovu svých dětí. Otcova pozice se v rodině značně snížila, došlo nejen k poklesu jeho autority, ale i ke zmenšení pravomocí v rodině. **Muž** se tak více věnuje veřejné sféře, přestává být vidět doma, již se příliš nezapojuje do nutných prací kolem dětí a domácnosti. Postavení a role otce v rodině se tak v běžném životě stávají čím dál více nejasnými a nejistými. Proto také často v rodinách bývají otcové v důsledku svého vysokého pracovního vytížení fakticky nepřítomni, i když formálně v rodině figurují, nebo dokonce často v důsledku rozvodu z rodin úplně mizí.³⁸

Přes to vše však dnešní společnost většinou od otce očekává větší citovou zainteresovanost a angažovanost v rodině, větší pochopení a vcítění se do „druhých“ (členů rodiny). Od ženy - matky se naopak očekává samostatnost, rozhodnost a díky roli pracující matky i schopnost zabezpečit sebe i své děti. Ačkoliv dnes ženy bývají na pracovním trhu plně aktivní, neustále je od nich požadováno, aby svou profesionální dráhu podřídily rodinným a partnerským zájmům. A přestože se angažovanost mužů v primární péči o děti také neustále zvyšuje, stále je **na muže** pohlíženo v první řadě **jako na „živitele“ rodiny a na matku jako na „pečovatelku“**, případně „**spoluživitelku**“.³⁹ Svazek matka - dítě se tak stále jeví jako primární a konstituující základní stavební kámen rodiny. Otec se však dnes nachází v postavení jakéhosi třetího, přidaného prvku - ne proto, že by jeho role v rodině byla vnímána jako méně důležitá, ale proto, že otcovství je muži prožíváno jako cosi dobrovolného a za určitých okolností zrušitelného.⁴⁰ Souhlasím s názory H. Maříkové, která ve svém díle prosazuje rovnoměrné sdílení rodičovských rolí v rodině - a to nejen při faktickém výkonu prací, při nichž mohou být rodiče zastoupeni i zvenčí, ale především u rodičovských povinností (zodpovědností) a práv. Jelikož se nároky na role obou rodičů k sobě značně přibližují, domnívám se, že by bylo dobré, aby se matka i otec ve svých rolích více zastupovali.⁴¹ Otcům by tak byla dána větší šance podílet se na výchově dítěte, dostali by větší možnost získat bližší vztah k dítěti, než je tomu doposud. Otec by se častěji zapojoval

---

³⁷ Srov. Možný, I. *Sociologie rodiny*. Praha: Slon, 1999, s. 20-36.

³⁸ Srov. Maříková, H. „Mateřství a otcovství.“ In: Valdřová, J. a kol. *Abc feminismu*. Brno: Sebehnutí, 2004, s. 43-45

³⁹ Srov. Dudová R., Hastrmanová, Š. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. Praha: SÚ AV ČR, 2007, s. 20.

⁴⁰ Srov. Dudová, R. „Otcovství po rozvodu“. *Gender a sociologie*. [online]. Zveřejněno: 2005. Dostupné z WWW: <<http://www.soc.cas.cz/porozvodu/info/cz/25045/Otcovstvi-po-rozvodu.html>>. Navštíveno dne: 2.11.2009.

⁴¹ Např. častějším nástupem otců ze matky na rodičovskou dovolenou.

do života své rodiny. Zastupování rodičovských rolí by tak zajistilo stejnoměrný podíl působení obou rodičů v rodinné sféře.⁴²

2.3 Prarodiče a jejich role v rodině

V souvislosti s proměnou společnosti došlo k rozpadu vícegeneračních rodin na rodiny nukleární. Život rodin se tak ve 20. století zásadním způsobem změnil. Jednotlivé generace jsou již na sobě méně závislé, vzájemně požadují větší autonomii. Přesto však vztahy mladé generace k nejbližším příbuzným, především k otci a matce, zůstávají stále neméně důležité.⁴³ I vazby starší střední generace s dospělými dětmi se však jeví jako velmi významné. Stejně tak jako dospělé děti a vnoučata se stávají pro prarodiče hlavním zdrojem emocionální podpory a poskytují jim významnou pomoc,⁴⁴ generace prarodičů se stává velmi významnou v životě mladé rodiny.⁴⁵

*„Prarodiče patří do rámce našich vztahů. Patří k hnízdu, ze kterého člověk pochází. Ať už člověk toto hnízdo miluje, odmítá, opouští nebo integruje do své dospělosti - jsou v něm ukryty prvky naší vlastní identity.“*⁴⁶ S odchodem od své **orientační rodiny**⁴⁷ a založením rodiny nové se značně změní postoje a chování dospělého jedince. Postupně si začíná uvědomovat význam rodinného zázemí a důležitost podpory rodičů. Ačkoliv se jeho rodiče učí akceptovat jeho právo na emancipaci a samostatné rozhodování o sobě a své **prokreační rodině**,⁴⁸ přesto většina z nich bývá připravena v rámci svých možností svému dospělému dítěti v jeho novém životním období asistovat, poskytovat mu potřebnou pomoc a podporu. Přestože tak hrozí přílišné vměšování prarodičů do života mladé rodiny, mladí manželé většinou toto riziko podstupují a občasnou pomoc svých rodičů s radostí přijímají. Participací prarodičů tak bývá mladým rodičům dána alespoň na krátké chvíle možnost osvobodit se od každodenního zabřednutí do „kolotoče“ rodičovských povinností. Prarodiče v rodině

⁴² Srov. Maříková, H. „Mateřství a otcovství.“ In: Valdřová, J. a kol. *Abc feminismu*. Brno: Sebehnutí, 2004, s. 46-47

⁴³ Srov. Singly, F. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999, s. 53-84.

⁴⁴ Srov. Sýkorová, D. „Senioři v rodině a společnosti z pohledu střední generace dospělých dětí.“ In: Chytil O. a kol. *Senioři ve společnosti a jejich autonomie pohledem sociálních pracovníků*. Boskovice: Albert, 2004, s. 51.

⁴⁵ Srov. Matějček, Z., Dytrych, Z. *Radosti a strasti prarodičů aneb když máme vnoučata*. Praha: Grada, 1997, s. 43

⁴⁶ Hauserová-Schönerová, I. *Děti potřebují prarodiče*. Praha: Portál, 1996, s. 12.

⁴⁷ **Orientační rodina** je rodina, do níž se člověk narodil, ve které vyrostl a ve které prošel tzv. socializačním procesem. (Srov. Matějček, Z., Dytrych, Z. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada Publishing, 1999, s. 15)

⁴⁸ **Prokreační rodina** je rodina, kterou dospělý jedinec zakládá po odchodu od své orientační rodiny a v níž pokračuje v udržování určitých rodinných funkcí. (Srov. Ibidem, s. 15).

svého dítěte obsahují celkem široké spektrum podpůrných aktivit: udílejí životní rady, diskutují a řeší s dospělými dětmi problémy, vytvářejí mladé rodině citové zázemí, participují na péči o děti, o domácnost, pořizují drobné nákupy i nákladnější věci, finančně svým dětem přispívají.⁴⁹ Prarodiče se tak stávají dobrovolnými pomocníky vlastní mladé rodiny, pomocnými vychovateli jejich dětí, strážci rodové tradice, nositeli nejrůznějších technických a životních zkušeností a ovšem modelem životní moudrosti.⁵⁰

Prarodiče výrazným způsobem přispívají k soudržnosti a stabilitě rodiny. V rodině tak sehrávají častokrát nelehkou úlohu. Snaží se mladou rodinu chránit, pomáhat jí. Podporují harmonické soužití v mladé rodině, snaží se tak zabraňovat zbytečným hádkám.⁵¹ Prarodiče často bývají prostředníky při urovnávání konfliktů mezi mladými manžely. Poskytují jim cenné životní rady a díky své intervenci tak uvolňují napjaté ovzduší v rodině.⁵² V životních krizích se prarodiče osvědčují jako nejspolehlivější zdroj pomoci a podpory.⁵³ Přítomnost prarodičů v rodině dospělého dítěte, jejich pomoc a podpora tak sehrává důležitou roli např. při narození zdravého či postiženého dítěte, při řešení manželských konfliktů a krizí či při rozpadu manželství svých dětí. Mají-li mladí manželé vedle sebe rodiče, kteří je milují a podporují, snáze se dokáží vyrovnávat se svou tíživou životní situací.⁵⁴ Ve většině případů bývá mladá rodina úzce propojena především s rodinou rodičů ženy. Mladý pár se spíše stýká s rodiči manželky. Rodina rodičů ženy jim mnohem více pomáhá v péči o děti a o domácnost než-li rodina rodičů muže.⁵⁵ Žena - mladá matka tak často čerpá svou identitu a představy o výkonu role matky a manželky především u své rodiny - u své matky. Rodina rodičů ze strany ženy tak poskytuje pomoc především formou služeb, rodiče mladého otce adresují rodině spíše finanční podporu.⁵⁶

Mladá generace obvykle od rodičů oceňuje spíše podporu v péči o děti než jejich pomoc s domácností.⁵⁷ Prarodiče často svými mnohaletými zkušenostmi a životním

---

⁴⁹ Srov. Sýkorová, D. *Prázdné hnízdo - Šance nebo břemeno?* Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996, s. 44-51.

⁵⁰ Srov. Matějček, Z., Dytrych, Z. *Radosti a strasti prarodičů aneb když máme vnoučata*. Praha: Grada Publishing, 1997, s. 30

⁵¹ Srov. Meves, Ch. *Dědo, mám tě rád*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1998, s. 25

⁵² Srov. Hauserová-Schönerová, I. *Děti potřebují prarodiče*. Praha: Portál, 1996, s. 46

⁵³ Srov. Sýkorová, D. *Prázdné hnízdo - Šance nebo břemeno?* Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996, s. 46.

⁵⁴ Srov. Márová, Z. *Být babičkou a mít babičku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985, s. 105.

⁵⁵ Srov. Možný, I. *Moderní rodina (mýty a skutečnosti)*. Brno: Blok, 1990, s. 106.

⁵⁶ Srov. Sýkorová, D. *Prázdné hnízdo - Šance nebo břemeno?* Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996, s. 45

⁵⁷ Srov. *Ibidem*, s. 52.

optimismem přispívají k výchově a formování osobnosti vnoučat. Většinou mívají na svá vnoučata více času, než mají na děti jejich rodiče. Proto obvykle, když jsou děti ještě malé, plní v rodině funkci tzv. náhradních rodičů. Hlídadí svá vnoučata v době, kdy jsou vlastní rodiče zaneprázdněni z různých důvodů jako nemoc, intenzita zaměstnání apod. Získávají tak s vnoučaty bližší vztah, často se pro ně stávají hlavní oporou a jejich důvěrníky.⁵⁸ Poskytují vnoučatům zázemí. Vytváří dítěti jakýsi rezervní druhý domov. Dávají jim dobrý pocit bezpečí a jistoty. Učí dítě vyrovnávat se s realitou, překonávat strach, nástrahy a nepřízeň osudu. Většinou tak bývají mladé rodině k dispozici, kdykoliv je třeba.⁵⁹

Problémem dnešní doby však zůstává, že mnozí se stávají prarodiči příliš brzy. Jelikož se lidé se stávají **prarodiči v poměrně mladém věku**, většinou na tuto roli nebývají ještě plně připraveni.⁶⁰ Proto se také obvykle stává, že se někteří roli prarodiče vyhýbají, či ji dokonce odmítají. Přístup střední generace k nově nabyté roli tak výrazně ovlivňuje jejich postavení v rodině svého dítěte a poskytování pomoci a podpory z jejich strany mladé rodině. Ačkoliv většina lidí tuto roli s radostí přijímá a stává se tak součástí života nové rodiny, přesto můžeme ve společnosti narazit na mladé prarodiče, kterým role babičky a dědečka v životě spíše překáží.⁶¹ Tito lidé většinou chtějí mít právo na svůj život, na sociální a ekonomickou prosperitu. Často se zálibou vykonávají své povolání, seberealizují se, užívají si znovunabytého života bez rodičovských povinností. V mladé rodině se po narození dítěte se proto příliš neangažují, na činnosti spojené s rolí dědečka a babičky jim nezbývá příliš volného času.⁶²

---

⁵⁸ Srov. Strašíková, B. *V roli rodičů a prarodičů*. Praha: Karolinum, 2004, s. 38-39.

⁵⁹ Srov. Meves, Ch. *Dědo, mám tě rád*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1998, s. 37.

⁶⁰ Srov. Cibulec, J. *Soužití tří generací*. Praha: Práce, 1980, s. 52-53.

⁶¹ Srov. Matějček, Z., Dytrych, Z. *Radosti a strasti prarodičů aneb když máme vnoučata*. Praha: Grada Publishing, 1997, s. 23-24.

⁶² Srov. Meves, Ch. *Dědo, mám tě rád*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1998, s. 7,15.

3. Rozvod

Rozvod se netýká pouze rozvádějící se dvojice a jejich dětí, ale ve velké míře postihuje také členy širší rodiny, především rodiče ze strany partnera a partnerky.⁶³ Zasahuje jim do života, upravuje jejich vztahy se všemi ostatními členy rozvádějící se rodiny a v pozitivním nebo negativním smyslu ovlivňuje jejich další způsob života. Záleží pouze na prarodičích, jak skutečnost, že se jejich dospělé dítě bude rozvádět, přijmou a jak se k rozvádějící se rodině svého dítěte v daném okamžiku zachovají. Jejich postoj k rozvodu pak většinou předurčuje právě to, v jaké míře budou moci nadále působit v této rodině a jaký dopad bude mít rozvod dítěte na jejich život. Buď se se skutečností, že se jejich dítě rozvádí, smíří, rozvod dítěte přijmou jako samozřejmost a v rozvodovém procesu zůstanou stát na straně svého dítěte. Nebo skutečnost, že se jejich dítě bude rozvádět, nepřijmou. Pak většinou tito prarodiče dávají mladé rodině najevo, že s rozvodem nesouhlasí, a sdělují jí, že v procesu rozvodu nebudou stát na její straně. V krajním případě se prarodiče mohou kvůli rozvodu od mladé rodiny dokonce distancovat a přerušit tak veškeré vztahy nejen se svým dospělým dítětem, ale i s vnoučaty.⁶⁴

Přesto se domnívám, že ve většině případů pak prarodiče pod hrozbou ztráty kontaktu s jejich dítětem a vnoučaty často přistupují k rozvodu svého dítěte s velkou rozvahou a i přes jejich možný nesouhlas se tak stávají pro své děti a vnoučata v tomto tíživém období oporou a plně se zapojují do života rozpadající se rodiny. Rozvod a rozvodové následky v **rozpadlé rodině**⁶⁵ pak tedy nepostihují jen rozvedené rodiče a jejich děti, ale ve velké míře postihují i život prarodičů, kteří se staví na stranu rozpadlé rodiny a proto i oni musí být schopni se se vzniklými porozvodovými důsledky také vyrovnat.

Rozvod manželství se v naší společnosti sice stal zcela běžnou záležitostí, ale přesto je stále vnímán jako velmi traumatická a bolestná událost.⁶⁶ Je to období naplněné neustálým stresem a frustrací důležitých lidských potřeb.⁶⁷ Rozvod manželství jakožto určité společenské opatření má zastavit negativní jevy, které probíhají v podmínkách dlouhodobě

---

⁶³ Srov. Matějček, Z., Dytrich, Z. *Radosti a strasti prarodičů aneb když máme vnoučata*. Praha: Grada Publishing, 1997, s. 95.

⁶⁴ Srov. Ibidem, s. 95-101.

⁶⁵ Pod pojmem „**rozpadlá rodina**“ jsou v celé práci označováni oba rozvedení rodiče a jejich nezletilé děti.

⁶⁶ Srov. Warshak, R. A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996, s. 15.

⁶⁷ Srov. Matějček, Z., Dytrich, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 39.

disharmonického a konfliktního manželství. Jeho prostřednictvím dochází k úniku rodičů z nešťastného manželství. Na druhé straně je však rozvod doprovázen celou řadou negativních důsledků, které se projevují v nejrůznějších oblastech života.⁶⁸ Dochází především k rozpadu rodiny a tím i k zásadním změnám v životě jak rozvádějících se, jejich dětí, tak i prarodičů. V naší zemi již řadu let není rozvod pouze ojedinělým jevem, ale naopak, počet rozvádějících se rodin se stále zvyšuje. Sám o sobě je rozvod považován za velmi složitý proces, který zanechává pro všechny zúčastněné dlouhodobé následky.⁶⁹ O to více bývá rozvod těžší pro děti, které se ve vzniklé situaci špatně orientují a jen těžko chápou, co se stalo. „Zvláště stresující je, že rozvod otřese něčím, co děti považují za samozřejmé a co je zdrojem jejich pohody, totiž že rodiče tu budou stále někde nablízku.“⁷⁰

3.1 Rozvod jako způsob řešení manželské krize

Ve svém životě jsem se již několikrát setkala s případem, že rodiče jednoho z partnerů se stali hlavní příčinou **manželské krize**. Ačkoliv děti rodičů v dospělosti opouštějí hnízdo⁷¹ orientační rodiny, nacházejí svého životního partnera a zakládají s ním rodinu novou, přesto pak většinou bývají prarodiče připraveni plně asistovat svému dospělému dítěti ve všech fázích jeho rodinného života.⁷² Většina prarodičů se tak se svým dospělým dítětem snaží být nadále v kontaktu, chce se stát součástí jeho nové rodiny, vycházet se všemi jejími členy a v určité míře působit a zasahovat do života všech členů. Příliš častý kontakt s rodinou však může být rodině často na škodu. **Neblahé působení prarodičů v rodině jejich dítěte** lehce může zapříčinit, že se mezi manžely a jejich dětmi začne vytvářet nepříznivá rodinná atmosféra a lehce mezi nimi vznikají neshody, postupně dochází ke krizi manželského i rodinného života, v některých případech může dojít až k rozvodu.

Mladí lidé, kteří ve svém životě vstupují do manželství, jsou ve většině případů přesvědčeni o tom, že jejich manželství bude trvat celý život. Bohužel, ne vždy tomu tak je. V řadě případů po určité době dochází k tomu, že se představa ideálního manželství rychle rozplyne a ze šťastného a spokojeného rodinného života nezbyvá téměř nic. Některý

---

⁶⁸ Srov. Matějček, Z., Dytrych, Z. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada Publishing, 1999, s. 31.

⁶⁹ Srov. *Ibidem*, s. 39.

⁷⁰ Warshak, R.A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996, s. 56.

⁷¹ Srov. Matoušek, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Slon, 1997, s. 62.

⁷² Srov. Sýkorová, D. *Prázdné hnízdo - Šance nebo břemeno?* Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996, s. 44.

z manželů např. může časem zjistit, že mu rodinný život zase tolik nevyhovuje, nebo že jeho partner již nesplňuje takové představy, které měl o něm na začátku manželství. V takovém případě v rodině lehce dochází k narušení harmonických vztahů všech jejích členů.⁷³ A jak to tak v rodině pak bývá, manželé si postupně přestávají rozumět, žijí spolu v neustálých sporech a rodinu většinou zachovávají jen kvůli společným dětem. Dochází tak snadno nejen k ohrožení existence jejich manželského soužití, ale i existence samotné rodiny.

Mají-li **oba manželé** zájem o obnovu manželství a jejich rodinné soužití není příliš narušené, domnívám se, že by se měli pokusit své manželství a rodinu ještě zachránit. Ať už se jedná např. o pravidelné navštěvování manželské poradny nebo o pokusy zlepšit vzájemné vztahy mezi sebou v soukromí apod. V některém případě však může být rodinná atmosféra pro oba manžele velmi skličující, či dokonce se může stát až situací neúnosnou. Je jasné, že pokud už manželé nadále nechtějí, nebo již nenacházejí sílu řešit stále vzrůstající tíživou situaci, která již delší dobu narušuje klidné rodinné soužití všech členů, přistupují nejspíše k rozvodu.

Jak je nám všem známo, **každé manželství** je dennodenně ohrožováno nejrůznějšími vnějšími i vnitřními vlivy a prochází řadou krizí. Domnívám se, že každý člověk by si měl být před vstupem do manželství této skutečnosti vědom, aby byl schopen se s těmito nežádoucími jevy v manželství snáze vyrovnávat. Pokud však na působení těchto vlivů není připraven, tak se lehce může stát, že se z jeho manželství po čase začne vytrácet pohoda, období relativního klidu začne ubývat, v manželství budou zůstávat pouze opakující se manželské hádky a konflikty, ze kterých lidé často bývají duševně vyčerpaní a jejich duševní frustrace se pak dál přenáší do vztahů k vlastním dětem i jejich okolí. Proto pak rozvod bývá tím jediným řešením rodinné krize a je zřejmé, že se pro tyto lidi také stává „častým“ vysvobozením z jejich rozvráceného prostředí.

3.2 Právní aspekty rozvodu

E. Bakalář uvádí, že *„aby se člověk mohl rozvést, musí napřed vstoupit do manželství.“*⁷⁴ Než tedy přistoupím v souvislosti s prarodiči k samotnému rozvodu

---

⁷³ Srov. Choděra, O. *Partnerství, manželství a paragrafy*. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 96.

⁷⁴ Bakalář, E. a kol. *Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné*. Praha: Lidové noviny, 1996, s. 33.

manželství a jeho právním aspektům, je nutné zmínit také to, co rozvodu manželství běžně předchází.

Jak bývá běžně v životě zvykem, lidé vstupují do manželství a po určité době společného soužití zakládají rodinu. Součástí jejich života se tak kromě práce stává především i jejich rodinný život. Po založení rodiny pak hlavní úlohou rodičů bývá plnění základních funkcí rodiny, a to především výchova dětí, s kterou jim často pomáhají jejich rodiče. Prarodiče v této mladé rodině pak většinou sehrávají podstatnou roli. Pomáhají všem jejím členům, starají se o ně a bývají jim většinou k dispozici, kdykoliv je třeba. Stávají se součástí této rodiny, prožívají manželství svého dítěte, rodinný život, ale i jeho rozvod.⁷⁵

Nejdříve se podíváme na to, jak legislativa České republiky řeší otázku manželství a rozvodů. Základním zákonem, který upravuje veškeré rodinné vztahy, je **Zákon o rodině č. 94/1963 Sb.**, novelizován zákonem č. 91/1998 Sb.. Tento zákon upravuje kromě vzniku a zániku manželství také práva a povinnosti manželů vůči sobě, dětem a dále práva a povinnosti dětí vůči rodičům. Dále se zabývá vztahy mezi rodiči a dětmi po rozvodu, podává výklad jednotlivých druhů vyživovacích povinností, vykládá problematiku změny příjmení, popírání otcovství, náhradní rodinné péče apod.⁷⁶

Manželství bylo vždy považováno za primární společenskou instituci, která tvořila základ pro rodiny v průběhu celé historie a jejímž hlavním cílem vždy byla výchova dětí. Tradice manželského obřadu, práva a povinnosti v manželství, způsob výběru partnera, počet partnerů, a dokonce i právo vstoupit do manželství se liší v závislosti na kultuře.⁷⁷ Manželství nabylo v tradiční české společnosti takového významu, že se podle její poměrně velké části stalo nejen základem a klíčovou podmínkou osobního štěstí, ale také podmínkou „normality“.⁷⁸ V moderní společnosti však dochází k výrazné změně postojů k této instituci. Manželství v dnešní době začíná čím dál víc ztrácet atraktivnost, přestává být pro společnost institucí znamenající počátek společného života. Ze statistik sňatečnosti v ČR vyplývá, že mladé páry v posledních letech upřednostňují soužití v nesezdaném svazku. Počet vstupů

---

⁷⁵ Srov. Matějček, Z., Dytrych, Z. *Radosti a strasti prarodičů aneb když máme vnoučata*. Praha: Grada Publishing, 1997, s. 30.

⁷⁶ Srov. Hrušáková, M. a kol. *Zákon o rodině: komentář*. Praha: C.H.Beck, 1998.

⁷⁷ Srov. „Manželství.“ *Wikipedie: Otevřená encyklopedie*. [online]. Aktualizováno: 2.12.2009. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Man%C5%BEelstv%C3%AD>>. Navštíveno dne: 20.1.2010.

⁷⁸ Srov. Simota, D. „Rodina, manželství a kohabítace.“ *Internetový politologický časopis e-Polis.cz* [online]. Zveřejněno: 14. 7. 2005. Dostupné z WWW: <<http://www.e-polis.cz/nezarazene-clanky/106-rodina-manzelstvi-a-kohabitate.html>>. Navštíveno dne: 20.1.2010.

mladých lidí do prvních manželství na rozdíl od počtu rozvodů postupně klesá a věk vstupu do prvních manželství se naopak zvyšuje. Velký vliv na tuto situaci většinou mívají právě nepříznivé ekonomické podmínky transformující se české společnosti. Lidé se často cítí být ve svém životě nedostatečně ekonomicky a sociálně zabezpečeni, z toho důvodu vstup do manželství oddalují a upřednostňují spíše formu nesezdaného soužití. Statistiky sňatečnosti za posledních dvacet let tuto skutečnost jen potvrzují. Např. v roce 1989 bylo v České republice uzavřeno 81 000 sňatků. Od tohoto roku se však počet uzavíraných manželství v naší zemi postupně snižuje. Rok 1999 přinesl již pouhých 54 000 uzavřených sňatků.⁷⁹ Počet uzavřených sňatků v ČR se v následujících letech nijak nezměnil, stále se pohybuje kolem této hranice.⁸⁰

Náš právní řád pohlíží na manželství jako na dlouhodobé, resp. trvalé životní společenství muže a ženy. Manželství se v naší zemi běžně uzavírá svobodným a úplným souhlasným prohlášením muže a ženy o tom, že spolu vstupují do manželství, učiněným před příslušným úřadem nebo orgánem církve. Zakládá se především na pevných citových vazbách mezi mužem a ženou. Manželé jsou si v něm rovni, mají stejná práva a stejné povinnosti. Kromě toho, že jsou povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svoji důstojnost, pomáhat si, musí především společně pečovat o děti a vytvářet zdravé rodinné prostředí. Hlavním účelem manželství je zejména harmonické soužití obou partnerů, vzájemná pomoc a podpora, založení rodiny a řádná výchova dětí. Manželství není jen důležitou společenskou institucí, ale je především právním vztahem, který může vzniknout nebo zaniknout jen zákonem předepsaným způsobem.⁸¹

Zákon o rodině rozlišuje tři způsoby **zániku manželství**⁸², a to:

- zánik manželství smrtí jednoho z rodičů
- zánik manželství prohlášením jednoho z manželů za mrtvého
- zánik manželství rozsudkem soudu o rozvodu manželství.

---

⁷⁹ Srov. Katrňák, T. „Strukturální příčiny poklesu sňatečnosti a nárůstu svobodných v 90. letech v ČR“. *Sociologický časopis Czech Sociological Review*. [online]. Zveřejněno: 2001, roč. 37, č. 2., Dostupné z WWW: <http://sreview.soc.cas.cz/uploads/3784db59df28d195b38527202a1e9f0f474a20ef_152_01-2KATR.N.pdf>. Navštíveno dne: 1.1.2010.

⁸⁰ Srov. „Sňatečnost.“ *Český statistický úřad*. [online]. Aktualizováno: 15.1.2010. Dostupné na WWW: <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost>>. Navštíveno dne: 20.1.2010.

⁸¹ Srov. Hrušáková, M. a kol. *Zákon o rodině: komentář*. Praha: C.H.Beck, 1998, s. 2-10, 43-46.

⁸² Srov. Hrušáková, M., Králíčková, Z. *Česká rodinná právo*. Brno: Doplněk, 1998, s. 98.

Rozvod je tedy v naší zemi jediný způsob zrušení manželství za života obou manželů. Jde o formálněprávní řešení ukončení manželského vztahu dvou jedinců poté, co již selhaly všechny ostatní cesty k vyřešení problémů, které se v rodině postupně objevily.⁸³ Rozvod je považován za velmi složitý etický, právní a společenský problém, který přesahuje z oblasti rodinného práva i do dalších oblastí. Dotýká se nejen života manželů a dětí, ale i též kulturních a náboženských zvyklostí manželů a celé společnosti.⁸⁴ Právní úprava rozvodů v jednotlivých zemích a v různých obdobích vždy závisela především na kulturních tradicích jednotlivých zemí a na vlivu církve. Vezmeme-li např. Evropu, můžeme se zde setkat jak s poměrně rigidní úpravou rozvodu (např. Itálie), tak i s úpravami velmi liberálními (skandinávské země).⁸⁵

Po řadu století bylo manželství v západních společnostech považováno za prakticky nezrušitelné a **rozvod manželství** byl povolen pouze ve výjimečných případech. Vývoj jednotlivých kultur však jednoznačně přispěl k usnadnění rozvodu manželství. Dnes již v západním světě nenalezneme téměř žádnou zemi,⁸⁶ která by byla striktně proti rozvodu a rozvod manželství nepovolovala.⁸⁷ Česká republika se již od šedesátých let dvacátého století řadí mezi země s nejvyšší rozvodovostí v Evropě.⁸⁸ Podíváme-li se na statistiky rozvodovosti v ČR např. za poslední tři desetiletí, zjistíme, že na rozdíl od sňatečnosti rozvodovost v naší zemi neustále stoupá. Již v roce 1984 poprvé překročil počet rozvodů hranici 30 000. Po roce 1989 se dlouhodobý růst počtu rozvodů zastavil a na této vysoké úrovni se tento počet ustálil prakticky po celá devadesátá léta. K výraznému snížení počtu rozvodů došlo teprve v roce 1999, kdy byla zpřísněna rozvodová legislativa. V roce 2001 počet rozvedených manželství však opět vzrostl nad hranici 30 000.⁸⁹ Od té doby se rozvodovost stále drží na této úrovni. V roce 2009 rozvodovost v ČR dosáhla počtu doposud nejvyššího v celé naší historii.⁹⁰

---

⁸³ Srov. Matějček, Z., Dytrych, Z. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada Publishing, 1999, s. 31.

⁸⁴ Srov. „Rozvod.“ *Wikipedie: Otevřená encyklopedie*. [online]. Aktualizováno: 2.12.2009. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Rozvod>>. Navštíveno dne: 20.12.2009.

⁸⁵ Srov. Matějček, Z., Dytrych, Z. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada Publishing, 1999, s. 100-101.

⁸⁶ V západní Evropě je rozvod manželství zakázán pouze na Maltě a v Irské republice. (Srov. Giddens, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999, s. 164).

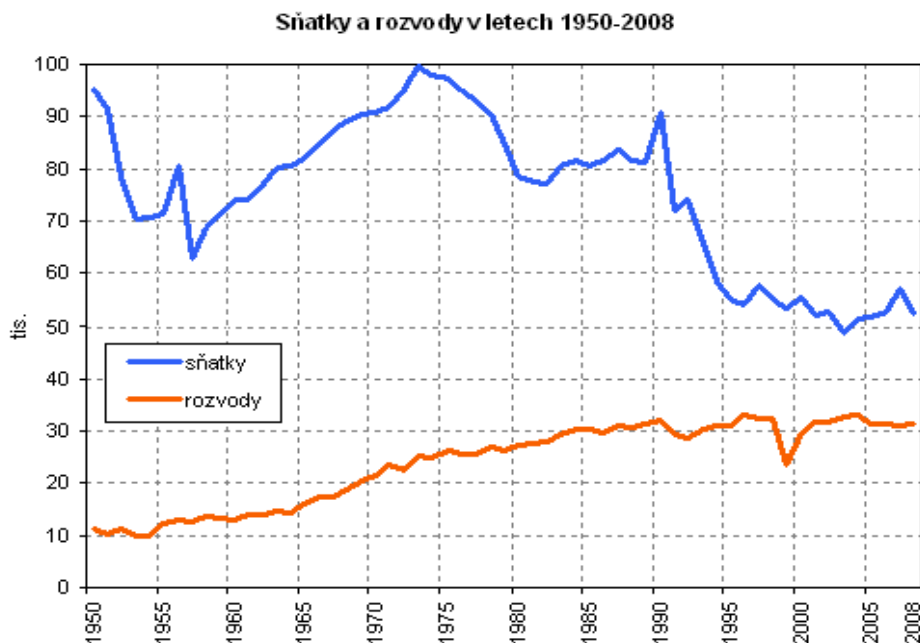
⁸⁷ Srov. *Ibidem*, s. 164.

⁸⁸ Srov. „Rozvodovost.“ *Český statistický úřad*. [online]. Zveřejněno: 26.7.2007. Dostupné z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/2007edicnip/lan.nsf/t/2100442388/\\$File/40070703.pdf](http://www.czso.cz/csu/2007edicnip/lan.nsf/t/2100442388/$File/40070703.pdf)>. Navštíveno dne: 1.11.2009.

⁸⁹ Srov. „Vývoj rozvodovosti v České republice v letech 1989-2001.“ *Český statistický úřad*. [online]. Zveřejněno: 18.10.2002. Dostupné z WWW: <<http://www.czso.cz/cz/cisla/1/11/111202/rozvody/r1.htm>>. Navštíveno dne: 1.11.2009.

⁹⁰ Srov. „Rozvodovost.“ *Český statistický úřad*. [online]. Zveřejněno: 11.9.2009. Dostupné z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/2009edicnip/lan.nsf/t/1D00355EB8/\\$File/400709a3.pdf](http://www.czso.cz/csu/2009edicnip/lan.nsf/t/1D00355EB8/$File/400709a3.pdf)>. Navštíveno dne: 1.11.2009.

Graf č. 1 Sňatky a rozvody v letech 1950-2008⁹¹

Vraťme se nyní k právním aspektům rozvodu a uveďme si, jakými způsoby a za jakých podmínek je manželství možné rozvést. V právních řádech většiny států Evropy se můžeme setkat se **třemi způsoby rozvodu manželství**,⁹² pochopitelně v různých modifikacích a kombinacích. Jsou to:

- rozvod manželství na základě viny
- rozvod manželství na základě rozvratu
- rozvod manželství na základě dohody manželů.

Naše právní úprava rozvodu manželství vychází z principu rozvratu manželství a stanoví jeden všeobecný rozvodový důvod, a to tzv. kvalifikovaný rozvrat vztahů mezi manžely. Manželství tedy může být rozvedeno pouze v případě, jestliže rozvrat mezi manžely je tak hluboký a současně trvalý do té míry, že již nelze očekávat obnovení manželského soužití.⁹³ Přitom se v úvahu berou příčiny rozvratu manželství. Mají-li manželé nezletilé děti,

⁹¹ Zdroj: „Sňatky a rozvody v letech 1950-2008.“ *Český statistický úřad*. [online]. Zveřejněno: 17.6.2009.

Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatky_a_rozvody_1950_2008>. Navštíveno dne: 1.1.2010.

⁹² Srov. Hrušáková, M., Králíčková, Z. *Česká rodinné právo*. Brno: Doplněk, 1998, s. 101.

⁹³ Srov. Hrušáková, M. *Rozvod a paragrafy*. Praha: Computer Press, 2001, s. 19-20.

při rozhodování o rozvodu a posuzování otázky, zda manželství plní společenský účel či nikoli, soud pak musí přihlédnout zejména k zájmům nezletilých dětí.⁹⁴

Rozvod manželství na základě rozvratu je založen na zjištění objektivního stavu vzájemných vztahů mezi manžely. V rámci rozvodového řízení musí být prokázána existence kvalifikovaného rozvratu. K rozvodu dojde pouze v případě takového rozvratu vztahů v manželství, kdy je zřejmé, že mezi manžely definitivně došlo k zániku jejich manželského soužití, manželství je pro ně (nebo aspoň pro jednoho z nich) pouze formální záležitostí. Kvalifikovanost rozvratu je dána intenzitou narušení vztahů mezi manžely a rovněž i délkou tohoto narušení.⁹⁵ Dokazování tohoto rozvratu se liší podle jednotlivých variant rozvodu. Od důvodu rozvodu je však třeba odlišit příčiny rozvratu vztahů mezi manžely. Příčiny rozvratu manželství mohou být jak subjektivní (např. nevěra, alkoholismus), tak objektivní (neplodnost).⁹⁶

3.3 Řízení o rozvod manželství

Řízení o rozvod manželství bývá velmi složitým a skličujícím procesem pro všechny členy rodiny. Přiznejme si, že hrají-li prarodiče v rodině svého dítěte podstatnou roli, mohou velkou částí také přispět k rozhodnutí dítěte o podání žádosti o rozvod. Domnívám se, že prarodiče bývají nejčastějšími svědky rozporů a rozvratu rodiny. Dennodenně mohou přihlížet vzniklé konfliktní situaci v rodině svého dítěte. V těchto těžkých a stresujících chvílích pak svému dospělému dítěti bývají nablízku a tím většinou mohou značně ovlivnit jeho rozhodnutí o podání žádosti o rozvod manželství.

Řízení o rozvod manželství se zahajuje na **návrh** (žalobu) **jednoho z manželů**. Jelikož je právní úprava rozvodu založena na objektivním důvodu rozvratu manželství, není proto nutný k rozvodu souhlas druhého manžela. Manželství je tedy možné rozvést i proti vůli jednoho z manželů, jestliže soud dospěje k názoru, že mezi manžely nelze očekávat obnovení manželského soužití a nepodaří se naopak dokázat existenci podmínek, pro které ustanovení **§ 24b zákona o rodině** umožňuje žalobu o rozvod zamítnout (tzv. ztížený rozvod), nebo

⁹⁴ Srov. Hrušáková, M. a kol. *Zákon o rodině: komentář*. Praha: C.H.Beck, 1998, s. 58.

⁹⁵ Srov. Hrušáková, M. *Rozvod a paragrafy*. Praha: Computer Press, 2001, s. 19-20.

⁹⁶ Srov. Hrušáková, M., Králíčková, Z. *Česká rodinná právo*. Brno: Doplněk, 1998, s. 100-101.

je zde zvláštní zájem nezletilých dětí na tom, aby manželství bylo zachováno.⁹⁷ Návrh rozvodu jeden z partnerů podává u věcně a místně příslušného soudu. Podle **§ 88a občanského soudního řádu** je příslušný ten okresní soud, „...v jehož obvodu měli manželé poslední společné bydliště...bydlel-li v obvodu tohoto soudu aspoň jeden z manželů; není-li takového soudu, je příslušný obecný soud žalovaného, a není-li ani takového soudu, obecný soud žalobce.“⁹⁸

Poslední novelou zákona o rodině došlo k oddělení **řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu** od samotného rozvodového řízení. Řízení o rozvod manželství však přesto nemůže být ukončeno, dokud v rámci rozvodu neproběhne řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem z manželství pro dobu po rozvodu.⁹⁹ Od roku 1998 tato úprava přísluší tzv. opatrovnickému soudu, tedy soudu, v jehož obvodu má nezletilý na základě dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu, popřípadě na základě jiných rozhodujících skutečností své bydliště.¹⁰⁰

Kromě rozhodnutí o úpravě poměrů nezletilých dětí v manželství po rozvodu je délka soudního řízení závislá na několika dalších faktorech. Zejména na tom, u kterého soudu se o rozvodu jedná, zda se některý z manželů rozvodu brání, o jakou formu rozvodu jde apod. Po skončení řízení soud rozsudkem rozhodne, zda návrhu na rozvod vyhoví, nebo ho zamítne. Jestliže se po vyhlášení rozsudku účastníci vzdají práva na odvolání, soud může hned na místě doručit pravomocný rozsudek a manželství tak zaniká již v soudní síni. Vzhledem k tomu, že jde o statusové rozhodnutí, a s ohledem na možnost uzavření nového manželství již není možné proti pravomocnému rozsudku o rozvodu podat tzv. mimořádné opravné prostředky (žalobu na obnovu řízení, případně dovolání).¹⁰¹

---

⁹⁷ Srov. Hrušáková, M. *Rozvod a paragrafy*. Praha: Computer Press, 2001, s. 18.

⁹⁸ *Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád*. [online]. Zveřejněno: 1998. [citováno 4.11.2009]. Dostupné z WWW: <<http://business.center.cz/business/pravo/zakony/osr/>>.

⁹⁹ Srov. Králíčková, Z. *Rodinné právo v otázkách a odpovědích*. Praha: Computer Press, 2000, s. 55.

¹⁰⁰ Srov. Hrušáková, M., Králíčková, Z. *Česká rodinné právo*. Brno: Doplněk, 1998, s. 114-115.

¹⁰¹ Srov. Hrušáková, M. *Rozvod a paragrafy*. Praha: Computer Press, 2001, s. 32-34.

3.4 Druhy rozvodu

V souvislosti s řízením o rozvod manželství je také nutné objasnit, jaké existují v naší zemi možnosti rozvodu a krátce se v této souvislosti zmínit i o prarodičích a jejich možné roli v rozvodovém procesu.

Český právní systém rozlišuje fakticky **tři základní typy rozvodových procesů**, které existují vedle sebe. Jedná se o: ¹⁰²

- rozvod sporný,
- rozvod ztížený, resp. rozvod s tvrdostní klauzulí,
- rozvod nesporný.

3.4.1 Rozvod sporný

Rozvod sporný je v naší zemi považován za základní úpravu rozvodu manželství. Je založen na hlubokém trvalém rozvratu vztahů mezi manžely, který je nutný soudu prokázat. V rámci řízení tohoto rozvodu musí být značně prokázána tzv. existence kvalifikovaného rozvratu manželství. Tento typ rozvodu se uplatňuje především v situacích, kdy „...mezi manžely neexistuje žádná shoda o řešení všech právních následků rozvodu včetně úpravy poměrů k nezletilým dětem, případně zde neexistují skutečnosti umožňující uplatnění tzv. tvrdostní klauzule.“¹⁰³

Řízení sporného rozvodu může trvat několik měsíců i několik let. Můžeme říci, že v tomto rozvodovém řízení prarodiče sehrávají velmi významnou roli. Ačkoliv bývají svědky neustálých partnerských hádek a nepříjemných rozvodových stání, přesto však většinou pevně stojí za svým dospělým dítětem. Poskytují pomoc a podporu nejen jemu, ale především vnoučatům, která bývají nekonečnými rozvodovými spory nejvíce zasažena. Mimo to se při rozhodování soudu často berou v úvahu nejen výpovědi rodičů, ale i ostatních příbuzných - zejména rodičů rozváděných. A to proto, že rodiče rozváděných osob bývají většinou se situací v rodině dobře seznámeni a jsou schopni ji tedy soudu dobře osvětlit. Někdy se bohužel dostává i na výpovědi společných dětí rozvádějících se osob. Soud může

---

¹⁰² Srov. Hrušáková, M., Králíčková, Z. *Česká rodinné právo*. Brno: Doplněk, 1998, s. 104-107.

¹⁰³ Hrušáková, M. *Rozvod a paragrafy*. Praha: Computer Press, 2001, s. 19.

manželství rozvést, dospěje-li k závěru, že s ohledem na příčiny rozvratu nelze očekávat obnovení manželského soužití. Sporný rozvod je obvykle náročný nejen časově, finančně, ale i po stránce „lidské“ (vyhrocené emoce, stresové situace apod.).¹⁰⁴

3.4.2 Rozvod ztížený

Zavedení tzv. **tvrdostní klauzule** do právní úpravy představuje do jisté míry zpřísnění rozvodu spočívající ve zvýšení ochrany manžela, který nesouhlasí s rozvodem. Tvrdostní klauzule znamená, že soud manželství nerozvede, pokud jeden z manželů se bude rozvodu bránit a současně prokáže:¹⁰⁵

- že se na rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel,
- že by mu byla rozvodem způsobena zvláště závažná újma,
- že mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství.

Prokazování těchto okolností se odvíjí nejen od výpovědí rozvádějících se. K soudním řízením často bývají pozváni samotní rodiče rozvádějících se a jiné kompetentní osoby, které aktéry rozvodu dobře znají a tedy i mohou zmiňované skutečnosti mezi manžely potvrdit, či vyvrátit. Ochrana manžela bránícího se rozvodu nemůže být absolutní, protože nelze žádného z manželů nijak donutit, aby setrval v manželském soužití proti své vůli. Pokud by rozvázání manželství rozvodem nebylo možné, nebo bylo možné jen s neúměrnými potížemi, vedlo by to ve společenské praxi jen ke vzniku dalších faktických soužití se všemi problémy s tím spojenými. Z toho důvodu zákon stanoví, že jestliže však manželé spolu nežijí po dobu delší než tři roky, soud manželství rozvede, jsou-li splněny ostatní podmínky pro rozvod, tj. jestliže je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití.¹⁰⁶

---

¹⁰⁴ Srov. Novák, T., Průchová, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2005, s. 32.

¹⁰⁵ Srov. Králíčková, Z. *Rodinné právo v otázkách a odpovědích*. Praha: Computer Press, 2000, s. 47.

¹⁰⁶ Srov. Hrušáková, M., Králíčková, Z. *Česká rodinné právo*. Brno: Doplněk, 1998, s. 106.

3.4.3 Rozvod nesporný

Jde o rozvod založený na dohodě obou manželů o rozvodu manželství. Přesto se však nejedná koncepčně o rozvod dohodou manželů, ale konstrukce tzv. nesporného rozvodu je jiná. Pro nesporný rozvod musí být splněny následující předpoklady a podmínky:¹⁰⁷

- manželství trvalo aspoň jeden rok. (Minimální délka trvání manželství je stanovena proto, aby se předešlo jak neuváženým sňatkům, tak neuváženým rozvodům.),
- manželé spolu nejméně šest měsíců nežijí,
- druhý manžel se k návrhu na rozvod připojí. O formě připojení se k návrhu na rozvod zákon nehovoří, může jít o případ, kdy souhlas druhého manžela s rozvodem je obsažen již v návrhu na zahájení rozvodového řízení, ale není vyloučena ani situace, že druhý manžel se k návrhu připojí teprve v průběhu rozvodového řízení.

Jestliže jsou splněny shora uvedené předpoklady, konstruuje zákon nevyvratitelnou domněnku existence kvalifikovaného rozvratu. Za tohoto stavu soud nezjišťuje příčiny rozvratu.¹⁰⁸ Výpovědi prarodičů o stavu situace v rodině v tomto případě nebývají potřebné.

Jednoznačnou výhodou nesporného rozvodu je komplexní řešení všech následků rozvodu manželství a tak i poměrně kratší doba celého rozvodového procesu. Mezi manžely dochází k dohodě ohledně výchovy a výživy jejich společných dětí na dobu po rozvodu, jejich společných majetkových vztahů, práv a povinností společného bydlení a případné vyživovací povinnosti na dobu po rozvodu. Řízení o rozvodu tak probíhá většinou bez sebemenších hádek a sporů. Proto mezi rozvádějícími manžely často panují dobré, někdy i velice přátelské vztahy. Podpora a pomoc prarodičů tak při soudním řízení většinou nebývá příliš nutná. Zachování komunikativního vztahu mezi rozvádějícími se aktéry má pak obvykle pozitivní vliv na jejich nezletilé dítě.¹⁰⁹

---

¹⁰⁷ Srov. *Ibidem*, s. 106-107.

¹⁰⁸ Srov. *Ibidem*, s.107.

¹⁰⁹ Srov. Novák, T., Průchová, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2005, s. 31.

3.5 Právní následky rozvodu

Rozvod s sebou přináší řadu právních následků, které mají vliv především na život přímých účastníků rozvodu a jejich dětí. A ačkoliv se tyto právní následky netýkají přímo prarodičů, přesto je nutné je zmínit, jelikož je a jejich život mohou určitým způsobem ovlivnit.

Za jeden ze závažných právních následků rozvodu manželství je třeba považovat **úpravu výkonu práv a povinností rodičů k dítěti**. Jedná se hlavně o to, kdo se bude o dítě osobně starat a jak se zabezpečí jeho výživa. Na základě rozhodnutí soudu nebo soudem schválené dohody o úpravě práv a povinností rodičů k dítěti po rozvodu se určuje, komu z rodičů bude po rozvodu dítě svěřeno do výchovy a jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu.¹¹⁰ Tato úprava však také nepřímo ovlivňuje styk nezletilého dítěte s prarodiči ze strany matky i otce. Soud při rozhodování o právech a povinnostech rodičů nebo při schvalování dohody rodičů vždy proto také přihledne k tomu, aby byly zajištěny nejpříznivější podmínky pro zdárný vývoj dítěte.¹¹¹

Další právní následky zrušení manželství rozvodem se dotýkají **úpravy osobních vztahů mezi manžely**. Rozvodem zanikají všechna práva a povinnosti manželů upravená v **§ 18 až 20 zákona o rodině**, zejména povinnost manželů žít spolu, být si věrni, vzájemně si pomáhat, zastupovat se apod. S rozvodem manželství rovněž zanikají všechny majetkové vztahy mezi manžely, vzájemná vyživovací povinnost manželů, společné jmění manželů, v některých případech i společný nájem bytu manželů. Dochází k vypořádání společného jmění; k určení, co ze společného jmění bude náležet rozvedenému manželovi a co výlučně náležet rozvedené manželce.¹¹² Majetkové vypořádání mezi partnery ovlivňuje jejich ekonomickou úroveň života po rozvodu. Vyskytuje-li se pak jeden z partnerů ve finanční nouzi, většinou mu pak finančně vypomáhají jeho rodiče.

V případě rozvodu však za určitých podmínek může vzniknout také nový druh vyživovací povinnosti, a to **vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely**. Tato povinnost nevzniká vždy jako následek rozvodu manželství. Nastává pouze v situaci,

---

¹¹⁰ Více informací v kapitole: Současná legislativní úprava poměrů po rozvodu.

¹¹¹ Srov. Králíčková, Z. *Rodinné právo v otázkách a odpovědích*. Praha: Computer Press, 2000, s. 68-72.

¹¹² Srov. Hrušáková, M., Králíčková, Z. *Česká rodinné právo*. Brno: Doplněk, 1998, s. 115.

pokud oprávněný manžel se po rozvodu není schopen sám živit a povinný manžel má schopnosti a možnosti výživné mu poskytovat. Poskytování tohoto výživného probíhá v případě, pokud je v souladu s dobrými mravy.¹¹³

Zákon o rodině zvláště řeší otázku **dalšího užívání příjmení rozvedeného manžela**. Manžel, který přijal příjmení druhého manžela, může do jednoho měsíce od právní moci rozsudku o rozvodu oznámit příslušnému orgánu pověřenému vést matriku, že přijímá zpět své původní příjmení. Právo přijmout předchozí příjmení je osobním právem bývalého manžela. Může toto právo dané mu zákonem využít, nebo nikoli. Druhý z bývalých manželů nemá právní možnost jeho změnu příjmení ovlivnit.¹¹⁴

4. Příčiny rozpadu manželství

Většina odborníků považuje za hlavní příčinu vysoké rozvodovosti v České republice fakt, že lidé vstupující v posledních letech do manželství si vůbec neuvědomují váhu a hluboký význam této tradiční lidské instituce. **Manželství** pro řadu lidí již neznamena posvátný svazek, tak jako je tomu např. u hluboce religiózních států (např. Španělsko, Řecko), kde je rozvodovost výrazně podprůměrná. Naše společnost zastává k rozvodu manželství spíše tolerantní názor. To se projevuje především našimi benevolentními zákony a rychlým rozvodovým aktem v případě, kdy se partneři shodnou na vypořádání.¹¹⁵ Od výše zmíněných skutečností se odvíjí i jednání lidí, kteří se pak své manželské krize snaží řešit právě tou nejsnazší cestou, a to rozvodem.

Jako každá jiná skutečnost, i rozvod má svoje příčiny. Existuje celá řada důvodů, proč se lidé rozcházejí, proč se jejich manželství rozpadá. Jednou z příčin rozpadu manželství mohou být právě **prarodiče a jejich zásahy do života rodiny svého dítěte**. Ačkoliv si to prarodiče právě často neuvědomují, mohou na rodinu svého dítěte působit nejen pozitivně, ale i negativně. Svým jednáním, chováním a přílišným ovlivňováním jejich členů mohou

---

¹¹³ Srov. Ibidem, s. 118-119.

¹¹⁴ Srov. Ibidem, s. 115-116.

¹¹⁵ Srov. Mlčoch, Z. „Nejčastější příčiny a důvody rozvodu manželství, statistiky rozvodovosti v ČR“. [online]. Zveřejněno: 2003. Dostupné z WWW: <http://www.zbynekmlcoch.cz/info/krize_rozvod/nejcastejsi_priciny_a_duvody_rozvodu_manzelstvi_statistiky_rozvodovosti_v_cr.html>. Navštíveno dne: 20.1.2010.

často přispět k narušení manželství svého dítěte a i k rozpadu jeho rodiny.¹¹⁶ V mladé rodině se prarodiče mohou stát příčinou manželské krize, která může v horším případě vést až k rozvodu. Nutno zmínit, že z jejich strany bývá negativní působení na mladou rodinu záležitostí nejen záměrnou, ale i nezáměrným úmyslem. Intervence rodičů do rodiny rozvádějících se osob v českých statistikách příčin rozvodovosti většinou ani nenajdeme. Ale jelikož zásahy rodičů do soukromí dospělých dětí jsou obecně považovány za rizikový fenomén, potenciálně ohrožující stabilitu mladých manželství,¹¹⁷ je nutné se o nich zmínit, jakožto o jedné z příčin rozvodu manželství mladých lidí.

Rozvodové soudy sice zkoumají **příčiny rozpadu manželství**¹¹⁸ a poskytují nám podklady pro statistické údaje. Myslím si však, že často ani soudy nemohou objektivně posoudit příčiny rozvodů, neboť se jedná o velmi složité aspekty mezilidských vztahů. Problémem např. může být skutečnost, že manželé zatají soudu pravý důvod rozpadu manželství a uvedenou příčinu, na níž se dohodnou a o níž vědí, že bude soudem akceptována. Ze statistik příčin rozvratu manželství vyplývá, že v rozvodovém řízení jsou čím dál více uváděny spíše obecné příčiny než ty konkrétnější.¹¹⁹ A proto se z těchto důvodů s příčinou rozvratu manželství zaviněním třetí osoby - myšleno rodičů rozvádějících, v soudních řízení příliš nesetkáváme.

Soudní statistiky rozlišují příčiny rozvratů na straně muže a příčiny rozvratu na straně ženy. Příčiny rozvodů se během 20 let velmi změnily. V současné době nejčastějšími příčinami rozvratu jak na straně muže, tak i žen jsou **rozdílnost povah a zájmů**, dále pak **nevěra, nezáměr o rodinu a alkoholismus**.¹²⁰

---

¹¹⁶ Srov. Hauserová-Schönerová, I. *Děti potřebují prarodiče*. Praha: Portál, 1996, s. 46.

¹¹⁷ Srov. Sýkorová, D. *Prázdné hnízdo - Šance nebo břemeno?* Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996, s. 44.

¹¹⁸ Srov. Hrušáková, M. *Rozvod a paragrafy*. Praha: Computer Press, 2001, s. 19-20.

¹¹⁹ Srov. „Rozvodovost.“ *Český statistický úřad*. [online]. Aktualizováno: 15.1.2010. Dostupné z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>>. Navštíveno dne: 16.1.2010.

¹²⁰ Viz tabulka č.1.

Tabulka č.1 Rozvody podle příčiny rozvratu manželství (v %) ¹²¹

Příčina rozvodu	Na straně muže				Na straně ženy			
	1990	1995	2000	2003	1990	1995	2000	2003
Neuvážený sňatek	5,6	4,4	2,2	1,2	5,6	4,5	2,2	1,2
Alkoholismus	10,3	9,4	5,8	4,4	0,9	0,7	0,5	0,5
Nevěra	15,0	12,9	8,0	6,3	13,2	10,5	5,6	4,0
Nezájem o rodinu	7,6	7,3	5,3	3,6	2,5	1,8	1,2	1,3
Zlé nakládání, trestný čin	2,7	2,1	1,6	1,1	0,1	0,2	0,1	0,1
Rozdíl povah, názorů a zájmů	40,4	48,7	47,0	50,6	40,5	50,0	49,2	50,3
Zdravotní důvody	1,0	0,5	0,3	0,2	1,3	0,5	0,3	0,2
Sexuální neshody	2,7	1,7	0,6	0,4	2,7	1,7	0,6	0,4
Ostatní příčiny	7,9	9,3	22,3	24,6	9,4	12,6	26,6	29,3
Soud nezjistil zavinění	6,8	3,7	6,9	7,6	23,8	17,5	13,7	12,8

Jak sami vidíte, příčin, proč se manželství rozpadá, je opravdu mnoho. Podívejme se tedy nyní trochu podrobněji na některé vybrané příčiny, které hrají v rozpadu manželství důležitou roli a bývají často zmiňovány v soudních síních.

4.1 Rozdílnost povah, názorů a zájmů

Rozdílnost povah, názorů a zájmů se v poslední době v soudním řízení stala nejvíce zmiňovanou příčinou rozvratu manželství.¹²² Je to příčina velmi obecná a téměř nic neříkající. V „nesouladu povah“ můžeme najít téměř vše, co nás napadne, ale také právě i nechut' zveřejňovat pravé důvody, proč se lidé chtějí rozvést.¹²³ Tato příčina by se podle mého názoru mohla dát spojit i s příčinou neuvážený sňatek, jelikož proč by jinak partneři vstupovali do manželství, pokud by neměli alespoň podobné zájmy a názory. Přesto bych na druhou

¹²¹ Zdroj: Šťastná, A. „Analýza: Vybrané faktory rozvodovosti.“ *Demografie*. [online]. Zveřejněno: 15.4.2005. Dostupné z WWW: <http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=46>. Navštíveno dne: 20.1.2010.

¹²² Viz tabulka č. 1.

¹²³ Srov. Hrušáková, M. *Rozvod a paragrafy*. Praha: Computer Press, 2001, s. 14.

stranu zmínila i skutečnost, že ačkoliv lidé vstoupí do manželství s podobnými zájmy, je možné, že se během trvání manželství jejich názorové orientace a zájmy postupně změní. A to mezi nimi snadno může způsobit neshody, nedorozumění a přispět tak k vzájemnému vzdálení obou manželů.

4.2 Neuvážený sňatek

Neuvážený sňatek je jednou z vážných příčin rozpadu manželství. Partneři často uzavírají sňatek příliš mladí a nejsou si vědomi toho, co vše od nich bude v manželském a posléze rodinném vztahu vyžadováno. Nejsou tak schopni vzít na sebe roli zodpovědných rodičů, kteří se musejí postarat nejen sami o sebe, ale také především o své děti. Většina těchto manželství je uzavírána po velmi krátké známosti, většinou z důvodu nečekaně náhlého otěhotnění partnerky.¹²⁴ Snoubenci se tak při vstupu do manželství téměř neznají a poznávají se až během jeho trvání. Poté často zjišťují určitou rozdílnost povah a především odkrývají negativní povahové rysy druhého partnera.¹²⁵ V jejich manželství tak dochází k častým konfliktům, které mohou vyústit až k podání žádosti o rozvod. Po rozvodu se mladí manželé většinou navracejí zpátky ke svým rodičům,¹²⁶ jejich společný život bývá roztržen, bývá roztrženo také vzájemné soužití s vlastními dětmi, které někdy dokonce zůstávají v péči svých babiček a dědečků.

4.3 Nezájem o rodinný život

Řekla bych, že nezájem o rodinný život se nejvíce asi dotýká mladých manželství s dítětem. V některých těchto manželstvích ani jeden z rodičů nebývá připraven nést plně svůj díl odpovědnosti a nedokáže se zřící jemu tak blízkých zábav, diskoték či večírků s přáteli. V mnoha případech jsem se ve svém životě setkala s tím, že matka se po narození dítěte stará o rodinu a mladý otec si ponechává i nadále své zájmy, přátele, koníčky, svoje postavení v práci. Otec se pak často ve svém životě snaží stále bavit, užívat si volnosti, svobody, mládí, snaží se mít pocit bezstarostnosti, zkrátka touží po všem, co k jeho mládí neodmyslitelně patří a čeho se musí jako rodič vzdát. Tímto jednáním samozřejmě trpí jejich

---

¹²⁴ Srov. Pláňava, I. *Po rozvodu*. Praha: Mona, 1986, s. 18.

¹²⁵ Srov. Choděra, O. *Partnerství, manželství a paragrafy*. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 96.

¹²⁶ Srov. Sýkorová, D. *Prázdné hnízdo - Šance nebo břemeno?* Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996, s. 48, 54.

rodina.¹²⁷ Nezáměr o rodinný život však může být zapříčiněn i např. vysokou zaměstnaností jednoho nebo obou partnerů. Mnoho rodičů se stále více snaží finančně zabezpečit svoji rodinu, dělat vše pro to, aby jejich rodina nežila v ekonomicky slabých podmínkách, a proto často pracují až do pozdního večera. Jejich čas věnovaný rodině se zkracuje a veškeré starosti o rodinu se přesouvají na druhého partnera nebo na prarodiče. Právě to pak může být příčinou častých manželských konfliktů.¹²⁸

4.4 Sexuální neshody

Jednou ze základních funkcí manželství je funkce biologicko reprodukční, do které zahrnujeme nejen přirozené rozmnožování a následný vznik rodiny, ale i sexuální soužití partnerů vůbec.¹²⁹ Porucha sexuálního soužití mezi manžely může mít velmi negativní důsledky. Problémy či nefunkčnost sexuálního soužití vyvolávají mezi manžely nervozitu, napětí a hádky obvykle končící tím, že si jeden z manželů, popřípadě oba, najdou jiného sexuálního partnera a postupně dojde k rozpadu manželství.¹³⁰

4.5 Nevěra

Nevěra jednoho z manželů bývá velmi frekventovanou příčinou rozvodu manželství. Sama o sobě mívá ještě jinou příčinu. Většinou jí předcházejí závažnější problémy a neshody v manželství, či již zmiňované sexuální problémy. Nevěra tak většinou z počátku slouží jen jako náhražka spokojeného manželského života či jako forma rozptýlení a odpoutání se od starostí a povinností manželského a rodinného života.¹³¹

4.6 Alkoholismus

Alkohol a jeho nepřiměřené požívání může být další vážnou příčinou rozvodu manželství. Jeho časté a nadměrné užívání narušuje a nabořává život celé rodiny. Člověk, který se stává závislý na alkoholu, neohrožuje pouze svou vlastní osobnost, ale i ostatní blízké

---

¹²⁷ Srov. Matějček, Z., Dytrych, Z. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada Publishing, 1999, s. 10-11.

¹²⁸ Srov. Smékal, V., Macek, P. *Utváření a vývoj osobnosti*. Brno: Barrister & Principál, 2002, s. 197.

¹²⁹ Srov. Havlík, R., Kořa, J. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002, s. 68.

¹³⁰ Srov. Plzák, M. *Poznání a léčba poruch manželského soužití*. Praha: Avicenum, 1973, s. 33-35.

¹³¹ Srov. Hrušáková, M. *Rozvod a paragrafy*. Praha: Computer Press, 2001, s. 15.

osoby, které se vyskytují v jeho okolí.¹³² Alkoholismus ničí manželství. Většinou mu předchází nějaká jiná příčina. Příčinou může to být např. citové strádání člověka, zklamání, přehnané nároky druhého partnera, ekonomické či sociální problémy v pracovním či rodinném životě. Člověk tíhu dané situace nemůže unést, je velmi stresován a lehko upadá do depresí. Únik ze situace tak obvykle řeší právě konzumací alkoholu. Nadměrné pití alkoholu často způsobuje, že člověk v rodině selhává jako rodič a pro druhého partnera se stává spíše přítěží než oporou.¹³³

4.7 Finanční neshody

Traduje se, že jednou z hlavních příčin k podání návrhu o rozvod bývají také finanční neshody mezi manžely. Jak to tak obvykle v životě chodí, mladí manželé si ve své fantazii vysní, jak si po čase koupí dům, jak si ho zařídí, jak v něm budou spokojeně žít a jejich život bude bezproblémový. A najednou přijdou finanční potíže, vysněné plány se rozplývají, nelze je uskutečnit a problémy jen narůstají. Často se také může stát, že má každý z partnerů na hospodaření s penězi jiný názor, a to podle mého názoru také může být příčinou finančních neshod.¹³⁴

4.8 Zásahy rodičů do manželství

Zásahy rodičů do manželství svého dítěte mohou být také jedním z důvodů rozpadu manželství.¹³⁵ Rodiče vždy nedokáží být k rodině svého dítěte tolerantní, velkorysí, diskrétní a poskytovat pomoc jen tehdy, jsou-li o ni požádáni. Většinou se v životě svého dítěte chtějí plně angažovat, např. při chodu domácnosti, při výchově vnoučat, jenže to s sebou často bezprostředně nese nebezpečí jejich vměšování. Ačkoliv vystupují vůči rodině svého dítěte nezištně, pouze s očekáváním morálního ocenění a citové odezvy, nemusejí si to ani uvědomovat, ale „v zájmu dětí a vnoučat“ s nimi v podstatě většinou manipulují. Mladí lidé však v manželství příliš citlivě vnímají sebemenší náznaky ohrožení své nedávno nabyté

---

¹³² Srov. „Alkoholismus.“ *Wikipedie: Otevřená encyklopedie*. [online]. Aktualizováno: 19.12.2009. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Alkoholismus>>. Navštíveno dne: 20.1.2010.

¹³³ Srov. Wanjiru, M. „Why alcoholism marriage is such a serious and difficult social problem.“ [online]. Zveřejněno: 2005. Dostupné z WWW: <<http://cs.articlesnatch.com/Article/Why-Alcoholism-Marriage-Is-Such-A-Serious-And-Difficult-Social-Problem/325293>>. Navštíveno dne: 21.1.2010.

¹³⁴ Srov. Matějček, Z., Dytrych, Z. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada Publishing, 1999, s. 8-9.

¹³⁵ Srov. Matějček, Z., Dytrych, Z. *Radosti a strasti prarodičů aneb když máme vnoučata*. Praha: Grada Publishing, 1997, s. 96.

„nezávislosti“, a tak často sebemenší podpurné chování ze strany svých rodičů považují za vměšování do rodiny.¹³⁶

Tento stav nejčastěji nastává v situaci, kdy mladí manželé jsou nuceni bydlet u rodičů jednoho z nich, avšak jen málokterí rodiče se dokáží absolutně nevměšovat do nové rodiny. Z počátku sice mají dobrou vůli pomoci snaše, dceři s domácností, s výchovou dětí apod., ale sami si často neuvědomují, že by jejich věcné rady, připomínky a časté návštěvy mohly jim být spíš přítěží. Pokud se jedná o mladé lidi, kteří vstoupili do manželství, obvykle nejsou schopni se najednou se všemi vzniklými problémy vyrovnat a stávají se tak závislí na rodičích. Jejich radám plně důvěřují, a proto se také častěji přiklánění spíše k názoru svého rodiče než partnera.¹³⁷ To se pochopitelně může druhého partnera velmi dotknout, může se cítit ukřivděný a celou situaci řešit hádkami a konflikty.

4.9 Jiné příčiny

Pokud bychom pátrali po dalších příčinách rozvodu, zjistíme, že manželství ztroskotávají i z důvodů náboženských, národních, politických. Další důvodem může být např. nadměrná žárlivost, domácí násilí, zdravotní potíže apod. I. Pláňava jako jednu z příčin rozvodu manželství zmiňuje sňatek s tzv. zakázanými či vysoce rizikovými partnery, do nichž kromě recidivistů a agresivních psychopatů zařazuje i lidi, kteří jsou sice úspěšní v pracovní sféře, ale kteří však pro soužití v manželství nikdy nevyzrají.¹³⁸

Další závažnou příčinou rozvodu manželství může být např. narození postiženého dítěte. Většina rodičů se obvykle velmi teší na svého vytouženého potomka. Narodí-li se jim však dítě postižené, všechny jejich plány se většinou rozplynou a oni nevědí jak dál. Lehce se tak stává, že se jeden z rodičů nedokáže s tímto stavem vyrovnat, mezi partnery nastávají hádky a jejich manželství se postupně rozpadá. Mnoho matek pak zůstává s dítětem samo, což je pro ně velmi náročné.¹³⁹

---

¹³⁶ Srov. Sýkorová, D. *Prázdné hnízdo - Šance nebo břemeno?* Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996, s. 44.

¹³⁷ Srov. Matějček, Z., Dytrych, Z. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada Publishing, 1999, s. 11-12.

¹³⁸ Srov. Pláňava, I. *Po rozvodu*. Praha: Mona, 1986, s. 19.

¹³⁹ Srov. Švarcová-Slabinová, I. *Mentální retardace*. Praha. Portál, 2006, s. 156-158.

5. Rozvod a jeho důsledky

Rozvod manželství s sebou **přináší řadu důsledků**, které ovlivňují život rozvedených rodičů a dětí, ale většinou i život prarodičů, kteří v tomto složitém procesu obvykle stojí po jejich boku. Pro všechny zúčastněné tak rozvod představuje především zátěž, která může trvat až několik let.¹⁴⁰ Prarodiče bývají rozvodem svých dětí ve svém životě také velmi zasaženi, přesto v tomto tíživém období většinou za rodinou svého dítěte pevně stojí a po rozvodu v ní sehrávají významnou roli. Většina prarodičů se v rozvodovém procesu i v porozvodové situaci snaží poskytovat svému dítěti všestrannou pomoc. **Prarodiče** výrazně pomáhají rodině zejména svými radami a morální podporou, vypomáhají v péči o děti, s praktickými činnostmi v domácnosti apod. Aktivní roli většinou hrají také v zajištění ekonomické stability mladé rodiny.¹⁴¹ Rozvod se tak i pro prarodiče stává nelehkou životní událostí, která pro ně v řadě případů představuje především vysokou míru stresu. Rozvod mladé rodiny snadno vede k ohrožení jejich psychického a somatického zdraví. Životní nespokojenost jejich dospělých dětí, přetrvávající konflikty s partnerem v průběhu rozvodového aktu nebo jiné problémy spjaté s přestálým rozvodem se nutně přenášejí i na prarodiče a vytvářejí tak živnou půdu k dalším emočním, obecně sociálním a ekonomickým konfliktům, jež ve svých důsledcích často nepříznivě ovlivňují nejen prarodiče, ale mimo jiné také samotný život vnoučat.¹⁴²

Velký sociologický slovník uvádí, že „**rozvod** lze chápat jako významnou událost v životě lidí s řadou sociálních důsledků, mezi ně patří zejména narušení fungování rodiny a výchovy dětí, ale často i významná změna ekonomického a sociálního statusu některých členů původní rodiny, změny jejich způsobu života apod.“¹⁴³ **Rozvodovost** je sama o sobě považována za vážný sociální jev, který indikuje především stabilitu rodiny, ale i přeměny určitých tradičních vzorců chování, morálních kritérií, ekonomických motivací apod. S jejím růstem většinou narůstají i sociální problémy celé společnosti.¹⁴⁴

---

¹⁴⁰ Srov. Matoušek, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Slon, 1997, s. 117.

¹⁴¹ Srov. Sýkorová, D. *Prázdné hnízdo - Šance nebo břemeno?* Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996, s. 46.

¹⁴² Srov. Matějček, Z., Dytrych, Z. *Radosti a strasti prarodičů aneb když máme vnoučata*. Praha: Grada Publishing, 1997, s. 96, 104.

¹⁴³ *Velký sociologický slovník*. [2. svazek]. Praha: Karolinum, 1996, s. 955.

¹⁴⁴ Srov. *Ibidem*, s. 955.

Rozpad manželství, kde jsou nezletilé děti, tak bývá obvykle ztrátou pro všechny. Rozvod je považován za selhání spojené se strádáním všech zúčastněných.¹⁴⁵ Přetrhává nejen vztahy mezi lidmi, ale ruší i vědomí návaznosti života a dotýká se samé podstaty lidské identity.¹⁴⁶ O. Matoušek však upozorňuje, že přes všechny negativní důsledky, které rozvod s sebou přináší, není vždy na něj třeba pohlížet jen jako na jev nenormální či dokonce tragický.¹⁴⁷ Rozvod totiž často bývá provázen i pocity úlevy. Lidem nabízí určitou šanci osvobodit se od soužití naplněného utrpením, zlobou, nepřátelstvím, krutými hádkami či nenávislným mlčením. Někdo ho dokonce přijímá jako jednoznačné vítězství a vysvobození, je přesvědčen, že rozvodem jen získá.¹⁴⁸

Jelikož je manželství stále ještě ve většině případů založeno na předpokladu genderových odlišností a nerovností uvnitř partnerského páru v rámci rodiny a rodičovství, mívá rozvod většinou jiné důsledky pro muže a pro ženu. Každému z nich rozpad manželství přináší specifické problémy a otázky, které se dotýkají následného života jejich rodiny a které je tedy nutné po rozvodu také řešit.¹⁴⁹ I když se běžně traduje, že důsledky rozvodu ovlivňují všechny zúčastněné především v negativním směru, ze zde zmiňovaných faktů však vyplývá, že některé důsledky rozvodu působí na život samotných aktérů i pozitivně.

Rozvod má stránku osobní, právní i ekonomickou.¹⁵⁰ V této kapitole budu věnovat pozornost aspektům osobním, pod které zahrnuji aspekty psychologické a sociální, a dále aspektům ekonomickým, které s aspekty osobními úzce souvisejí. Právním aspektům jsem se již věnovala v jedné z předchozích kapitol.

5.1 Psychologické aspekty

Rozvod se pro všechny zúčastněné stává velkou psychickou zátěží. **Prarodiče** jen málokdy vnímají rozvod svých dětí jako životní výhru a úlevu. Ve většině případů jde o pocit prohry, kterou musejí protrpět se svými dětmi. Často jde v jejich případě o velice hluboké zklamání, jde o pocity ohrožení další prosperity rozvedeného dítěte, prosperity vnoučat,

---

¹⁴⁵ Srov. Pláňava, I. *Po rozvodu*. Praha: Mona, 1986. s. 10.

¹⁴⁶ Srov. Everett, C., Everett, S.V. *Zdravý rozvod pro rodiče i děti*. Praha: Talpress, 2000, s. 11.

¹⁴⁷ Srov. Matoušek, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Slon, 1997, s. 117.

¹⁴⁸ Srov. Pláňava, I. *Po rozvodu*. Praha: Mona, 1986. s. 12.

¹⁴⁹ Srov. Dudová, R. *Otcovství po rozvodu rodičovského páru*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2008, s. 26.

¹⁵⁰ Srov. Matoušek, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Slon, 1997, s. 117.

ale také prosperity vlastní.¹⁵¹ Přes to vše se v rozvodovém procesu prarodiče většinou staví na stranu rozváděné rodiny a poskytují jí emocionální a kognitivní pomoc.¹⁵² Svému dítěti v rozvodovém procesu nejen naslouchají, ale poskytují mu životní rady, citovou oporu a projevují pochopení v jeho jednání a rozhodování.¹⁵³ Řada prarodičů většinou tráví po rozvodu čas v rozpadlé rodině a tím pomáhá celé rodině v jejím nesnadném úkolu přizpůsobit se mnoha změnám, které ji ještě očekávají. Rozvádějící se dospělí, jejichž emocionální stav je rozvodem značně narušen, často přijímají psychickou podporu a pomoc svých rodičů a bývají rádi, když právě oni převezmou na čas za jejich děti odpovědnost. V době rozvodu prarodiče poskytují vnoučatům bezpečné útočiště před rozvodovými zmatky, podporují je a dávají jim značně najevo, že v prostředí jejich rozpadající se rodiny zde kromě rodičů nadále existují osoby, které je mají rádi a na něž se mohou kdykoliv spolehnout.¹⁵⁴

Největším traumatem pro **rozvádějící se rodiče** bývá většinou v případě sporného rozvodu samotné rozvodové řízení, při kterém se chtějí nechtějí řešit nepříjemné skutečnosti z jejich manželství na veřejnosti, a to zrovna nemá příznivý vliv na jejich psychiku. Tato situace mezi nimi vyvolává spíše ještě někdy až nepřátelské pocity.¹⁵⁵ Po rozvodu u obou partnerů většinou vzniká strach z osamění, nejistota z budoucnosti, obava z možnosti získat nového životního partnera, přání a potřeba s někým žít a současně i obavy, aby jejich další vztah neztroskotal. V případě svěření dětí do péče ženám se u nich vyskytují obavy, zda samy zvládnou výchovné poslání a zda se lze ještě na svého bývalého partnera, „**dálkového otce**“, v případě potřeby spolehnout.¹⁵⁶ Muži, kteří před rozvodem měli s dítětem velmi dobrý vztah podobný vztahu mateřskému, vztah založený nejen na komunikaci, ale i na fyzickou blízkost, pak v případě přerušení každodenního kontaktu s dětmi ztrátu tohoto vztahu velmi těžce psychicky nesou a složitě se s ní vyrovnávají.¹⁵⁷

Rozvod se po psychické stránce výrazně dotýká i dětí. Dítě bývá často rozvodem stresované, frustrované, není schopné se v dané rozvodové situaci orientovat. Některé děti

¹⁵¹ Srov. Matějček, Z., Dytrych, Z. *Radosti a strasti prarodičů aneb když máme vnoučata*. Praha: Grada Publishing, 1997, s. 96.

¹⁵² Srov. Sýkorová, D. *Prázdné hnízdo - Šance nebo břemeno?* Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996, s. 52.

¹⁵³ Srov. Douglas, G., Ferguson, N. „The role of grandparents in divorced families.“ *International Journal of Law, Policy and the Family*, Oxford University Press, 2003, Vol. 17, No. 1: 41-67.

¹⁵⁴ Srov. Warshak, R. A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1995, s. 56-59.

¹⁵⁵ Srov. Matoušek, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Slon, 1997, s. 119.

¹⁵⁶ Srov. Pláňava, I. *Po rozvodu*. Praha: Mona, 1986, s. 12-13.

¹⁵⁷ Srov. Dudová R., Hastrmanová, Š. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 30.

se dokonce zlobí na rodiče, který odešel, a odmítají jej; jiné se nedokáží zbavit smutku, rodič, od něhož byl odloučen, jim chybí. Další vyžadují spoustu pozornosti a mají pocit, že byly připraveny o dětství, nebo se naopak cítí silnější a odolnější.¹⁵⁸ Většina dětí však často trpí pocitem viny z rozvodu jejich rodičů a mylnou představou, že je jejich rodiče nemají rádi, a proto se rozcházejí. Tyto děti často trpí ve svém životě depresemi, pocity úzkosti, poruchami pozornosti, poruchami spánku, zvýšenou agresivitou vůči okolí či stažením se do sebe a odmítáním kontaktů s okolím.¹⁵⁹

5.2 Sociální aspekty

O tom, že rozvod s sebou nese sociální důsledky, není pochyb. **Rozpade m manželství dochází k závažným změnám v životě aktérů, dětí i prarodičů.** Rozvodem často dochází k novému uspořádání vztahů mezi přáteli a blízkými. Někteří členové rozpadlé rodiny bývají nuceni změnit způsob života, změnit své bydlení, zvyknout si na nové prostředí, najít si práci a kompletně přeorganizovat vztahy s dětmi. Rozvodem dochází k rozpadu rodinné jednotky, což mívá dalekosáhlé důsledky hlavně pro výchovu a citové zázemí dětí. Rozvod také často s sebou přináší řadu existenciálních a výchovných obtíží matek, dobrovolnou či nedobrovolnou ztrátu kontaktů otce s dětmi, ztrátu kontaktů prarodičů s vnoučaty, ale i velké změny v životě nezletilých dětí.¹⁶⁰

*„Důsledkem rozvodu jsou tzv. **neúplné rodiny**, které se při rostoucí počtu a nepružné reakci společnosti na jejich potřeby stávají závažným sociálním problémem.“¹⁶¹* Počet neúplných rodin se v České republice neustále zvyšuje. Podle statistik je každá čtvrtá rodina v naší zemi neúplná. Po rozvodu se tak většinou **žena - matka** stává v rodině samoživitelkou a muž - otec z této rodiny obvykle odchází. V řadě případů otec ztrácí pravidelný kontakt s rodinou, opuštěné matce poskytuje pouze výživné na své nezletilé děti. Matce se rozvodem výrazně změní život, musí být schopna se postarat nejen sama o sebe, ale nyní i o svou rodinu. Pozornost matky se po rozvodu zaměřuje především na rodinu a s cílem tuto rodinu dostatečně finančně zabezpečit i na její zaměstnání. Zaměstnání a péče o děti a o domácnost od ženy vyžaduje příliš mnoho času, a proto žena v důsledku rozvodu přestává

---

¹⁵⁸ Srov. Teyber, E. *Děti a rozvod*. Praha: Návrat domů, 2007, s. 17.

¹⁵⁹ Srov. Pláňava, I. *Jak se nerozvádět*. Praha: Grada Publishing, 1994, s. 42-44.

¹⁶⁰ Srov. Dudová, R. *Otcovství po rozchodu rodičovského páru*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2008, s. 26.

¹⁶¹ *Velký sociologický slovník*. [2. svazek]. Praha: Karolinum, 1996, s. 955.

mít k dispozici volný čas pro odpočinek a zábavu.¹⁶² Proto se rodina osamělé matky po rozvodu stále více stává závislou na pomoci a podpoře rodičů.¹⁶³ Prarodiče tak většinou po rozvodu udržují s rozpadlou rodinou živější styky, pomáhají jí především formou služeb - např. poskytují pomoc při chodu domácnosti či při výchově vnoučat. Rozsah a typ jejich pomoci však nepřímou závisí na geografické distanci jejich bydliště od rodiny svého dítěte a samozřejmě i na jejich možnostech a zdravotním stavu.¹⁶⁴

Rozvod přináší závažné důsledky i do života muže. Muži rozvodem přicházejí o pocit jistoty a bezpečí, ztrácejí domov. Po rozpadu manželství se většinou vrací zpět do své orientační rodiny - odcházejí bydlet ke svým rodičům nebo začínají žít nový život úplně sami. Rozvodem otec přestává být součástí každodenního života svého dítěte, přestává s ním sdílet všední rituály, které do té doby určovaly jejich vzájemný vztah. Vztah mezi otcem a dítětem tak ztrácí plnohodnotnost. Ačkoliv po rozvodu muž většinou získává mnoho volného času pro sebe, přesto v případě jeho zájmu o děti si musí i nadále vyhradit ve svém životě na ně čas a musí zajišťovat úplně sám všechny nutné aktivity spojené s péčí o ně. Rozvodem obvykle dochází k omezení nebo k úplnému přerušování kontaktů otce se svými dětmi. Pokud po rozvodu přetrvávají mezi rozvedenými partnery vážné rozepře, opuštěné matky se většinou snaží veškeré vztahy dítěte s otcem zpřetrhat, otcí ve styku s dětmi brání nebo děti proti otcí navádějí a popouzejí.¹⁶⁵ Z těchto důvodů pak řada otců po rozvodu na svou roli rodiče raději dobrovolně rezignuje, ztrácí o své děti zájem a o to častěji po rozvodu zakládá s jinou partnerkou novou rodinu.¹⁶⁶

Jedním z vážných důsledků rozvodu zpravidla bývá i **chybějící vzor jedné rodičovské role** v rodině. Jelikož jsou u nás ve většině případů svěřovány děti do výchovy matek, obvykle chybí dítěti mužský vzor, autorita. Nedostatečná přítomnost otce (mužského vzoru) v rodině po rozvodu má výrazný vliv na formování budoucího života dítěte.¹⁶⁷ Jsou-li nezletilé děti ochuzeny o přítomnost otce, většinou bývají ochuzeny i o přítomnost jeho celé rozšířené rodiny. Jen málokdy si děti pak po rozvodu zachovávají pozitivní vztahy s prarodiči

¹⁶² Srov. Dudová R., Hastrmanová, Š. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 43- 101.

¹⁶³ Srov. *Ibidem*, s. 44, 101.

¹⁶⁴ Srov. Sýkorová, D. *Prázdné hnízdo - Šance nebo břemeno?* Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996, s. 44-46.

¹⁶⁵ Srov. Dudová R., Hastrmanová, Š. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 16-64.

¹⁶⁶ Srov. Možný, I. *Sociologie rodiny*. Praha: Slon, 1999, s. 117.

¹⁶⁷ Srov. Černá, M. *Rozvod, otcové a děti*. Praha: Eurolux Bohemia, 2001, s. 34.

z otcovy strany.¹⁶⁸ Jedním z autorů, kteří na důsledky rozvodu pohlížejí spíše negativně, je E. Bakalář. Podle něj se nepřítomnost otce a ostatních příbuzných v rodině obvykle výrazně projevuje v chování a jednání nezletilých dětí po rozvodu. Podle E. Bakaláře bývají děti obvykle rozvodem velmi psychicky deprimovány, proto v životě často mívají problémy vyjít s druhými lidmi, navazovat přátelské a partnerské vztahy, v řadě případů se stávají součástí asociálních skupin. V důsledku rozpadu jejich rodiny, ztráty harmonického prostředí a zázemí rodičů se po rozvodu většinou výrazně zhoršují ve škole, začínají se chovat neukázněně, dopouští se řady přestupků. Po rozvodu často začínají experimentovat s drogami a alkoholem, předčasně navazují partnerské vztahy a ty pak mnohdy končí jejich předčasným rodičovstvím. Rozvod rodičů výrazným způsobem ovlivňuje i jejich pohled na manželství a rodinu. Děti z rozvedených rodin většinou upřednostňují nemanželskou formu soužití, pořizují si děti mimo manželství. Vstoupí-li přesto s partnerem do manželství, přináší si do něj nepřilíš vhodný a pro život rodiny uspokojivý základ, v manželství bývají často nespokojeni, a proto i snadněji přistupují po vzoru svých rodičů k rozvodu. Nepřítomnost otce v životě dětí může mít značný vliv na to, že děti ve svém životě nezískají přiměřenou kvalifikaci, budou mít nižší příjem, snadněji se dostanou do pozice nezaměstnaného, budou přistiženi při nějaké trestné činnosti, či v horším případě budou dokonce i vězněni.¹⁶⁹

5.3 Ekonomické aspekty

Rozvod zpravidla **bývá pro všechny zúčastněné** nejen velkou psychologickou a sociální zátěží, ale také **závažným ekonomickým problémem**. Z ekonomického hlediska mívá obecně rozvod mnohem větší dopad pro ženy než pro muže.¹⁷⁰ Rozpadem manželství a vznikem neúplné rodiny se žena často dostává do obtížné materiální situace, stává se samoživitelkou. Rozpadlá rodina tak po rozvodu musí být schopna vyžít z příjmů jednoho rodiče a z příspěvků, které jí druhý rodič poskytuje na zajištění hmotných potřeb dětí. Většina žen se tak často po rozvodu stává znovu závislými na svých rodičích. Z ekonomických důvodů bývají nuceny změnit svůj způsob života, po rozvodu často začínají žít společně s dalšími příbuznými - nejčastěji právě se svými rodiči. Rodiče pomáhají rozpadlé rodině

---

¹⁶⁸ Srov. Dudová R., Hastrmanová, Š. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 43-44.

¹⁶⁹ Srov. Bakalář, E. a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. Praha: Karolinum, 2006, s. 33.

¹⁷⁰ Srov. Možný, I. *Sociologie rodiny*. Praha: Slon, 1999, s. 115.

s jejími životními náklady.¹⁷¹ Rozvedená matka tak od nich přijímá finanční pomoc většinou proto, aby si její rozpadlá rodina i po rozvodu udržela určitou ekonomickou stabilitu a životní úroveň, korespondující s jejími aspiracemi.¹⁷² Někteří prarodiče bývají v důsledku rozvodu svého dítěte vmanipulováni do obtížné sociální situace svých dětí i nechtěně - proti své vůli. Často na sebe přebírají veškerou tíhu ekonomických následků, které rozvod rozpadlé rodině přinesl. Poskytováním pomoci rodině tak bývají často vážně narušeny i jejich vlastní životní plány. Mnohdy bývá do určité míry dokonce ohrožen i jejich majetek. Lze tedy říci, že rodiče jsou ve většině případů těmi, kteří mohou být rozvodem dítěte nejvíce postiženi, a to jak citově, tak i ekonomicky.¹⁷³

Je známo, že rozvodem dochází k dělení **společného majetku bývalých manželů**. Tato záležitost bývá velmi individuální, většinou záleží na vzájemné dohodě mezi oběma rodiči nebo na rozhodnutí soudu. Většinou si žena s dětmi ponechává společný byt a svému bývalému manželovi splácí určitý podíl z ceny bytu, respektive odstupné, zatímco muž si ponechává zbylý věcný majetek a hledá si náhradní bydlení. Někdy však rodiče bývají z ekonomických důvodů nuceni zůstat i po rozvodu ve společném bytě, což pak mezi nimi většinou vede k dalšímu stupňovanému napětí.¹⁷⁴

Nutno podotknout, že rozvodem manželství dochází k přechodu z modelu **dvoupříjmové rodiny**, kde žena vydělávala v rodině mnohem méně než její manžel a vedle své profesionální aktivity především pečovala o děti a domácnost, na model **rodiny s jedním příjmem**, kde jedna osoba (ve většině případů žena) živí rodinu a zároveň na jejich bedrech spočívá veškerá péče o děti. Rozvodem se tedy ekonomická odpovědnost žen rozšiřuje i na děti. Jelikož přítomnost dětí v domácnosti obvykle omezuje čas, jež má žena k dispozici pro svou pracovní aktivitu, často se po rozvodu dostává do nesnadné ekonomické situace. V roli samoživitelek bývají ženy značně znevýhodněny např. tím, že jejich příjmy jsou daleko nižší než u mužů a že jako samoživitelky nemohou nalézt dobře finančně ohodnocené zaměstnání, které jim dopomůže dostatečně finančně zabezpečit svoji rodinu. Rozvedené matky se závislými dětmi se tak v naší společnosti stávají skupinou významně ohroženou

---

¹⁷¹ Srov. Dudová R., Hastrmanová, Š. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 18.

¹⁷² Srov. Sýkorová, D. *Prázdné hnízdo - Šance nebo břemeno?* Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996, s. 44.

¹⁷³ Srov. Matějček, Z., Dytrych, Z. *Radosti a strasti prarodičů aneb když máme vnoučata*. Praha: Grada Publishing, 1997, s. 103.

¹⁷⁴ Srov. Dudová, R. *Otcovství po rozchodu rodičovského páru*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2008, s. 29.

chudobou a nízkou životní úrovní. Většina matek se po rozvodu stává závislá na pomoci státu ve formě sociálních podpor. Matky bývají odkázány na referáty sociální pomoci, které doplňují sociální příjmy jejich rodiny na úroveň životního minima.¹⁷⁵ Otcové naopak po rozvodu získávají větší časový prostor, mohou se plně věnovat svému zaměstnání a kariéře. Přes povinnost platit výživné na závislé děti tak po rozchodu disponují větší částí svých příjmů pro své osobní potřeby. Zatímco ženy tedy většinou rozvodem spíše ekonomicky strádají, muži často rozvodem ekonomicky spíše vydělávají a jejich životní úroveň se jejich odchodem od rodiny mnohdy výrazně zvyšuje.¹⁷⁶

6. Současná legislativní úprava poměrů po rozvodu

Legislativa České republiky věnuje při řešení otázek týkajících se rozvodu manželství a rozhodování o porozvodových poměrech v rodině velkou pozornost především rozvádějícím se manželům a jejich dětem, ale **o prarodičích** a jejich místě v rozvádějící se rodině téměř nehovoří. České rodinné právo obecně řeší úpravu vztahů osob při vstupu do manželství, během manželství, po rozpadu manželství, při zakládání rodiny, rozpadu rodiny apod. Tyto úpravy se však přímo dotýkají pouze manželů, tedy rodičů, a jejich nezletilých dětí. Na prarodiče je v této souvislosti zapomínáno. Prarodičů se týkají pouze některá ustanovení, ale to především tam, kde zákony mluví o „příbuzných“ nebo jiných občanech.¹⁷⁷ **Zákon o rodině** se tak o prarodičích zmiňuje např. v souvislosti s úpravou styku nezletilého dítěte s prarodiči, s náhradní rodinnou výchovou nebo v souvislosti s vyživovací povinností mezi ostatními příbuznými.¹⁷⁸

Česká legislativa respektuje pro úpravu poměrů po rozvodu pouze **premisu**, že děti potřebují svého otce a otcové potřebují své děti. Náš právní řád tak v zákonech garantuje pouze právo dítěte na oba rodiče a právo obou rodičů na výchovu dítěte.¹⁷⁹ V tomto duchu

---

¹⁷⁵ Srov. Dudová, R. *Otcovství po rozchodu rodičovského páru*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2008, s. 29-30.

¹⁷⁶ Srov. Dudová R., Hastrmanová. Š. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 16-19.

¹⁷⁷ Srov. Matějček, Z., Dytrych, Z. *Radosti a strasti prarodičů aneb když máme vnoučata*. Praha: Grada Publishing, 1997, s. 35.

¹⁷⁸ Srov. Hrušáková, M. a kol. *Zákon o rodině: komentář*. Praha: C.H.Beck, 1998.

¹⁷⁹ Srov. Dudová, R. *Otcovství po rozchodu rodičovského páru*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2008, s. 63.

je tak upravován po rozvodu i styk nezletilých dětí s rodiči. „*Nová právní úprava rozvodu chrání nezletilé děti v souvislosti s rozvodem rodičů především tak, že je výslovně stanoveno, že manželství nelze rozvést, dokud nenabude právní moci rozhodnutí soudu o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu.*“¹⁸⁰ Tato úprava poměrů k nezletilému dítěti předpokládá, že soud rozhodne o tom, jakým způsobem budou manželé přispívat na hmotné potřeby svého dítěte, a především o tom, komu bude dítě svěřeno do výchovy. Rozhodnutí soudu o úpravě výkonu rodičovské zodpovědnosti může být nahrazeno dohodou rodičů. V řízení ve věci péče o nezletilé však přesto tato dohoda mezi rodiči vyžaduje schválení opatrovnického soudu.¹⁸¹

6.1 Úprava styku osob po rozvodu

Prarodiče se po rozvodu manželství svého dítěte mohou snadno dostat do situace, že důsledkem rozvodu ztratí veškerý svůj kontakt se svými vnučaty. Ať už se tak stane důsledkem svěřením nezletilého dítěte do péče druhého rodiče, s nímž prarodiče tak po rozvodu nemohou být v pravidelném kontaktu, nebo prostřednictvím neshod s rozvádějícími se rodiči, kteří jim pak mohou styk s vnučaty zakázat. Aby se takovýmto situacím předcházelo, český právní řád bere v úvahu i potřebu prarodičů stýkat se s vnučaty a potřebu vnučat být v kontaktu s osobami blízkými - s prarodiči a ostatními příbuznými. Proto je právě v rámci legislativy České republiky upravován i **styk prarodičů s vnučaty**. Kromě této úpravy je zákonem též upravován **styk rodiče s nezletilým dítětem** a ve zvláštním případě i **styk nezletilého dítěte se zletilým sourozencem**.

6.1.1 Styk dítěte s prarodiči a sourozenci

Možnost úpravy styku dítěte s prarodiči a sourozenci byla upravena teprve **zákonem č. 91/1998 Sb. o rodině**. Základním předpokladem pro rozhodování soudu o úpravě styku s prarodiči a sourozenci je jednak skutečnost, že je v zájmu dítěte, aby byly udržovány kontakty v širší rodině, a současně, že to vyžadují poměry v rodině.¹⁸²

---

¹⁸⁰ Králíčková, Z. *Rodinné právo v otázkách a odpovědích*. Praha: Computer Press, 2000, s. 55.

¹⁸¹ Srov. Choděra, O. *Partnerství, manželství a paragrafy*. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 98-99.

¹⁸² Srov. Hrušáková, M. a kol. *Zákon o rodině: komentář*. Praha: C.H.Beck, 1998, s. 82.

V běžně fungujících rodinách obvykle pomáhají při výchově vnoučat **prarodiče**. Jejich pomoc bývá v některých situacích častokrát velmi nezbytná a prospěšná. Právě prarodiče jsou ti, kteří se svých vnoučat ujímají v situacích, kdy přirozená rodina dítěte selže (např. pokud se rodiče o dítě nemohou, nechtějí nebo nedovedou postarat). Prarodiče pak mohou být zákonem ustanoveni poručníky, pěstouny dětí, nebo jim děti mohou být svěřeny do jiné formy náhradní rodinné péče.¹⁸³ Tímto způsobem je pak zajištěn styk dítěte s prarodiči a zároveň je prarodičům dána možnost podílet se na výchově svých vnoučat.

Problémy týkající se styku vnoučat a prarodičů vznikají především v souvislosti s rozchodem nebo rozvodem rodičů dětí. **Úprava styku dítěte s prarodiči** se uplatňuje zejména tehdy, jestliže dojde k rozvodu manželství rodičů, dítě je svěřeno do výchovy matky a ta brání prarodičům ze strany otce se s dítětem stýkat. Poznatky dětských psychologů ukazují, že v zájmu dítěte je, aby se stýkalo se svými prarodiči. Musí však být splněny určité podmínky: prarodiče musí mít o vnuka či o vnučku zájem, musí být schopni se o něj v době styku postarat a jejich výchovné působení na dítě nesmí být v rozporu s výchovou rodičů. Rozsah styku dítěte s prarodiči je pak rovněž závislý i na věku, zdravotním stavu prarodičů, na vzdálenosti jejich bydliště od bydliště dítěte apod.¹⁸⁴

Úprava styku dítěte se sourozencem po rozvodu se zpravidla týká styku se zletilým sourozencem, protože v případě, kdy by došlo v souvislosti s úpravou poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu k rozdělení sourozenců, je možné jejich vzájemný styk vyřešit v rámci úpravy styku dítěte s druhým rodičem.¹⁸⁵

6.1.2 Styk rodiče s nezletilým dítětem

O styku rodiče s nezletilým dítětem můžeme hovořit pouze v případě **výhradní výchovy**¹⁸⁶ pro dobu po rozvodu. „*Je-li dítě svěřeno do výchovy jednomu z rodičů, má druhý z nich právo se s dítětem stýkat tak, aby mohl realizovat rodičovská práva i povinnosti vyplývající z jeho rodičovské zodpovědnosti.*“¹⁸⁷

---

¹⁸³ Srov. Králíčková, Z. *Rodinné právo v otázkách a odpovědích*. Praha: Computer Press, 2000, s. 91.

¹⁸⁴ Srov. Hrušáková, M. a kol. *Zákon o rodině: komentář*. Praha: C.H.Beck, 1998, s. 82-83.

¹⁸⁵ Srov. *Ibidem*, s. 83.

¹⁸⁶ Charakteristika výhradní výchovy viz. níže v této kapitole.

¹⁸⁷ Králíčková, Z. *Rodinné právo v otázkách a odpovědích*. Praha: Computer Press, 2000, s. 59.

Zákon o rodině preferuje dohodu rodičů o styku s nezletilým dítětem. Jestliže však dohoda rodičů není možná, upraví styk rodiče s dítětem soud.¹⁸⁸ Pokud styk rodiče s dítětem upravuje soud, má tento rodič nejen právo se s dítětem v danou dobu stýkat, ale má i povinnost dítě ve stanovenou dobu převzít a po tuto dobu se o něj starat. Rozhodnutí o úpravě styku rodiče s dítětem je však v praxi otázkou velmi citlivou. V rodinách, kde jsou vztahy mezi rodiči vážně narušeny, je pak i výkon takového rozhodnutí značně problematický. Jestliže pak oprávněný rodič termíny styku s dítětem nedodržuje, může dojít ke změně úpravy styku v jeho neprospěch. Soud také může styk rodiče s dítětem omezit nebo dokonce zakázat.¹⁸⁹

6.2 Svěřování dětí do výchovy pro dobu po rozvodu

V rozvodovém řízení bývají **prarodiče** velmi často stresováni především tím, jak bude mezi rozvádějícími se rodiči vyřešena otázka svěřeni nezletilých dětí do jejich péče a jaké důsledky bude mít toto řešení pro ně. Dalo by se říci, že se při rozvodu částečně rozhoduje i o tom, jaké jim budou dány možnosti být nadále v kontaktu s vnoučaty. Proto ne každý typ svěřeni dětí do péče rodičů po rozvodu se s ohledem na prarodiče může zdát tím nejlepším. Úprava poměrů mezi rodiči po rozvodu může negativně ovlivnit jak vztahy mezi rodiči a dětmi, tak také především vztahy prarodičů a vnoučat. Ačkoliv prarodiče mohou mít po rozvodu i nadále zájem stýkat se svými milovanými vnoučaty, snadno se mohou dostat do situace, kdy jim styk s vnoučaty bývá vlivem nejrůznějších okolností znemožněn.¹⁹⁰

Abychom lépe pochopili, jaký nepříznivý dopad může mít svěřeni dítěte do péče rodičů na život prarodičů, je v první řadě nutné vysvětlit, na základě jakých aspektů soud rozhoduje o výchově dítěte po rozvodu a jaké možnosti svěřeni dítěte do péče rodičů po dobu po rozvodu existují v české legislativě.

---

¹⁸⁸ Srov. *Ibidem*, s. 60.

¹⁸⁹ Toto opatření může soud použít např. tehdy, žije-li druhý z rodičů neuspořádaným způsobem života. (Srov. Choděra, O. *Partnerství, manželství a paragrafy*. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 101).

¹⁹⁰ Srov. Dudová R., Hastrmanová, Š. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 44.

6.2.1 Rozhodování soudu o svěřením dítěte do péče

V přibližně 70-90 % případů rozvodových řízení přicházejí rodiče k soudu již s předem určenou dohodou, která obsahuje jejich návrh na dohodu o uspořádání výchovy a péče o dítě po rozvodu.¹⁹¹ Pokud však rodiče nejsou schopni se na způsobu výchovy a výživy svých nezletilých dětí dohodnout, nastupuje v rozvodovém řízení soud, který pak při rozhodování přihlíží k několika aspektům.

Při posuzování rozsahu styku se bere ohled na skutečnosti **týkající se dětí i rodičů**. Prarodiče v rozhodování soudu o svěřením dětí do péče nejsou nikterak zohledňováni. **Prvotní zájem je věnován dítěti**. Přihlíží nejen k osobnosti dítěte, jeho vlohám, schopnostem, ale i k jeho vývojovým možnostem ve srovnání s životními poměry obou rodičů.¹⁹² Při rozhodování soudu musí být plně respektováno jedno ze základních práv, a to právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi a právo druhého rodiče, jemuž nebude dítě svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti.¹⁹³ Na základě těchto práv se soud snaží nalézt nejvhodnější řešení porozvodové péče o dítě, a to nejlépe tak, aby i po rozvodu docházelo k péči o dítě oběma rodiči a nadále mohl být udržován pravidelný osobní styk dítěte s nimi.

Důležitým hlediskem při rozhodování o porozvodové péči je citová orientace a zázemí dítěte. Velký vliv na rozhodnutí soudu mají rovněž citové vazby dítěte - především na sourozence, prarodiče a další příbuzné. Roli hrají samozřejmě také výchovné schopnosti a odpovědnost rodiče, stabilita budoucího výchovného prostředí, schopnost rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem. Neméně důležité je i posouzení hmotného zabezpečení rodiče, kterému je dítě svěřeno do výchovy, a bytových poměrů tohoto rodiče.¹⁹⁴

---

¹⁹¹ Srov. Hastrmanová, Š. „Pohledy expertů na problematiku porozvodového řízení.“ *Gender a sociologie* [online]. Zveřejněno: 2005. Dostupné z WWW: <<http://www.soc.cas.cz/porozvodu/info/cz/25047/Pohledy-expertu-na-problematiku-porozvodoveho-rizeni.html>>. Navštíveno dne: 1.12.2009.

¹⁹² Srov. Novák, T., Průchová, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2005, s. 59.

¹⁹³ Srov. Černá, M. *Rozvod, otcové a děti*. Praha, 2001, Eurolux Bohemia, 2001, s. 15.

¹⁹⁴ Srov. Novák, T., Průchová, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2005, s. 59.

6.2.2 Svěřování dítěte do výchovy po rozvodu

Zákon o rodině zná několik možností rozhodnutí o výchově v souvislosti s rozvodem manželství, a sice: do výchovy jednoho z rodičů, svěřeni dítěte do střídavé výchovy rodičů, svěřeni dítěte do společné výchovy. **Výhradní péče matky nebo otce** byla donedávna jedinou možností úpravy poměrů nezletilých dětí po rozvodu. Novela zákona o rodině z roku 1998 přinesla dvě další již zmiňované alternativy péče o nezletilé děti, kdy se na výchově dětí po rozvodu podílejí oba rodiče.¹⁹⁵

6.2.2.1 Výhradní péče

První typ porozvodové výchovy dítěte představuje **výhradní výchova jednoho z rodičů**. Podstatou rozhodnutí soudu o svěřeni dítěte do výchovy jednomu z rodičů je určení, kdo bude mít dítě ve své výchově, kdo o něj bude osobně pečovat, s kým bude dítě žít. Rodič, kterému dítě nebylo svěřeno do výchovy, v žádném případě neztrácí automaticky rodičovskou zodpovědnost a práva z ní vyplývající. Aby však tento rodič mohl svá rodičovská práva i povinnosti vykonávat, musí mu být umožněno se s dítětem osobně stýkat, trávit s ním volný čas, dovolenou, mít o něm informace apod.¹⁹⁶

V praxi se nejčastěji setkáváme právě s tímto případem porozvodové péče o dítě. Do výhradní péče je dítě svěřováno na základě dohody rodičů nebo rozhodnutím příslušného soudu. Rodič, kterému nebylo dítě svěřeno do péče, má i nadále veškerá práva vztahující se k dítěti, která měl až do rozhodnutí soudu. Má právo podílet se na výchově dítěte, i nadále zůstává zákonným zástupcem dítěte a má právo rozhodovat spolu s druhým rodičem o podstatných věcech při výkonu rodičovské zodpovědnosti. Pokud by se rodiče nedohodli o takových záležitostech, pak o nich rozhodne soud. Za podstatné záležitosti lze například považovat rozhodování o volbě povolání dítěte, jeho studiu, změně příjmení apod.¹⁹⁷

Z 90 % jsou dnes děti svěřovány do péče matek, zbytek pak do péče otců nebo jiných příbuzných. Otcí jsou děti většinou svěřovány pouze v případě nepřítomnosti matky, jejího nezájmu nebo naprosté neschopnosti se o děti postarat. Nastane-li případ, že při rozvodu nejeví zájem o dítě ani jeden z rodičů nebo existují-li překážky pro které není ani jeden

¹⁹⁵ Srov. Černá, M. *Rozvod, otcové a děti*. Praha: Eurolux Bohemia, 2001, s. 37.

¹⁹⁶ Srov. Králíčková, Z. *Rodinné právo v otázkách a odpovědích*. Praha: Computer Press, 2000, s. 57.

¹⁹⁷ Srov. Novák, T., Průchová, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2005, s. 59.

z rodičů schopen dítě sám vychovávat, mohou být děti svěřeny v rámci náhradní rodinné výchovy do péče prarodičů či jiných příbuzných. **Prarodiče** se tak stávají nejčastějšími náhradními vychovateli dětí rozvedených párů a tím je jim také dána možnost udržovat s vnoučaty smysluplný vztah i po rozvodu. Pokud jsou však naopak oba rodiče stejně kvalitní, mají stejný citový vztah k dítěti a ono k nim, mají stejné sociální a ekonomické zázemí, mají stejné výchovné předpoklady apod., jsou děti svěřovány většinou matkám, často i v případě, kdy otec vychází ze srovnání o něco lépe.¹⁹⁸

Ve společnosti stále panuje nejednotnost názorů týkajících se svěřování nezletilých dětí do péče jednoho z rodičů. Otázkou zůstává, komu by měly být děti po rozvodu svěřeny do výhradní péče - matce, či otci? R. A. Warshak se ve svém díle zmiňuje o výzkumech, které poukazují na skutečnost, že při srovnávání dětí ve výhradní péči matky a ve výhradní péči otce není žádný důvod k diskriminaci otců při svěřování do péče. „*Psychické zdraví průměrného dítěte z výhradní péče otce bylo srovnatelné s průměrným dítětem z výhradní péče matky.*“¹⁹⁹ Rovněž bylo prokázáno, že jako skupina neměly děti ve výhradní péči otce ani více, ani méně problémů než děti ve výhradní péči matky. Tedy že „*typický otec s výhradní péčí o dítě si vede stejně dobře jako typická matka ve stejné roli.*“²⁰⁰ R. A. Warshak však také podotýká, že děti ve výhradní péči rodiče stejného pohlaví - tedy chlapani v péči otců a dívky v péči matek - byly mnohem lépe přizpůsobeny než děti ve výhradní péči rodiče opačného pohlaví.²⁰¹

At' už je dítě svěřeno do výhradní péče matky nebo otce či svěřením dítěte do náhradní rodinné výchovy prarodičů či jiných příbuzných, je nutné upozornit, že vždy je postiženo ztrátou plnohodnotného vztahu, a to buď s druhým z rodičů, nebo v případě svěřování do péče prarodičů dokonce s oběma rodiči. Vzhledem k poměru svěřování dětí do péče matkám nebo otcům dochází většinou k radikálnímu omezení kontaktu dítěte s otcem.²⁰² Omezení vztahu se pak většinou netýká jen otce, ale také především rodičů rozvedeného otce, kteří tak ztrácejí kontakt se svými milovanými vnoučaty.

---

¹⁹⁸ Srov. Černá, M. *Rozvod, otcové a děti*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, s. 37.

¹⁹⁹ Warshak, R. A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996, s. 117.

²⁰⁰ Ibidem, s. 119.

²⁰¹ Srov. Ibidem, s. 117.

²⁰² Srov. Černá, M. *Rozvod, otcové a děti*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, s. 38.

6.2.2.2 Střídavá péče

Obecně přijímaný je názor, že po rozchodu či rozvodu má mít péči a výchovu dětí na starosti jen jeden z rodičů. Nárůst rozvodovosti však přinutil společnost, aby si povšimla problému výhradní výchovy. Na jedné straně jsou přetížení rodiče, kterým byly děti svěřeny, na druhé straně od svých potomků odcizení rodiče, kterým děti svěřeny nebyly, a mezi nimi děti smutně toužící po hlubším vztahu s nepřítomným rodičem. Na jedné straně se pak ocitají prarodiče, kteří většinou mají možnost být po rozvodu v pravidelném kontaktu s vnoučaty, vychovávat je a vzdělávat, na straně druhé ti prarodiče, jejichž kontakt s vnoučaty byl po rozvodu značně omezen. Řešení, které se nabízí a které získává stále větší pozornost, je tzv. **společná péče**, popřípadě **střídavá péče obou rodičů**.²⁰³

V případě **střídavé výchovy** je péče o dítě zajišťována střídavě oběma rodiči v určitých časových intervalech. Soud určí, že dítě bude svěřeno v určitém přesně vymezeném časovém období do výchovy jednoho rodiče a v dalším časovém období do výchovy druhého rodiče. S tímto rozhodnutím zároveň vymezí i práva a povinnosti obou rodičů v těchto střídajících se časových úsecích.²⁰⁴ Svěřením dítěte do střídavé péče obou rodičů se soud pokouší nalézt optimální řešení, jak současně zajistit právo dítěte žít s oběma svými rodiči a být jimi hodnotně vychováváno na jedné straně, a právo rodičů na kvalitní a dostatečně široký výkon jejich rodičovské odpovědnosti na straně druhé. Rodičům pak rozhodnutím soudu o střídavé péči zůstává po rozvodu rovnoprávnost při výchově svého dítěte a dítěti je tak dána možnost udržovat častý pravidelný kontakt s oběma svými rodiči.²⁰⁵

Ke střídání bydliště dítěte může docházet např. každý týden, měsíc apod. Tato forma „stěhování“ není vhodná pro všechny děti, zejména ji nelze doporučit u dětí raného školního věku. Podmínkou pro střídavou výchovu je rodičovská zodpovědnost na straně obou rodičů a jejich obecná výchovná způsobilost. Jejich výchovné postoje a přístupy by měly být v podstatě stejné. Rodiče by měli soudu prokázat svoji schopnost dohodnout se o všech záležitostech dítěte, oba by měli být také přiměřeně hmotně zabezpečeni. Bydliště rodičů by neměla být příliš vzdálena, aby dítě mohlo docházet stále do jedné školy a mělo možnost bez přerušení pokračovat v mimoškolních aktivitách.²⁰⁶

---

²⁰³ Srov. Warshak, R. A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1995, s.150-165.

²⁰⁴ Srov. Novák, T., Průchová, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2005, s. 67.

²⁰⁵ Srov. Černá, M. *Rozvod, otcové a děti*. Praha: Eurolux Bohemia, 2001, s. 9.

²⁰⁶ Srov. Králíčková, Z. *Rodinné právo v otázkách a odpovědích*. Praha: Computer Press, 2000, s. 58-59.

Tento typ porozvodové péče dovoluje otcům udržet si s dětmi intenzivní, hodnotný vztah, jelikož oba rodiče jsou stále přítomni v životě dítěte. Prarodičům jak ze strany matky, tak i otce je tak dána možnost, aby byli i po rozvodu v pravidelném kontaktu se svými vnoučaty. S rámci střídavé péče nebývá jejich působení v rozpadlé rodině omezeno v takové míře, jako to většinou bývá v případě svěření dítěte do výhradní péče jednoho z rodičů. Při výchově dítěte tak mohou být i zachovávány jak prvky mužského, tak i ženského přístupu. Dítě tak má možnost ztotožnit se a komunikovat s mužským i s ženským rodičovským a prarodičovským vzorem a to má vliv na jeho zdravý psychický vývoj.²⁰⁷

6.2.2.3 Společná péče

Společná péče²⁰⁸ podle zákona znamená, že konkrétně není rozhodnuto o svěření dítěte do výchovy jednoho z rodičů. Vztahy nezletilého dítěte po rozvodu nejsou nijak upraveny, právní postavení dítěte k jeho rodičům se nemění. Předpokladem společné péče je, že dítě bude mít s oběma rodiči stejný kontakt.²⁰⁹ Konkrétně jde o případ, kdy rodiče po rozvodu spolu nadále zůstávají v určité formě společenského soužití. V tomto případě rodiče sice nevedou společnou domácnost, ale žijí s dítětem ve společném bytě. Uhrazují tak část svých potřeb a zejména společně i nadále pečují o své nezletilé dítě, a to včetně výchovného působení i jeho materiálního zabezpečení. Prarodiče tak mohou vnouče navštěvovat právě v této domácnosti a mohou s ním být v pravidelném kontaktu. Společná péče se určuje na základě dohody mezi rozvádějícími se rodiči, soud tuto dohodu pouze schvaluje.²¹⁰

Rodiče, kterým náleží rodičovská zodpovědnost ze zákona, mají v tomto případě i po rozvodu stejná práva a povinnosti k dítěti. Společná péče na ně klade velké nároky, jelikož se musí být schopni o všech záležitostech týkajících se dítěte dohodnout. Problematická může být zejména otázka financování běžných potřeb dítěte, např. nákup potřeb domácnosti nezbytných pro její chod, vezmeme-li v úvahu, že okamžikem rozvodu

---

²⁰⁷ Srov. Černá, M. *Rozvod, otcové a děti*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, s. 9.

²⁰⁸ Je nutné rozlišit pojem „společná péče“ jako jednu z právních forem úpravy v porozvodové péči o děti a „s společnou péčí“ fyzickou, jež slouží pouze k označení péče o děti a jejich výchovy po rozvodu. (Srov. Warshak, R. A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1995, s. 148).

²⁰⁹ Dudová, T. „Střídavá a společná péče.“ *Gender a sociologie*. [online]. Zveřejněno: 2005. [citováno 1.12.2009]. Dostupné z WWW: <<http://www.soc.cas.cz/porozvodu/info/cz/25066/Spolecna-a-stridava-pece.html>>.

²¹⁰ Srov. Novák, T., Průchová, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2005, s. 60.

manželství dojde ze zákona k zániku společného jmění manželů. V rámci společného soužití rozvedených rodičů pak nastává otázka, jak velké intenzity byl rozvrat jejich manželství, a případně, zda by do budoucna nebylo možno očekávat obnovení jejich manželského soužití.²¹¹

6.2.3 Výhody a nevýhody jednotlivých typů porozvodové péče

V České republice byla v rozvodovém řízení až do roku 1998 věnována pozornost **výhradní péči jednoho z rodičů**. Poté byla do Zákona o rodině zavedena **společná či střídavá péče obou rodičů**, která se v posledních letech stala rozšířenou formou porozvodové péče o děti.²¹² Od zavedení těchto forem do Českého právního řádu se vedou diskuse, která z nich je nejlépe vyhovující a žádoucí jak pro nezletilé dítě, tak pro oba rodiče. Vedle těchto diskusí by se podle mě však měly také vést diskuse o tom, jaké mají jednotlivé formy porozvodové péče vliv na život prarodičů a jejich styk s vnoučaty.

V první řadě se musí brát **ohled na dítě**. Mnoho dětí trpí, když v důsledku rozvodu ztratí jednoho z rodičů a dojde k omezení styku nejen s ním, ale i s prarodiči a dalšími příbuznými. Existují rozdílné názory na to, která z forem porozvodové péče o děti je pro dítě i rodiče nejlepší. R. A. Warshak upřednostňuje porozvodovou péči, na které se podílejí oba rodiče. Pokud jsou rodiče schopni se po rozvodu dohodnout a bez problémů se stýkat, lze předpokládat, že prarodiče po rozvodu zůstanou v kontaktu se všemi členy rozpadlé rodiny. Společná výchova tak může být zárukou pravidelného styku vnoučat se všemi prarodiči. Na rozdíl od výhradní péče je při společné a střídavé péči čas a pobyt dítěte s rodiči rovnoměrně vyvážen. Otcům společná výchova²¹³ umožňuje, aby se vyhnuli povrchním vztahům, které jsou typické pro „návštěvy“ mezi dítětem a druhým rodičem. Je zde nutno zmínit i Warshakův názor, že „*hodnotu dvou týdnů života nelze vtěsnat do dvou dní.*“²¹⁴ Matkám společná výchova slibuje pomoc při péči a výchově dětí. V průběhu manželství má otec rovnocennou odpovědnost za své potomky. Společná výchova po rozvodu otce dětí těchto povinností nezabývá. Se souhlasem se společnou výchovou se žena naopak vzdává

²¹¹ Dudová, T. „Střídavá a společná práce.“ *Gender a sociologie*. [online]. Zveřejněno: 2005. Dostupné z WWW: <<http://www.soc.cas.cz/porozvodu/info/cz/25066/Spolecna-a-stridava-pece.html>>. Navštíveno dne: 1.12.2009.

²¹² Srov. Ibidem, Navštíveno dne: 1.12.2009.

²¹³ Pojem „**společná výchova**“ zahrnuje v této práci střídavou i společnou péči.

²¹⁴ Warshak, R. A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1995, s. 150.

emocenského postavení a ztrácí tak na rozdíl od výhradní péče možnost rozhodovat o řadě věcí týkajících se jejího dítěte. Proto právě z tohoto důvodu ne každá žena je schopna na tuto formu porozvodové péče přistoupit a je ochotna společnou výchovu zvládnout (už kvůli pomstě, novému partnerovi nebo stesku po dětech).²¹⁵

Proti **společné výchově** existují i výhrady. Nejdůležitější námitky proti ní se týkají jejího vlivu nikoli na rodiče, nýbrž na děti. Podle kritiků společná výchova fungovat nemůže, protože nelze od lidí, kteří spolu neumějí žít v manželství, očekávat, aby spolupracovali a komunikovali na takové úrovni, aby mohli společně pečovat o děti a vychovávat je. Vzájemné nepřátelství se podle nich po rozvodu ještě zvyšuje. Stoupenci společné výchovy však tvrdí, že stejný podíl rodičovských práv a odpovědnosti vyústí v menší míru nesnášenlivosti mezi rodiči a v nižší motivaci zapojovat do rodičovských bojů i děti.²¹⁶

Společná výchova také na rozdíl od **výhradní péče** může děti mást a podkopávat jejich pocit bezpečí a stability. Děti potřebují stále prostředí a pravidelná změna pro ně bývá stresující. Společná výchova je nechává v nejistotě, kam patří.²¹⁷ Její pozitivní stránkou je však maximalizace kontaktu mezi dítětem a oběma rodiči.²¹⁸ Rozhodnutí o výhradní výchově jednoho z rodičů obvykle znamená, že některý z rodičů vyjde z „boje“ o dítě jako „vítěz“ a druhý jako „poražený“. Společná výchova naopak představuje možnost, jak se vítězem mohou stát všichni členové rodiny. Matky i otcové mohou vyhrát podstatnou roli v životech svých dětí.²¹⁹

6.3 Výživné

České rodinné právo rozlišuje několik typů vyživovací povinnosti mezi různými subjekty. Zákon o rodině řeší vyživovací povinnost z několika různých hledisek. V souvislosti s rozvodem se v diplomové práci věnuji **vyživovací povinnosti vůči nezletilým dětem**. Tato povinnost je dána zákonem obecně, nevztahuje se pouze na situaci po rozvodu a netýká

---

²¹⁵ Srov. Ibidem, s.148-159.

²¹⁶ Srov. Ibidem, s. 164.

²¹⁷ Srov. Černá, M. *Rozvod, otcové a děti*. Praha: Eurolux Bohemia, 2001, s. 41.

²¹⁸ Srov. Warshak, R. A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1995, s. 162-172.

²¹⁹ Srov. Parke, R. D. *Fatherhood*. Cambridge, London: Harvard University Press, 1996, s. 213.

se pouze rodičů nezletilých dětí, ale i prarodičů. Prarodičů se však tato povinnost týká pouze v krajním případě, kdy je jim tato povinnost určena soudem.²²⁰

Prostřednictvím výživného dochází k zabezpečování potřeb mezi jednotlivými rodinnými příslušníky. V případě dítěte jde o uspokojování všech životních potřeb pro jeho všestranný rozvoj jak po stránce fyzické, tak i duševní. Výživné může být plněno v penězích (v poskytování pravidelných měsíčních částek), avšak může spočívat i v určitých naturálních plněních (např. poskytováním bydlení) a v zabezpečování osobní péče nezletilého.²²¹

6.3.1 Vyživovací povinnost rodičů vůči nezletilému dítěti

Vyživovací povinnost rodičů k dětem je daná obecně ze zákona a trvá do doby, dokud děti nejsou samy schopny se živit. Oba rodiče přispívají na výživu svých dětí podle svých schopností, možností a majetkových poměrů. Při rozhodování o výživném soud většinou přihlíží k tomu, jak který z rodičů o dítě osobně pečuje. V případě rozvodu zde existují dvě možnosti. Buď se dohodnou rodiče na výši výživného sami a soud jejich návrh schválí, nebo soud sám bez návrhu rodičů upraví rozsah jejich vyživovací povinnosti k nezletilému dítěti.²²²

Z povahy **společné výchovy** plyne, že pokud oba rodiče spolu žijí a plní vyživovací povinnost vůči dítěti, tak soud konkrétní výživné zpravidla nestanovuje. V případě **střídavé péči** si výživné stanovují na základě dohody sami rodiče podle jejich možností. Výživné je soudem vyměřováno spíše v případech, kdy je dítě svěřeno do **výhradní výchovy jednoho z rodičů**.²²³ Při stanovování rozsahu vyživovací povinnosti soud přihlíží především k odůvodněným potřebám dítěte a k možnostem, schopnostem a majetkovým poměrům rodičů.²²⁴ Dítě má ze zákona právo podílet se na životní úrovni svých rodičů. To znamená, že výživné nemusí být stanoveno tak, aby jej dítě hned spotřebovalo, ale aby sloužilo i k tvorbě úspor, zabezpečujících přípravu dítěte na budoucí povolání. Pokud je rodič nezaviněně sám

---

²²⁰ Srov. Hrušáková, M. a kol. *Zákon o rodině: komentář*. Praha: C.H.Beck, 1998, s. 319.

²²¹ Srov. *Ibidem*, s. 291.

²²² Srov. Choděra, O. *Partnerství, manželství a paragrafy*. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 81-84.

²²³ Srov. Králíčková, Z. *Rodinné právo v otázkách a odpovědích*. Praha: Computer Press, 2000, s. 59.

²²⁴ Srov. Hrušáková, M. a kol. *Zákon o rodině: komentář*. Praha: C.H.Beck, 1998, s. 293-294.

sociálně potřebný, nemá možnosti a schopnosti plnit svoji vyživovací povinnost k dítěti, soud vyživovací povinnost neurčí.²²⁵

Ve většině případů soud stanoví **povinnost rodiče** pravidelně **platit výživné** v předem stanovených lhůtách. Ve výjimečných případech rozhodne, že je třeba částku určenou pro výživné splatnou v budoucnu vyplatit jako celek jednorázově dopředu a tím tak i zajistit, aby výživné bylo řádně placeno.²²⁶ Vyživovací povinnost rodičů k dětem trvá tak dlouho, dokud děti nejsou schopny samostatně uspokojovat všechny své odůvodněné potřeby, nezaniká tedy automaticky plnoletostí dítěte.²²⁷ Změní-li se však poměry některého z rodičů nebo dítěte, soud může dohodu i soudní rozhodnutí o výživném pro nezletilé děti změnit. Změna poměrů v případě stanovení výživného bývá poměrně častá. Pokud ke změně poměrů nedojde, soud zvyšuje vyživovací povinnost zpravidla po uplynutí tří let od předchozí úpravy.²²⁸ Jestliže povinný svou vyživovací povinnost neplní, může se oprávněný obrátit na soud s návrhem na výkon rozhodnutí. Když se povinný nadále své vyživovací povinnosti vyhýbá, může být stíhán za trestný čin zanedbání povinné výživy.²²⁹

Výživné se nepřiznává, pokud by to bylo v rozporu s dobrými mravy. Ze zákona je nespravedlivé požadovat na někom, aby platil výživné tomu, kdo žije způsobem neslučitelným s obecně uznávanými morálními zásadami. Pokud tedy např. dítě řádně nestuduje, zbytečně opakuje studijní ročníky, těžko může požadovat od svých rodičů, aby je živili. Obdobná je situace, kdy se dítě, které je téměř dospělé, odmítá stýkat se svým rodičem, ale výživné od něho naopak požaduje jako něco samozřejmého. V tomto případě je to věc mnohem složitější. Soud pak vždy zjišťuje, proč se dítě přestalo se svým rodičem stýkat. Důvodů může být celá řada. Může to být i programování dítěte ze strany druhého rodiče, který nezletilého od útlého věku vedl k odmítání nyní přehlíženého rodiče a k nenávisti vůči němu. V takovém případě nelze očekávat, že se dítě bude chovat jinak. A protože vinu na vzniklé situaci nemá dítě, neztrácí nárok na výživné. Opačná je ovšem situace u starších nezletilých dětí, neboť ty by si měly již samy uvědomit, že jsou povinny se ke svým rodičům

---

²²⁵ Srov. Králíčková, Z. *Rodinné právo v otázkách a odpovědích*. Praha: Computer Press, 2000, s. 88-89.

²²⁶ Srov. Choděra, O. *Partnerství, manželství a paragrafy*. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 91-92.

²²⁷ Srov. Králíčková, Z. *Rodinné právo v otázkách a odpovědích*. Praha: Computer Press, 2000, s. 89.

²²⁸ Srov. Choděra, O. *Partnerství, manželství a paragrafy*. Praha: Grada Publishing, 2002, str. 94.

²²⁹ Srov. Holub, M. *Rodina a právo*. Praha: Práce, 1987, s. 69-70.

chovat způsobem, který vyžaduje morálka i zákon. Pokud toto nejsou schopny pochopit, neměly by mít na výživné nárok.²³⁰

6.3.2 Vyživovací povinnost prarodičů vůči nezletilému dítěti

Zákon o rodině upravuje v rámci „Vyživovací povinnosti mezi ostatními příbuznými“ vzájemnou **vyživovací povinnost mezi předky a potomky**. Znamená to tedy, že i **prarodiče** mají za určitých okolností povinnosti ke svým vnukům. Pokud nastane situace, kdy potomci (rodiče) nemohou nebo nechťejí plně dostát své vyživovací povinnosti ke svým dětem, přechází tato povinnost na předky (prarodiče). Vyživovací povinnost se však vztahuje na dítě, které není schopno se samo žít. Má-li takové dítě prarodiče jak ze strany otce, tak matky, každý z nich má k němu vyživovací povinnost. Povinnost se nevztahuje pouze rodiče toho z manželů, který vyživovací povinnost z nějakého důvodu neplní. Rozsah vyživovací povinnosti je však dán jejich možnostmi, schopnostmi a majetkovými poměry v návaznosti na možnosti, schopnosti a majetkové poměry ostatních prarodičů.²³¹ Z praxe je známo, že soudy z čistě morálních důvodů většinou určují vyšší výživné právě těm prarodičům, jejichž dospělé rozvedené dítě neplní ke svému potomku vyživovací povinnost, než prarodičům ze strany toho, kdo o dítě pečuje. Je to dáno zpravidla i tím, že oni se s dítětem více stýkají, zpravidla mu poskytují dárky, berou je k sobě na prázdniny, víkendy apod.²³²

Závazek prarodičů poskytovat výživné dítěti není solidární, nýbrž dílčí. Pokud není plněn dobrovolně, pak nastupuje rozhodnutí soudu, které se zabývá jak samotným rozsahem výživného, tak i okruhem povinných osob a doby jejich vyživovací povinnosti k potomkům. Výživné může být prarodičům soudem stanoveno v rozdílné výši a povinnost plnit výživné nemusí být stanovena pouze v penězích, ale i např. osobní péčí o nezletilého.²³³

---

²³⁰ Srov. Choděra, O. *Partnerství, manželství a paragrafy*. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 90-91.

²³¹ Srov. Hrušáková, M. a kol. *Zákon o rodině: komentář*. Praha: C.H.Beck, 1998, s. 319-322.

²³² Srov. Choděra, O. *Partnerství, manželství a paragrafy*. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 98-99.

²³³ Srov. Hrušáková, M. a kol. *Zákon o rodině: komentář*. Praha: C.H.Beck, 1998, s. 322.

7. Děti a rozvod

Jak již bylo předesláno v předchozích kapitolách, rozvod není pro nikoho ze zúčastněných snadnou záležitostí. Pokud jsou vztahy v rodině dlouhodobě neharmonické a manželství obou partnerů jen naplněné řadou konfliktů a krizí, většinou pak oba partneři začínají uvažovat o rozvodu, o ukončení jejich manželství. Nutno však připomenout, že **většina rozvádějících se párů v České republice má nezletilé děti**, jichž se rozvod také úzce dotýká.²³⁴ Přesto však skutečnost, zda mají partneři nezletilé děti, při jejich rozhodování o rozvodu nehraje takovou roli.²³⁵ Otázky, jakým způsobem rozvod ovlivní jejich nezletilé děti a jaký dopad bude mít rozvod na život těchto dětí, většinou příliš neřeší. Rozhodující pro ně spíše bývá skutečnost, aby oba partneři co nejdříve unikli z jejich již nesnesitelné rodinné situace a mohli tak začít vést spokojenější život, než jak tomu bylo doposud v manželství. Je nutné si však uvědomit, že rodinným rozvratem a rozvodem rodičů vždy nejvíce trpí právě děti. Rozvod dětem přináší velkou psychickou zátěž. **Rozpadem rodiny** děti obvykle hodně strádají, s rozvodem svých rodičů bývají jen málokdy schopné se bezproblémově vyrovnat.²³⁶ Rozpad rodiny přináší do jejich života řadu velkých změn. Nejenže dochází k rozhodnutí o tom, kde dítě bude žít, jak bude zabezpečeno po všech stránkách a jak bude řešen vztah s druhým rodičem. Většinou dochází k výrazné změně způsobu života dítěte. **Rozvod** má významný vliv především na udržování vztahů a kontaktů dětí s druhým rodičem. Mimo jiné také výrazně ovlivní vztahy dětí s prarodiči - a to jak ze strany otce, tak i matky. Ačkoliv prarodiče většinou vnoučatům dodávají cenný pocit stability, při rozvodu je podporují a poskytují jim bezpečný úkryt před rodičovským nepřátelstvím, přes to vše však rozvod jejich vzájemné vztahy s vnoučaty výrazně ovlivní. Někteří prarodiče rozvodem získají bližší vztah ke svým vnoučatům, po rozvodu s nimi bývají mnohem více v kontaktu, značně se podílejí se na jejich výchově. Pro některé prarodiče naopak bývá rozvod dítěte spíše ztrátou než ziskem. Rozvodem mohou být vzájemné vztahy a kontakty prarodičů s vnoučaty výrazně omezeny či dokonce navždy zprětrhány.²³⁷

²³⁴ Srov. Dudová R., Hastrmanová, Š. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 41.

²³⁵ Srov. Mašková, H. „Mateřství a otcovství.“ In: Valdrová, J. a kol. *Abc feminismu*. Brno: Sebehnutí, 2004, s. 44

²³⁶ Srov. Pláňava, I. *Po rozvodu*. Praha: Mona, 1986, s. 12-14.

²³⁷ Srov. Warshak, R. A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1995, s. 57.

V této kapitole se tedy zaměřím na negativní působení rozvodu na život nezletilých dětí. Dále na vztahy po rozvodu mezi rodiči a nezletilými dětmi, mezi prarodiči a vnoučaty a na vliv prarodičů v těchto často pro vnoučata těžkých okamžicích jejich života.

7.1 Rozvod a jeho vliv na děti

Děti většinou rozvat manželství svých rodičů velmi těžce nesou. Málokdy se dokáží plně smířit s tím, že se jejich rodiče rozešli. Rozvod rodičů pro ně zůstává napořád určitým handicapem, jehož důsledky je sice možné zvládnout, zmírnit, ale nikoli zcela anulovat. Rozvodem je ohrožen zdravý vývoj osobnosti dítěte. Výzkumy prokazují, že neexistuje věk, ve kterém by dítě rodinným rozvratem netrpělo. Dítě je vystavováno zvláštnímu druhu psychické zátěže, jejíž důsledky se pak postupně projevují ve vzorcích chování jedinců, především v období puberty či na začátku dospělosti.²³⁸ Některé děti se s rozchodem rodičů umějí vyrovnat celkem dobře, bývají houževnaté a nezávislé. V případě potřeby dokážou vyhledat lidi, u nichž najdou pomoc a podporu. Jiné děti se naopak s rozvodem vyrovnávají velmi obtížně. Po rozvodu ztrácejí veškerou sebedůvěru, danou porozvodovou situací vnímají jako nespravedlivou. Připadají si opuštěné a zoufalé, bývají hluboce nešťastné.²³⁹

Rozhodujícím faktorem bývá také to, do jaké míry byl život nezletilých dětí rozvodem zasažen. Po rozvodu **děti** obvykle přestávají být v denním kontaktu s jedním z rodičů a jejich styk s prarodiči a ostatními členy rodiny ze strany tohoto rodiče většinou bývá výrazně omezen. Z důvodu vysokého pracovního vytížení rodiče, který má dítě v péči, pak dochází k omezení volného času, jež může věnovat svému dítěti.²⁴⁰ **Rozvodem rodičů** dítě může ztratit důvěrně známý domov a jeho okolí, kamarády, oblíbené činnosti, vykonávané ve svém volném čase. Dítě přichází o zázemí úplné rodiny, s obtížemi se pak dívá kupředu a jeho sebedůvěra rychle klesá.²⁴¹ Rozvod trvale změní způsob, jakým děti přemýšlejí o světě a o svém životě. Když jeden rodič opustí domov, mnohé děti již nikdy nezískají ten pocit jistoty, který měly před rozvodem. Snadno tak ve svém životě získávají pocit, že jestliže se nemohou spolehnout na své rodiče, základnu svého pocitu bezpečí, nemohou se spolehnout

---

²³⁸ Srov. Matějček, Z., Dytrich, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 40-42.

²³⁹ Srov. Smith, H. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004, s. 36.

²⁴⁰ Srov. Warshak, R. A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1995, s. 56.

²⁴¹ Srov. Smith, H. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004, s. 49.

na nic. Život již pro ně nebývá tak bezpečný, předvídatelný a jistý.²⁴² Po rozvodu tak obvykle děti nevědí, se kterým z rodičů se mají identifikovat, koho respektovat, komu věřit. Proto pak většinou začínají hledat zázemí, podporu, potřebu uznání a pozornosti již ne u svých rodičů, ale ve svém okolí. Svým chováním na sebe častokrát upozorňují, obrazejí se k vrstevníkům či jiným osobám, u kterých hledají vše, co nemohou nalézt „doma“. Rozvodem rodičů u nich zpravidla dochází k dosažení nižší úrovně morálního vývoje a zároveň i ke sníženému vědomí odpovědnosti za své činy. Proto pak většinou chování a jednání dětí z rozvedených rodin bývá v nesouladu se společenskými konvencemi, či dokonce v rozporu se zákonem.²⁴³ Z těchto důvodů rozvod mnohé prarodiče motivuje k tomu, aby se více zapojili do života rozpadlé rodiny a udělali vše pro to, aby se vnoučata i po rozvodu svých rodičů vyhnula působení negativních vlivů a nadále se psychicky zdravě vyvíjela. Prarodiče se tak po rozvodu rodičů často stávají výraznou součástí života svých vnoučat. Snaží se normalizovat jejich situaci v neúplné rodině. Podporují pravidelnou komunikaci a kontakt s vnoučaty, poskytují jim místo rodičů stabilní prostředí. Vztahy mezi prarodiči a vnoučaty tak rozvodem mnohdy nabývají většího významu.²⁴⁴

7.2 Vztahy nezletilých dětí a rodičů po rozvodu

Již z kapitoly zabývající se svěřováním dětí na dobu po rozvodu do péče, víme, že **děti** z 90% případů bývají po rozvodu **svěřeny do péče matek** a otcům bývají stanoveny pouze návštěvy. Mimo to jsem již v kapitole o důsledcích rozvodu předeslala, že rozvod výrazně ovlivňuje vzájemný vztah dětí s oběma rodiči. Děti po rozvodu většinou zůstávají žít s matkou, se svým otcem přestávají mít společné bydliště. Otec většinou přestává být každodenně přítomen v životě dítěte. Zatímco s matkou si děti po rozvodu uchovávají pravidelný kontakt a vzniká tak mezi nimi mnohem významnější a bližší vzájemný vztah, než tomu mohlo být např. před rozvodem, se svým otcem se děti po rozvodu stýkají jen zřídka a nepravidelně, v řadě případů se s ním dokonce přestávají stýkat úplně. Po rozvodu se tak mnoho otců stává **rodičem „na dálku“**. Byť zájem dětí udržovat vztah se svým otcem po rozvodu většinou přetrvává, přesto však rozvodem dochází k výrazné redukci jejich

---

²⁴² Srov. Warshak, R. A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1995, s. 59.

²⁴³ Srov. Hajný, M. *O rodičích, dětech a drogách*. Praha: Grada Publishing, 2001, s. 49-51.

²⁴⁴ Srov. Timonen, V. (ed.) „The role of grandparents in divorced and separated families.“ *Family Support Agency*. [online]. Zveřejněno: 2009. Dostupné z WWW: <http://www.fsa.ie/fileadmin/user_upload/Files/The_Role_of_Grandparents_in_Divorced___Separated_Families.pdf>. Navštíveno dne: 12.2.2010.

vzájemných kontaktů. Muž ztrácí možnost plně naplňovat svou otcovskou roli, vliv otce na děti tak slábne.²⁴⁵ Pro každého muže bývá role otce jinak významná, a proto se muži s omezením své rodičovské role vyrovnávají velmi odlišně. V mnoha případech se otcové v naší zemi považují v péči o děti za méně schopné, proto po rozvodu raději přijímají jen roli „**svátečního**“ otce. Jelikož se pak se svými dětmi vídají jen občasně, snaží se, aby jejich návštěvy pro děti byly co nejzajímavější. Připravují program tak, aby se společně měli příjemně a děti byly šťastné a spokojené. Matka tomu bývá většinou ráda, kontakty dětí s otcem podporuje už jen proto, že si může od dětí na chvíli odpočinout.²⁴⁶ Jiná skupina otců se s dětmi po rozvodu přestává vídat úplně. Ze začátku sice stojí o to, aby se mohli podílet na jejich výchově, ale většinou neunesou změnu vzájemného vztahu, jeho určité ochlazení, zmenšení své role v životě dětí, raději volí únik z těžké porozvodové situace a vztahy raději úplně přeruší.²⁴⁷ To bývá např. v případě, pokud dítě nejeví po rozvodu příliš mnoho zájmu o kontakt s druhým rodičem. Děti vůči otci mohou pociťovat nepřátelství, nemusí být schopny mu odpustit, že od nich odešel. Život s matkou za pravidelné přítomnosti prarodičů jim plně vyhovuje. Nucené kontakty s druhým rodičem po rozvodu se tak pro ně často stávají jen stresujícími událostmi, proto se jim snaží děti spíše vyhýbat.²⁴⁸

Z kapitoly zabývající se důsledky rozvodu, již také víme, že rodiče bývají pro své dítě nejen bytostmi milujícími, ale také určitou výchovnou autoritou. Dítě na nich bývá velmi dlouho závislé. Sleduje jejich působení v rodině, jejich interakci se členy širší rodiny i s osobami nepřibuznými. Dítě se často chová právě podle **rodičovského vzoru**, napodobuje rodiče stejného pohlaví. Dochází-li rozvodem k nepřítomnosti jednoho rodičovského vzoru, pro život dítěte to může znamenat vážný handicap.²⁴⁹ Děti se obvykle s odchodem rodiče z rodiny vyrovnávají velmi těžko a to se později projevuje i v jejich chování. **Děti z neúplných rodin** mívají více výchovných problémů, jelikož jim chybí většinou otcův „mužský vzor“ a i výrazná výchovná autorita.²⁵⁰ Většinou hůře prospívají než děti z rodin úplných. Děti bez otce se v životě hůře adaptují a vyrovnávají s novými situacemi. Objevuje se u nich negativismus, impulsivita, agresivita a neposlušnost. Trpí více depresemi a vyšší

---

²⁴⁵ Srov. Dudová R., Hastrmanová, Š. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 11-34.

²⁴⁶ Srov. Pláňava, I. *Po rozvodu*. Praha: Mona, 1986, s. 72-74.

²⁴⁷ Srov. Černá, M. *Rozvod, otcové a děti*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, s. 25-26.

²⁴⁸ Srov. Smith, H. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004, s. 135.

²⁴⁹ Srov. Matoušek, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Slon, 1997, s. 55.

²⁵⁰ Srov. Dudová R., Hastrmanová, Š. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 57.

mírou úzkosti. Proto i **přítomnost širší rodiny** je v životě rozvedené rodiny velmi důležitá. Pokud otec nebývá v rodině přítomen, je pro děti důležité, zda se v jejich životě vyskytuje aspoň nějaký jiný **mužský vzor** - např. dědeček či strýc, který bude v případě potřeby dětem vždy na dosah.²⁵¹ Není-li však v okolí dětí žádný mužský vzor, bývá jejich zdravý psychický vývoj značně ohrožen. Chlapci z rodin bez mužského vzoru bývají obvykle méně morálně zralí a bývají proto i agresivnější než chlapci z rodin úplných. Dívky si zase většinou z dětství bez mužského vzoru odnášejí nejistotu ve vztazích s muži a sníženou schopnost navázat a udržet si kvalitní a stabilní partnerský vztah. Z toho tedy vyplývá, že přítomnost obou vzorů (mužského i ženského) výrazným způsobem ovlivňuje u dětí vznik mnoha charakterových rysů jako je např. odpovědnost, empatie, samostatnost, sociabilita. Vztah, který mívají děti se svými rodiči před rozvodem a především po něm, tak většinou předurčuje jejich uplatnění v jiných lidských vztazích - přátelských, pracovních i partnerských.²⁵²

7.3 Vztahy vnoučat a prarodičů po rozvodu

Z předchozích kapitol již víme, že **prarodiče** sehrávají při rozvodu v životě svých dospělých dětí i vnoučat klíčovou roli. Rozpad mladé rodiny s sebou přináší větší nároky na podporu, pomoc a aktivní výchovnou účast prarodičovské generace. V závislosti na uchování vztahů mezi nezletilými dětmi a oběma rodiči po rozvodu se odvíjí i vztah vnoučat k prarodičům ze strany matky i otce.²⁵³ Jelikož je po rozvodu **většina nezletilých dětí svěřována do péče matky**, ve většině případů si tyto děti uchovávaly častý kontakt a kladné vztahy především s prarodiči ze strany matky. **Prarodiče** pomáhají své rozvedené dceři, zároveň participují v životě svých vnoučat. Představují tak pro ně nejen citové, ale také materiální zázemí.²⁵⁴ Většina z nich bývá s neúplnou rodinou v pravidelném kontaktu a tím jim bývá dána možnost získat blízký vztah s dcerou i s vnoučaty. Vnoučata se stávají středem jejich pozornosti. Rozvod prarodičům přináší velkou výchovnou příležitost. Prarodiče svým působením rozšiřují sociální prostor vnoučat, podílí se na utváření jejich identity. Zprostředkovávají jim vnitřní vyrovnanost a pocit bezpečí. V době, kdy ztrácejí vnoučata

²⁵¹ Srov. Pláňava, I. *Po rozvodu*. Praha: Mona, 1986, s. 13-53.

²⁵² Srov. Černá, M. *Rozvod, otcové a děti*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, s. 32-35.

²⁵³ Srov. Dudová R., Hastrmanová, Š. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 44.

²⁵⁴ Srov. Sýkorová, D. *Prázdné hnízdo - Šance nebo břemeno?* Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996, s. 45,54.

pevnou půdu pod nohama, se prarodiče stávají jejich rádci a pomocníky.²⁵⁵ Po matce či otci se tak většinou po rozvodu stávají těmi nejbližšími, na které se nezletilé děti v případě potřeby obracejí.²⁵⁶

Vztah prarodičů a vnoučat mívá silný emocionální charakter, většinou bývá i po rozvodu bez napětí. Jelikož vztahy s vnoučaty mají pro generaci prarodičů potencionálně vysokou hodnotu a vnoučata pro ně bývají zdrojem radosti, většina z nich se s nimi snaží být v kontaktu i po rozvodu. Vnoučata dávají prarodičům šanci navázat na předchozí rodičovství bez zátěže přímé odpovědnosti, umožňují rozšířit spektrum sociálních rolí a podpořit tak rozvoj vlastní identity v období postupné redukce rolového komplexu jedince.²⁵⁷ Vnoučata je naplňují hrdostí, poskytují jim pocit důležitosti a užitečnosti. Prarodiče většinou pro vnoučata představují uklidňující a bezpečný stabilizující faktor. Na rozdíl od rodičů jim nejednou projevují hluboké pochopení pro jejich určitý způsob chování, pokojně přistupují k jejich chybám, jsou trpěliví a tolerantní. Tento jejich přístup pak výrazným způsobem prospívá vnoučatům.²⁵⁸

Skutečnost, **zda si děti po rozvodu uchovaly kontakt** se svým **otcem** a v jaké míře, většinou ovlivňuje vztah vnoučat s prarodiči ze strany otce. Předpokládá se, že pokud si nezletilé dítě po rozvodu zachová pravidelný kontakt s otcem, pak bude nadále udržován i vztah tohoto dítěte s otcovými rodiči. Pokud bývá dítě po rozvodu o přítomnost otce ochuzeno, téměř se s ním nestýká, jen málokdy se podaří zachovat jeho pozitivní vztahy s prarodiči z otcovy strany.²⁵⁹ Vzájemné vztahy vnoučat a prarodičů ovlivňuje nejen přístup a angažovanost prarodičů v životě neúplné rodiny, ale také postoje rozvedených rodičů ke svým dětem i postoje vnoučat k rozvodu svých rodičů. Může se stát, že děti po rozvodu zaujmou k otci negativní postoj, a proto i např. omezí nebo úplně přeruší styk s prarodiči z otcovy strany. Také bránění matky ve styku dítěte s druhým rodičem výrazně ovlivňuje vztah dítěte s příbuznými z otcovy strany. V krajním případě rozpadem rodiny vzniká nepřátelský vztah prarodičů k vnoučeti. Samozřejmostí tedy bývá, že pokud vnoučata v kontaktu s prarodiči ze strany otce nebývají, o to více si váží vztahu a kontaktu s prarodiči

²⁵⁵ Srov. Hauserová-Schönerová, I. *Děti potřebují prarodiče*. Praha: Portál, 1996, s. 54.

²⁵⁶ Srov. Matějček, Z., Dytrych, Z. *Radosti a strasti prarodičů aneb když máme vnoučata*. Praha: Grada Publishing, 1997, s. 54.

²⁵⁷ Srov. Sýkorová, D. *Prázdné hnízdo - Šance nebo břemeno?* Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996, s. 53.

²⁵⁸ Srov. Hauserová-Schönerová, I. *Děti potřebují prarodiče*. Praha: Portál, 1996, s. 68.

²⁵⁹ Srov. Dudová R., Hastrmanová, Š. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 44.

ze strany matky. Obvykle si tak uvědomí významnost jejich vzájemných vztahů a radost z přítomnosti prarodičů v neúplné rodině pak dávají svým chováním značně najevo.²⁶⁰

8. Rodičovství po rozvodu

Ačkoli **partneři** přestávají být rozvodem manžely, je nutné si uvědomit, že nadále **zůstávají rodiči**. Rodičovství nelze rozvodem nijak zrušit, nelze ho odepsat. Role matky a otce tak zůstávají i po rozvodu rolemi neméně významnými. Jak je nám již z kapitoly o rodině známo, dítě ve svém životě potřebuje oba rodiče - a to především pro svůj citový vývoj, pro formování své osobnosti, pro své duševní zdraví. Rodiče by tedy i po rozvodu měli zabezpečit, aby dítě bylo v životě spokojeno a zároveň bylo přínosně zapojeno do své společnosti. V dobře fungující rodině rodiče obvykle uspokojují základní psychické potřeby dítěte zcela přirozeným způsobem - dodávají mu dosti vývojových podnětů, činí jeho svět smysluplným, dodávají mu pocit životní jistoty, vědomí vlastní společenské hodnoty i vědomí otevřené budoucnosti. V rodině neúplné to však samozřejmě nebývá tak jednoduché a bezproblémové.²⁶¹ **Rodičovství po rozvodu** partnerů prochází mnohými změnami. Dítě se většinou dostává do péče jednoho z rodičů, role druhého rodiče a jeho interakce s dětmi bývá zásadním způsobem omezena. Veškerá starost o rodinu tak většinou po rozvodu zůstává na matce, její role bývá v rodině rozhodující, výrazné postavení otce upadá, jeho role v péči a výchově o děti ztrácí na významnosti. Přesto se však přítomnost otce a jeho kontakt s dětmi po rozvodu jeví jako velmi významný a důležitý faktor, který výrazně působí a pozitivně ovlivňuje život dětí po rozvodu rodičů.²⁶²

Nutno také říci, že stejně jako nezletilé dítě potřebuje **oba rodiče**, potřebuje i **širší rodinu** - dědečky, babičky či další příbuzné, jejichž přítomnost bývá v životě dětí, ale i jejich rodičů, zvláště po rozvodu, velmi důležitá. Nejenže rozvedenému člověku pomáhají s rodičovskou rolí, výrazným způsobem zasahují i do života vnoučat. Svou přítomností v neúplné rodině a pozitivním přístupem k vnoučatům se výrazně podílejí na jejich socializaci

---

²⁶⁰ Srov. Matějček, Z., Dytrych, Z. *Radosti a strasti prarodičů aneb když máme vnoučata*. Praha: Grada Publishing, 1997, s. 104.

²⁶¹ Srov. Bakalář, E. a kol. *Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné*. Praha: Lidové noviny, 1996, s. 123-124.

²⁶² Srov. Dudová R., Hastrmanová, Š. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 34,57.

a na jejich zdravém psychickém i fyzickém vývoji. Pro nezletilé dítě tedy nebývá důležitá jen přítomnost obou rodičů v jeho životě, ale i přítomnost prarodičů. Je-li pak kontakt prarodičů s dospělými dětmi a s vnoučaty po rozvodu omezen, či dokonce zakázán, vnoučata jen velmi těžko chápou, proč se mají vzdát styku s někým, koho mají ráda a kdo v jejich životě sehrává nezastupitelnou roli.²⁶³

Abychom lépe pochopili, jak rodiče zastávají své role po rozvodu, podíváme se na to, jaké vztahy obvykle po rozvodu mezi rodiči panují a jaké bývají jejich vztahy s prarodiči. Důležité je také zmínit se o tom, jakým způsobem ovlivní postavení rodičů skutečnost, že si jeden z nich najde nového životního partnera, založí novou rodinu, nebo rodinu po rozvodu neúplnou doplní o nevlastního rodiče.

8.1 Vztahy mezi rozvedenými rodiči

Pro život všech členů rozpadlé rodiny bývá velmi důležité, jaké vztahy si po rozvodu mezi sebou zachovají oba rodiče. Do **vztahů rozvádějících se manželů** se často výrazně promítají právě i názory prarodičů a ostatních členů širší rodiny, kteří většinou v rozvodovém procesu stojí po jejich boku a výrazně tak ovlivňují jejich postoje a chování k druhému partnerovi.²⁶⁴ Kvalita vztahů mezi rodiči před rozvodem má významný vliv na porozvodové poměry v rozpadlé rodině, na vztahy a kontakty mezi ostatními členy rodiny po rozvodu. Je známo, že rozvod s sebou běžně přináší řadu neshod mezi manžely. Jen málokdy se partneři však bývají schopni rozejít v poklidu, bez zbytečných hádek a konfliktů. Jsou-li však oba partneři schopni se dohodnout na rozvodu bez problémů, předpokládá se, že i po rozvodu mezi nimi budou panovat **kladné vztahy, založené** leckdy **na přátelské bázi**. Je nutné si uvědomit že, pokud mají oba rodiče i po rozvodu o dítě zájem, musí být schopni se nadále spolu se stýkat, komunikovat a řešit nejrůznější záležitosti týkající se jejich společných dětí. Optimální situace nastává v okamžiku, když jejich vzájemné vztahy nejsou hluboce rozvráceny, oba rodiče jsou schopni se po rozvodu vzájemně respektovat, tolerovat se, uznávat své rodičovské role a akceptovat potřebu dětí stýkat se s otcem i s matkou. Jejich rodičovství tak i po rozvodu nadále pokračuje, dochází k pravidelnému styku mezi oběma rodiči a k jejich vzájemné komunikaci. Jejich vztahy bývají založené na vzájemné domluvě

---

²⁶³ Srov. Bakalář, E. a kol. *Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné*. Praha: Lidové noviny, 1996, s. 124.

²⁶⁴ Srov. Matějček, Z., Dytrych, Z. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada Publishing, 1999, s. 41.

a spolupráci. To pak přináší velkou výhodu, jelikož soud nemusí nijak zasahovat do rodičovských nepřátelských sporů a všem se tak ušetří mnoho nepříjemností a napětí.²⁶⁵

Panují-li však před rozvodem mezi rodiči **převážně negativní**, až dokonce **nepřátelské vztahy**, je vysoce pravděpodobné, že se jejich vzájemné vztahy ani po rozvodu výrazně nezlepší. Rozvod sice bývá pro rodiče jistým zlomovým okamžikem, kdy dochází k výrazné regulaci vzájemných vztahů, ale faktem zůstává, že i po rozvodu oba rodiče bývají již kvůli společným dětem nuceni se spolu nadále stýkat a vyjednávat. Převažují-li již před rozvodem mezi rodiči výrazné negativní vztahy, rozvodem se spory většinou ještě více prohlubují, vztahy mezi nimi jsou hluboce rozvráceny, a to se pak výrazně odráží především v životě dětí. Rozdílnost názorů ohledně péče o děti, neschopnost domluvit se a vyjednávat často způsobují, že potřebná rodičovská spolupráce pak většinou bývá téměř nemožná. Někdy jejich konflikty přerůstají až k vzájemnému nepřátelství a to se pak výrazně odráží ve vztazích nejen mezi bývalými partnery, ale i ve vztazích dětí k oběma rodičům. Jak již víme, děti z rozvedených manželství bývají ve většině případů svěřeny do výchovy pouze jednoho z rodičů - v ČR většinou do výchovy matky. V případě **nepřátelského vztahu matky k otci** pak většinou její negativní emoce snadno vyvolávají strach z bývalého partnera, pocit, že partner představuje nebezpečí pro děti, nebo i touhu potrestat druhého rodiče.²⁶⁶ Proto matka po rozvodu často používá různých obranných mechanismů, snaží se veškerá pouta mezi dítětem a druhým rodičem zpřetrhat a tím i odstranit druhého rodiče úplně ze života dítěte. Dítě se stává jejím nástrojem pomsty. Na otcův zájem o kontakt s dítětem a na jeho soudem přiznané právo na styk s dítětem nehledí a v důsledku negativního vztahu s bývalým partnerem se snaží působit negativně i na vztah dítěte s otcem. Styk otce s dítětem se snaží omezit, či dokonce úplně znemožnit.²⁶⁷ **Bránění ve styku dítěte s otcem** tak probíhá z několika důvodů - ať už ve snaze matky mít dítě pouze pro sebe, vymazat otce ze života dětí a vyhnout se tak vzpomínkám na nevydařené manželství, nebo v touze potrestat bývalého partnera, ve zlobě a neochotě připustit důležitost otce pro dítě apod. Prostředků, které matky používají k přerušení kontaktů mezi otcem a dětmi, je opravdu mnoho. Matky často znepríjemňují předání dětí a tím narušují průběh jejich návštěvy u otce, vymýšlejí si nemoc dítěte či např. dítě prostě nevydají.²⁶⁸

---

²⁶⁵ Srov. Matějček, Z., Dytrich, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 54.

²⁶⁶ Srov. Černá, M. *Rozvod, otcové a děti*. Praha: Eurolux Bohemia, 2001, s. 41.

²⁶⁷ Srov. Bakalář, E. a kol. *Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné*. Praha: Lidové noviny, 1996, s. 126-127.

²⁶⁸ Srov. Černá, M. *Rozvod, otcové a děti*. Praha: Eurolux Bohemia, 2001, s. 44.

V důsledku nepříznivých vztahů mezi bývalými partnery po rozvodu také často dochází k **popouzení dítěte proti jednomu rodiči**. Popouzením je myšleno jakékoliv ovlivňování dítěte, ať již přímé nebo nepřímé, s úmyslem snížit hodnotu druhého rodiče v očích dítěte. Ačkoliv dítě může být po rozvodu popouzeno jedním rodičem vůči druhému nebo proti oběma rodičům navzájem,²⁶⁹ většinou se setkáváme s případem, kdy matky mající dítě ve výhradní péči dítě popouzejí proti otci, a to především ve snaze vymazat otce ze života dítěte a upevnit si tak svou výhradní výchovnou moc. Soustavně se snaží otce v očích dětí očernit, pomlouvají ho, ponižují, vyzdvihují jeho špatné vlastnosti a nepřipouští ty dobré, otce před dítětem shazují a zesměšňují. Děti v nízkém věku se tak snadno nechávají matkou přesvědčit a přijímají nepravdivou, nebo alespoň silně zkreslenou představu o svém otci. Zaujímou k otci spíše negativní postoj, reagují odtažením, strachem z otce či nenávisí k němu. Bráněním styku dítěte s druhým rodičem či jeho popouzením vůči druhému rodiči tak často dochází k citovému odcizování dítěte nejen k druhému rodiči, ale i k prarodičům a ostatním příbuzným z jeho strany. Důsledkem potom nezřídka bývá psychická porucha dítěte, tzv. **syndrom zavrženého rodiče**. Dítě se přiklání jen k jednomu dobrému, milovanému rodiči, k prarodičům a ostatním příbuzným z jeho strany, druhého rodiče zavrhuje, odmítá veškerý kontakt s ním, s jeho rodiči i dalšími příbuznými. To pak v řadě případů mívá katastrofální důsledky pro jeho další život.²⁷⁰

8.2 Vztahy rozvedených osob k prarodičům

Vztahy rozvedených rodičů s prarodiči bývají rozvodem značně poznamenány. Je zřejmé, že názory a postoje prarodičů k rozvodu a k porozvodovému uspořádání života svého dítěte výrazně ovlivňují nejen jejich postavení v rozpadlé rodině, ale i vztah ke svému dítěti a k jeho bývalému partnerovi. **Prarodiče** reagují na rozvod svých dospělých dětí nejrůznějším způsobem. Většinou se setkáváme s rozdílným hodnocením rozvodu svých dětí ze strany matky, tj. babičky, a ze strany otce, tj. dědečka. Babičky bývají do celé situace kolem rozvodu daleko více emočně vtaženy, mají tendenci více zasahovat. Dědečkové se nejčastěji snaží o rozvodu svého dítěte příliš nevědět, straní se dlouhých debat. Zápornými reakcemi, vyjadřováním nesouhlasu s rozvodem svého dítěte ze strany prarodičů tak často dochází k výraznému ovlivnění vztahů prarodičů s rozvedenými rodiči. Pokud prarodiče

---

²⁶⁹ Srov. Bakalář, E. a kol. *Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné*. Praha: Lidové noviny, 1996, s. 133.

²⁷⁰ Srov. Černá, M. *Rozvod, otcové a děti*. Praha: Eurolux Bohemia, 2001, s. 42-47.

rozhodnutí svého dítěte pro rozvod nepochopí a nejsou ho schopni přijmout, obvykle se pak stává, že jejich dospělé děti po rozvodu na ně zanevrou, jejich kontakt nevyhledávají a jimi nabízenou pomoc plně nevyužívají, či dokonce ji odmítají. Vztah mezi rozvedeným dítětem a jeho rodiči tak bývá rozvodem často negativně ovlivněn. Bývají-li však naopak reakce prarodičů na rozvod svého dítěte spíše pozitivní a stojí-li prarodiče při rozvodu na straně svého dítěte, pak si většinou i po jeho rozvodu s ním zachovávají pozitivní vztahy. Jejich přítomnost v životě svého dítěte a jeho neúplné rodiny bývá vítána a jimi nabízená pomoc rodině bývá většinou ze strany dětí dostatečně oceňována.²⁷¹

Zajímavé bývají také **vztahy jednoho rodiče k rodičům bývalého manžela**. Rozvedený rodič si může i po rozvodu zachovat s rodiči ze strany bývalého partnera korektní vztahy, nebo naopak v souvislosti s rozvodem může tyto vztahy úplně přerušit. Většinou záleží na konkrétní rozvodové situaci a na tom, jaké vztahy panovaly mezi rodičem a rodiči ze strany druhého partnera před rozvodem. Existují tu dvě možnosti. Vztahy rodiče s rodiči bývalého manžela buď bývají zachovány, jsou založené na vzájemném respektu, určité distanci a nezasahování rodičů bývalého manžela do rozvodové i porozvodové situace mezi rozvedenými partnery. Rodiče bývalého manžela tak zůstávají vlídnými prarodiči, kteří ve vzájemných vztazích s bývalým partnerem svého dítěte projevují spíše zdrženlivost, zůstávají v kontaktu spíše s vnoučaty. Přesto však svá vnoučata proti nikomu nepopouzejí a nevyřizují si tak přes ně účty dospělých. V opačném případě však bývají takovéto vztahy rodiče s rodiči bývalého manžela již z důvodu vzájemných neshod a neporozumění téměř nemožné, a proto se pak většinou obě strany veškerým vzájemným kontaktům snaží vyhýbat.²⁷²

8.3 Rodičovství po založení nové či doplněné rodiny

Rozhodne-li se jeden z rodičů založit **novou rodinu** nebo **tu stávající doplnit o náhradního rodiče**, vždy to výrazným způsobem ovlivní život všech členů rozpadlé rodiny. Nový sňatek jednoho z rodičů pro ně s sebou přináší řadu velkých životních změn. Jak rozvedená matka, tak i otec a jejich děti se pak těžko přizpůsobují nově vzniklým podmínkám. Rodina se tak často lehce ocitá v hluboké krizi a role prarodičů se tak stává pro

---

²⁷¹ Srov. Matějček, Z., Dytrych, Z. *Radosti a strasti prarodičů aneb když máme vnoučata*. Praha: Grada Publishing, 1997, s. 95-102.

²⁷² Srov. Pláňava, I. *Jak se nerozvádět*. Praha: Grada Publishing, 1994, s. 78-80.

její členy velmi důležitou. **Prarodiče** nejen napomáhají svým dětem a vnoučatům vyrovnat se s nově vzniklou životní situací, ale také na ně pozitivně působí a ovlivňují i jejich další přístup k nové situaci a k nově vzniklé rodině.²⁷³

Po tom, co se rodiče odpoutají od bývalého partnera a emocionálně se vyrovnají s rozvodem, chtějí většinou zapomenout na stinné stránky své minulosti a začít se znovu radovat ze svého života - znovu si budovat svůj vlastní život. Proto **většina rozvedených rodičů** po určité době začíná hledat své štěstí, navazuje vážný vztah s novým partnerem, začíná uvažovat o novém manželství. Nastane-li tato situace, zbytek rodiny se mnohdy může cítit lehce ohrožen. Nová osoba může výrazně narušit rovnováhu rozpadlé rodiny. **Děti** obvykle mívají z nové osoby strach, těžko ji přijímají, často ji vnímají jako někoho, kdo je připravil nejen o pocit bezpečí, ale také je okrádá o čas a pozornost rodičů.²⁷⁴ Nový sňatek svého rodiče děti běžně vnímají jako ohrožení jejich kontaktu s rodičem, či dokonce jako ztrátu vlastního rodiče, i když s ním nežijí. Někdy také naopak pociťují, že jim nový partner chce svého vlastního rodiče, s kterým žijí, nahradit, a tak se přirozeně ze začátku této změně brání a nového partnera odmítají.²⁷⁵ **Nový sňatek** se většinou výrazně dotkne **i bývalého partnera**, kterému se častokrát ještě nepodařilo zcela odpoutat od původního manželství. Po rozvodu se většinou jeden z rodičů přespříliš zaměřuje na děti a svůj život dospělého jedince ve společnosti nahrazuje silnou závislostí na nich. Proto se pak také často cítí rolí nového rodiče hodně ohrožen. Strach, že nový partner bývalého partnera by se mohl stát lepším rodičem a že ho děti budou mít mnohem raději, ho pak lehce vede k panice a úzkosti.²⁷⁶ Přesto však Š. Poupětová ve svém díle podotýká, že by se měl tento rodič přes vzniklou situaci přenést, nového partnera svého bývalého manžela respektovat a svými názory a chováním dopomoci dítěti k přijetí nevlastního rodiče, jelikož musí očekávat, že i on po čase přivede do rodiny nového partnera - náhradního rodiče, s nímž se děti také budou nuceny vyrovnat.²⁷⁷

Se vznikem nové rodiny nebo doplněním stávající rodiny o náhradního partnera pak dochází k **propojení neúplné rodiny** s rodinami jinými. Vedle vlastních rodičů a prarodičů se pak v životě dětí objevuje náhradní matka, náhradní otec, nevlastní prarodiče a v řadě

---

²⁷³ Srov. Everett, C., Everett, S. V. *Zdravý rozvod pro rodiče i děti*. Praha: Talpress, 2000, s. 146-148.

²⁷⁴ Srov. Ibidem, s. 143-146.

²⁷⁵ Srov. Teyber, E. *Děti a rozvod*. Praha: Návrat do mě, 2007, s. 202.

²⁷⁶ Srov. Everett, C., Everett, S. V. *Zdravý rozvod pro rodiče i děti*. Praha: Talpress, 2000, s. 143-147.

²⁷⁷ Srov. Poupětová, Š. *Netrapte se po rozvodu*. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 168.

případů i nevlastní sourozenci, které musí být dítě schopno přijmout a dokázat vedle nich žít. Mají-li oba rodiče po rozvodu mezi sebou kladné vztahy a zájem obou o dítě přetrvává, jejich rodičovská role se většinou ani příchodem nového partnera v životě dětí zásadně nemění. Přestože oba začínají žít nový život a v životě dítěte začínají působit i jiné osoby, přesto nadále v životě svých dětí sehrávají velmi významnou roli. Dítě tak bývá rodiči integrováno do nové rodiny, postupně se adaptuje na vzniklé změny a získává nové vztahy s partnery rodičů a jejich příbuznými.²⁷⁸ Jiný případ nastává v okamžiku, je-li role jednoho rodiče po rozvodu výrazně omezena, či dokonce ztratí-li rodič s původní rodinou veškerý kontakt. Bývá-li skutečný rodič o přítomnost dětí ochuzen, většinou se své rodičovské role zříká, s rozhodnutím začít žít nový život pak většinu vztahů s původní rodinou zpretrhá a s novou partnerkou/partnerem zakládá rodinu novou. V neúplné rodině pak kromě biologického rodiče důležitou roli sehrává i rodič nevlastní, který často dětem nahrazuje druhého biologického rodiče.²⁷⁹

---

²⁷⁸ Srov. Teyber, E. *Děti a rozvod*. Praha: Návrst do mŭ, 2007, s. 200-204.

²⁷⁹ Srov. Dudovŕ R., Hastrmanovŕ, Ő. *Otcovŕ, matky a porozvodovŕ pŕŕe o dŕti*. Praha: Sociologickŕ ŕstav AV ŐR, 2007, s. 28-34.

9. EMPIRICKÁ ČÁST

Tuto část věnuji výzkumu, který rovněž bude zaměřen na rozvody v naší společnosti. Již teoretická část svědčí o tom, že rozvod se hluboce nedotýká pouze aktérů rozvodu a jejich dětí, ale i ve velké míře rodičů rozvádějících se, kteří bývají v tomto procesu často opomíjeni. Tito rodiče rozvod svého dospělého dítěte velmi citlivě prožívají, důsledky rozvodu je výrazně ovlivňují a ve značné míře zasahují do jejich života. Proto jsem právě výzkum diplomové práce zaměřila na zkušenosti skupiny rodičů s rozvodem svých dospělých dětí a na jejich prožívání tohoto rozvodu.

Prarodiče většinou bývají rodině svého rozvádějícího se dítěte nablízku a poskytují jí potřebnou podporu. Při rozvodu často bývají na straně svého rozvedeného dospělého dítěte, nebo naopak na straně své bývalé snachy nebo zetě, a v neposlední řadě i svých vnoučat, kterým nejčastěji při vzniklé situaci poskytují potřebnou podporu a oporu. Právě prarodiče se většinou po rozvodu svých dětí stávají jejich nejbližšími. Mají tak možnost být součástí rozvedené rodiny a do určité míry se i na jejím životě podílet. Jsou tedy schopni vytvořit si na rozvod svého dítěte vlastní názor a zároveň i zhodnotit vzniklou porozvodovou situaci jejich dítěte.

9.1 Cíle výzkumu

Cílem výzkumu je poukázat na **problém rozvodů z pohledu prarodičů**. „*Rozvod se v naší společnosti stal zcela běžnou záležitostí.*“²⁸⁰ Diplomová práce společně s výzkumem má přispět ke konkrétnější představě o tom, z jakých příčin dochází k rozvodům, jaké důsledky rozvod s sebou přináší, jaký vliv má tento jev na život aktérů, jejich dětí i jejich velmi blízkých osob - rodičů.

V rámci výzkumu věnuji pozornost několika konkrétním případům rozvodu manželství, rozpadu rodin s nezletilými dětmi a následné porozvodové péče o děti. Prostřednictvím empirického šetření dojde k prezentaci názorů prarodičů na rozvod, který

---

²⁸⁰ Warshak, R. A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996, s. 15.

ovlivnil nejen život jejich dospělého dítěte a jeho rodiny, ale také život jich samotných. Výzkum přinese informace, co znamená rozvod dospělého dítěte pro samotné prarodiče, jak ho prarodiče vnímají, jaký postoj k němu zaujímají. Zda ho uznávají a podporují, nebo naopak by byli pro zachování původní rodiny. Dále se zaměřuji na to, jaké vztahy panují po rozvodu mezi prarodiči a jednotlivými členy rozpadlé rodiny a jak se vlastně z pohledu prarodičů s rozvodem vyrovnávají vnoučata, jejich dospělé děti a oni sami. Výzkum má také přinést pohled prarodičů na správnost či nesprávnost rozhodnutí porozvodového uspořádání poměrů v rodině jejich rozvedeného dospělého dítěte, a to včetně rozhodnutí o péči o nezletilé děti.

9.2 Výzkumné otázky

- Jaké jsou podle prarodičů příčiny rozpadu rodiny?
- Jak prožívají prarodiče rozvod svých dospělých dětí? Jakým způsobem ovlivnil rozvod život prarodičů?
- Jak prarodiče vnímají důsledky rozvodu pro své rozvedené dospělé děti a vnoučata?
- Jaký postoj zaujímají prarodiče k rozvodu a k porozvodovému uspořádání poměrů svého dítěte?
- Popsat kontakty, vztahy prarodičů - dospělých rozvedených osob - vnoučat po rozvodu, jejich prožívání prarodiči.

9.3 Metoda výzkumu

Pro řešení zkoumané problematiky jsem v této diplomové práci zvolila **přístup kvalitativní**,²⁸¹ jehož základním cílem je porozumění sociální realitě. Tento přístup jsem zvolila proto, že problematiku rozvodů z pohledu prarodičů nechci pouze popsat, ale především se snažit do ní hlouběji proniknout, porozumět jí a pokusit se jí vysvětlit. Prostřednictvím výzkumu tak dojde k hloubkovému zkoumání několika málo případů, kterých se výzkum dotýká, a v rámci těchto případů k získávání co nejvíce informací o zkoumaném problému.²⁸² V úvahu se bude brát význam a smysl, který sociální realitě připisují samotní aktéři sociálního světa. Cílem výzkumu tedy bude uvidět svět očima

---

²⁸¹ Pojem „**kvalitativní přístup**“ používají ve svých dílech např. M. Mioviský, R. Švaříček s K. Šedovou.

²⁸² Srov. Mioviský, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2006, s. 94.

aktérů tohoto světa,²⁸³ hledat motivy, které stojí za jednáním lidí, hledat významy, jež lidé přisuzují okolním věcem a událostem.²⁸⁴ Prostřednictvím výzkumu dojde k nenumerickému šetření, k interpretaci sociální reality a k odkrytí významu sdělovaných informací.²⁸⁵

Kvalitativní výzkum na základě rozhovorů s rodiči rozvedených dospělých dětí má ukázat, co v životě znamená „být rozvedený“. Z pohledu prarodičů by nám měl být přiblížen proces rozvodu svých dětí a jejich porozvodová situace. Zároveň by v rámci výzkumu mělo dojít k odkrytí nejčastějších motivů, které lidi vedou k rozvodu a k odhalení významů, které prarodiče přisuzují tomuto procesu a vzniklým porozvodovým událostem. Závěry se budou dotýkat zkoumané skupiny a problematiky, jejich platnost však bude omezena pouze na danou skupinu a problematiku. Nelze předpokládat, že tyto závěry, na rozdíl od kvantitativního výzkumu, budeme moci zobecnit na širší populaci.²⁸⁶

9.4 Metoda získávání dat

Pro úspěšný sběr dat jsem zvolila jednu z nejvíce používaných metod kvalitativního přístupu - **interview**. Interview čili rozhovor je v praxi výzkumů považován za nejobtížnější, avšak zároveň nejvýhodnější metodu získávání kvalitativních dat.²⁸⁷ Tato metoda je založena na přímém dotazování. Informace jsou získávány přímou interakcí výzkumníka a účastníka. Pro sběr dat jsem rozhovor zvolila především z důvodu pružnosti této metody, která se dá lehce přizpůsobit zvláštnostem dané situace a slouží k hlubšímu objasnění kontextu důvodů odpovědí. Značnou výhodu této metody vidím především v tom, že v rámci rozhovoru výzkumník může podle sdělovaných faktů zachycovat i některé vnější reakce účastníka výzkumu, podle nich pohotově vést rozhovor potřebným směrem a získat tak potřebné informace. Je-li výzkumník schopný a dokáže-li s účastníkem výzkumu navázat těsnější osobní kontakt, může snadněji a hlouběji proniknout do motivů a postojů tohoto účastníka a odhalit tak fakta, názory a zkušenosti lidí, které jsou ostatními metodami nedostupné.²⁸⁸

---

²⁸³ Srov. Kubátová, H. *Metodologie sociologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, s. 150-154.

²⁸⁴ Srov. Hendl, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2005, s. 58.

²⁸⁵ Srov. Disman, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 2006, s. 285.

²⁸⁶ Srov. Švaříček, R., Šedová, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 25.

²⁸⁷ Srov. Miovský, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2006, s. 155.

²⁸⁸ Srov. Skalková, J. a kol. *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983, s. 92.

V rámci rozhovorů uskutečňovaných tváří v tvář jsem pro výzkum zvolila **rozhovor polostrukturovaný**, který je založen na vytvoření určitého schématu. Schéma představuje seznam otázek nebo témat, jež je nutné v rámci interview probrat, a má zajistit, že se v průběhu rozhovoru dostane skutečně na všechna pro tazatele zajímavá témata. Tazateli zůstává tak volnost přizpůsobovat formulaci otázek podle situace a zároveň možnost pokládat doplňující otázky. Výhodou polostrukturovaného rozhovoru také je, že tazateli umožňuje provést rozhovory s několika lidmi strukturovaněji a ulehčit mu jejich srovnání.²⁸⁹

Na začátku výzkumu byl pro rozhovor připraven **scénář rozhovoru**, který obsahuje seznam základních otázek týkajících se zkoumaných jevů. Otázky ze scénáře byly rozděleny do čtyř tématických oblastí:

- Rozvod a rozpad rodiny
- Prarodiče a rozpadlá rodina
- Rozvedené dospělé děti a rozvod
- Vnoučata a rozvod

Při přípravě na rozhovor byla věnována pozornost nejen obsahu rozhovorů, ale i jejich průběhu. Začátek a konec rozhovoru je také jeho důležitou součástí. A především na konci rozhovoru může ještě dojít k získání důležitých informací.²⁹⁰ Na začátku rozhovoru byli všichni účastníci výzkumu seznámeni s tím, čeho se otázky budou týkat a k jakému účelu budou jejich výpovědi využity. V průběhu celého setkání jsem se pro rozhovor snažila vytvářet příjemné podmínky, získat důvěru svého komunikačního partnera a projevením zájmu o jeho odpovědi ho tak motivovat po dobu rozhovoru ke spolupráci. Jelikož nelze očekávat, že komunikační partneři budou na samém začátku rozhovoru ochotni a schopni hovořit o citlivých tématech,²⁹¹ v úvodu rozhovoru jsem upřednostnila kladení obecnějších témat, především o jejich životě, bydlení a rodině. Poté, co se komunikační partneři rozpovídali, začala jsem pokládat otázky z předem připraveného scénáře rozhovoru. Podle toho, jak na tyto otázky odpovídali, jim byly ještě

---

²⁸⁹ Srov. Hendl, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha, Portál, 2005, s. 174.

²⁹⁰ Srov. *Ibidem*, s. 167.

²⁹¹ Srov. Miovský, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2006, s. 165.

kladeny otázky doplňující,²⁹² které přispěly k vysvětlení nebo upřesnění odpovědí komunikačních partnerů. Rozhovory mi napomohly získat informace o zkoumaných jevech a tím i potřebné informace pro zodpovězení stanovených výzkumných otázek.

Rozhovory byly provedeny s devíti komunikačními partnery. Délka rozhovorů se pohybovala mezi 20 až 40 minutami. Pro zaznamenávání rozhovorů byla zvolena audio-záznamová technika a vlastní poznámky pořizované při rozhovoru. Zvukový záznam mi pomohl zachytit doslovné znění jednotlivých odpovědí a díky tomu jsem se mohla více soustředit na obsah rozhovoru, než tomu bylo v případě zaznamenávání rozhovoru pouhým zapisováním poznámek. Pokud komunikační partner souhlasil, jeho výpovědi byly nahrávány. Nahrávky rozhovorů pak byly převedeny do elektronické podoby pro přehlednost a možnost lepšího následného zpracování. Nesouhlas s pořízením zvukového záznamu jsem plně respektovala a odpovědi komunikačního partnera během rozhovoru pouze zapisovala.

9.5 Výzkumný vzorek

Výzkum je zaměřen na osoby, jejichž dospělé děti se rozvedly. Pro výběr vzorku jsem zvolila **metodu sněhové koule**. Ta je založena na principu rozrůstání výběrového souboru prostřednictvím napojení se na sociální kontakty sítě potencionálních respondentů.²⁹³ Východiskem této metody je získání kontaktů s první vlnou jedinců z populace, o nichž výzkumník ví, že splňují daná kritéria možných účastníků výzkumu. Dochází tak k získání prvních respondentů - informátorů, kteří nám pro výzkum doporučí další zajímavé členy populace.²⁹⁴ V rámci rozhovorů tito respondenti nominují další osoby, které znají a které rovněž splňují příslušná kritéria a zprostředkují výzkumníkovi s těmito osobami kontakt. Jelikož rodiče rozvedených osob v populaci není příliš snadné nalézt, zvolila jsem pro výběr vzorku tohoto výzkumu právě tuto metodu. Tato metoda dopomáhá v rámci výzkumu získat potřebné respondenty a proto se často úspěšně používá ke studiu skrytých populací, k nimž je možné se obtížně dostat prostřednictvím tradičních metod.²⁹⁵

---

²⁹² Srov. Skalková, J. a kol. *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983, s. 93-94.

²⁹³ Srov. Hartnoll, R. a kol. *Příručka k provádění výběru metodou sněhové koule*. Praha: Úřad vlády ČR, 2003, s. 13

²⁹⁴ Srov. Hendl, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2005, s. 152.

²⁹⁵ Srov. Hartnoll, R. a kol. *Příručka k provádění výběru metodou sněhové koule*. Praha: Úřad vlády ČR, 2003, s. 13, 19.

Metoda sněhové koule mi pomohla identifikovat kandidáty splňující kritéria výzkumu; tedy pro daný výzkum nalézt a získat prarodiče, kteří mají přímou zkušenost s rozvodem svého dospělého dítěte. První kontakty na účastníky výzkumu byly získány v kruhu mých přátel a známých. Nejprve jsem oslovila rodiče rozvedených párů v mém okolí. Jako formu oslovení jsem volila kontakt osobní nebo telefonický. V mém okolí však dostatečný počet potřebných účastníků pro daný výzkum nebyl, proto jsem pro jejich získání volila jiný způsob. Nejvíce se mi osvědčilo osobní oslovení účastníků výzkumu, kteří mi poskytli kontakt na své známé, jejichž děti se také rozvedly. Dále jsem oslovila své rozvedené přátele a známé. Ti mi poskytli kontakt na jejich rodiče nebo i na další rozvedené páry, od kterých jsem také měla možnost získat kontakt na potenciální účastníky.

Jak je z literatury známo, v **kvalitativním výzkumu** se nedá předem určit velikost zkoumaného vzorku. Výzkumník sice do výzkumu vždy vstupuje s představou o určitém počtu účastníků, přesto se však v průběhu výzkumu často stává, že se velikost vzorku často mění. Tak tomu bylo i v případě tohoto výzkumu. Konečný výběr účastníků a velikost vzorku výzkumu byl zvolen v závislosti na tzv. teoretické saturaci, tj. stavu, kdy už další data nepřispívají k lepšímu porozumění danému problému a už se neobjevují další informace.²⁹⁶ Z toho důvodu tedy není celkový počet účastníků tohoto výzkumu příliš veliký. Samotný výběr vzorku nebyl nijak závislý na pohlaví. Mezi získané účastníky patří matky a otcové rozvedených dospělých dětí. Oslovení účastníci spadají do různé věkové kategorie s různým stupněm vzdělání. Věk účastníků, jejich rodinný stav ani jejich nejvyšší dosažené vzdělání není ve výzkumu nijak zohledňováno. Tyto kategorie jsou brány v úvahu jen informativně a slouží nám pouze pro bližší představu o daných účastnících výzkumu.

9.6 Sběr dat

Rozhovory byly realizovány v období od června do prosince 2009. Po získání kontaktů na potenciální účastníky výzkumu jsem se snažila s nimi navázat kontakt a získat jejich souhlas s realizací rozhovoru. Byli informováni o tom, kdo jsem, co dělám a proč vůbec tento výzkum provádím. Objasnila jsem jim, proč oslovuji právě je, jak by mi právě oni mohli pomoci a jaký by byl účel našeho setkání.

---

²⁹⁶ Srov. Disman, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 2006, s. 304.

Po získání jejich svolení s provedením rozhovoru jsem s nimi domluvila místo a čas, kde rozhovor proběhne. Mou snahou bylo provést realizaci rozhovoru co nejdříve, a to proto, aby během doby od kontaktování potenciálního účastníka až po samotnou realizaci setkání byla stále zachována jeho motivace a ochota zúčastnit se výzkumu. Většina setkání proběhla na klidném místě, které si zvolili sami účastníci. Většinou to bylo v místě bydliště účastníků v podobě mé osobní návštěvy. Ve dvou případech na přání žen - účastnic výzkumu došlo k setkání mimo jejich domov, a to v místní kavárně a restauraci.

Setkání s účastníky na mě ve většině případů působilo překvapivě mile. Prarodiče se zdáli být chápaví. Byli ochotní nejen při sjednávání schůzek, ale i při rozhovoru. Ačkoliv z konverzace s nimi a z jejich vyprávění jsem značně pociťovala, že téma rozvodů je pro ně stále živé a pro některé z nich stále velmi citlivé, přesto mi většina z nich byla velmi ochotná pomoci. Snažili se mi vyjít vstříc a poskytnout informace potřebné pro daný výzkum. Při kontaktování potenciálních účastníků výzkumu jsem se setkala s několika odmítnutími. Důvodem byla především skutečnost, že téma rozvodu jejich dítěte pro ně bylo stále příliš živé a ožehavé, a proto se o něm nechtěli bavit. V jiném případě to byla spíše otázka věci osobní a soukromé. Někteří byli toho názoru, že rozvod je věcí pouze jejich rodiny, nechtěli své soukromé záležitosti rozebírat s nikým dalším, natož se někomu „cizímu“ svěřovat. S odmítnutím jsem se setkala převážně u starších mužů, ženy mě odmítly jen výjimečně.

Musím přiznat, že ožehavost tématu se dala vycítit i z některých rozhovorů se samotnými rozvedenými osobami, s nimiž jsem byla ve styku při získávání kontaktů na potenciální účastníky. Někteří aktéři rozvodu mi však přiznali, že rozvod nebyl tak moc tragický pro ně jako pro jejich rodiče. Z toho pak plyne otázka, které je věnovaný i tento výzkum, totiž jak vlastně starší generace rozvod svých dospělých dětí vnímá, jak ho prožívá a jak se s ním smiřuje.

10. Analytická část

Následující část tvoří analýza devíti rozhovorů s rodiči rozvedených dospělých dětí. V rámci této části budu sledovat pět hlavních oblastí zájmu tohoto výzkumu, které se rozkryly v souvislosti s položením výzkumných otázek. První část bude věnována **příčinám rozpadu rodiny z pohledu prarodičů**. Tento tematický okruh by měl přinést odpověď na výzkumnou otázku: Jaké jsou podle prarodičů příčiny rozpadu rodiny? Druhá část je zaměřena na **prarodiče a vliv rozvodu dospělých dětí na jejich život**. V souvislosti s tímto tematickým okruhem bude zodpovězena výzkumná otázka: Jak prarodiče prožívají rozvod svých dospělých dětí? Jakým způsobem ovlivní rozvod život prarodičů? Dále budou z výpovědí prarodičů zjišťovány **důsledky rozvodu pro jejich dospělé dítě a vnoučata**. V tomto tematickém okruhu bude zodpovězena výzkumná otázka: Jak prarodiče vnímají důsledky rozvodu pro své rozvedené dospělé děti a vnoučata? Další část je tematicky zaměřena na **postoje prarodičů k rozvodu a k porozvodovému uspořádání poměrů svého dítěte** a má odkrýt odpověď na výzkumnou otázku: Jaký postoj zaujímají prarodiče k rozvodu a k porozvodovému uspořádání? Poslední část bude věnována **vztahům v rozvedené rodině** - bude se dotýkat jak prarodičů, rozvedených osob, tak i jejich dětí. Tento tematický okruh přinese odpověď na výzkumnou otázku: Popsat kontakty, vztahy prarodičů - dospělých rozvedených osob - vnoučat po rozvodu, jejich prožívání prarodiči.

Kvalitativní přístup mi pomohl hlouběji proniknout do oblasti rozpadu manželství dospělých dětí z pohledu prarodičů. Umožnil mi získat co nejvíce informací o zkoumaných problémech, a tak i nalézt a odkrýt významy, které prarodiče připisují rozvodu svých dětí²⁹⁷ Pro sběr dat jsem využila **metody polostrukturových rozhovorů**, pro zpracování získaných dat z těchto rozhovorů jsem zvolila **metodu kvalitativní obsahové analýzy**. Mým cílem bylo pokusit se o kategorizaci a konceptualizaci informací, které byly získány z jednotlivých rozhovorů účastníků výzkumu. V rámci analýzy došlo ke specifikaci kategorií, vyhledání spojení mezi nimi v závislosti na podmiňujících vlivech, kontextu, intervenujících podmínkách a strategiích jednání.²⁹⁸

---

²⁹⁷ Srov. Disman, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 2006, s. 285.

²⁹⁸ Srov. Sýkorová, D. *Autonomie ve stáří - kapitoly z gerontosociologie*. Praha: Slon, 2007, s. 237.

Samotná analýza rozhovorů je prováděna na základě zmiňovaných jednotlivých tematických okruhů, podle kterých je členěn i následující text této části. Text je prokládán citacemi z jednotlivých rozhovorů, aby byla patrnější provázanost analyzovaného materiálu a interpretace. Citace z rozhovorů jsou uváděny v přesném znění, bez dodatečných úprav. Každá citace obsahuje na svém konci identifikační údaje - přezdívkou jména účastníka výzkumu; kód od I. do IX., který byl každému účastníkovi výzkumu přiřazen pro lepší orientaci; čísla řádků, kde je tato citace obsažena v prepisech jednotlivých rozhovorů.

V rámci analýzy výzkumu v tabulce č. 2 uvádím **základní charakteristiky výzkumného souboru**. Pro zachování anonymity účastníků výzkumu byla jejich jména záměrně změněna, a proto zde ani není uváděno jejich trvalé bydliště. Klíč ke skutečným informacím o účastnících výzkumu včetně jejich pravých jmen, nahrávky a přepisy rozhovorů jsou uloženy na místě bez přístupu dalších osob.

Tabulka č. 2 : Základní charakteristiky výzkumného souboru

Jméno	Věk	Dosažené vzdělání	Rodinný stav	Počet dětí	Rozvedené dítě
Anna Kód I.	57	středoškolské bez maturity	rozvedená	1	dcera
Dana Kód II.	61	středoškolské bez maturity	vdaná	2	dcera
Eva Kód III.	62	středoškolské bez maturity	vdaná	2	syn
Josef Kód IV.	59	středoškolské bez maturity	ženatý	2	syn
Květa Kód V.	62	středoškolské s maturitou	vdaná	2	syn
Libuše Kód VI.	45	středoškolské s maturitou	rozvedená	1	dcera
Milena Kód VII.	58	středoškolské s maturitou	vdaná	1	dcera
Růžena Kód VIII.	50	středoškolské bez maturity	vdaná	3	dcera
Zbyněk Kód IX.	57	vysokoškolské	ženatý	2	syn

10.1 Příčiny rozpadu rodiny z pohledu prarodičů

Výzkum potvrdil, že **příčin rozpadu rodiny** je opravdu mnoho. Z výpovědí prarodičů je zřejmé, že rozpad rodiny obvykle nebývá zapříčiněn pouze jedním důvodem, ale že důvodů, které mají vliv na rozpad rodiny bývá obvykle více. Přestože prarodiče v rozhovorech uváděli příčin hned několik, bylo z jejich vyprávění možné identifikovat příčinu zásadní, která přispěla k rozpadu rodiny jejich dětí nejvíce. Z výzkumu je patrné, že tyto **příčiny** nelze hledat pouze **na straně manželů**, ale že po nich je nutné pátrat **i v jejich okolí, ve společnosti**. Podle výsledků výzkumu se na rozpadu rodiny podílí charakterové rysy obou partnerů, jejich názory, hodnotové orientace a zájem o rodinný život. Závažnými příčinami se taktéž ukázaly být nežádoucí společenské jevy (např. alkoholismus, nevěra), které negativně působí na život celé rodiny. Další důležitou, prarodiči zmiňovanou, příčinou bylo i vměšování jiných lidí do života rodiny.

Rozdílnost povah, názorů a zájmů spolu s **neuváženým sňatkem** se podle výpovědí prarodičů ukázaly těmi nejzávažnějšími příčinami rozpadu rodiny. Vstupují-li partneři do manželství neuváženě - v případě výzkumu po velmi krátké známosti či z důvodu otěhotnění partnerky, lze očekávat, že po určitém čase stráveném v manželství oba partneři zjistí, že se k sobě ve skutečnosti vůbec nehodí, že kromě společných dětí nemají v životě téměř nic společného. „...dcera se kvůli těhotenství vdávala velmi mladá, aniž by svého nastávajícího manžela dostatečně znala, a bohužel již velmi brzy zjistila, že nemají mnoho společného.“ (Libuše VI./29-30). Společný život s partnerem odlišné povahy často oběma manželům přináší nespokojené žití, ve kterém se rozdílnost jejich povah a názorů projevuje především řadou nekonečných neshod, hádek a nedorozumění. „Hlavním důvodem byly určitě hlavně rozdílné názory jak na život, tak na výchovu dítěte. Ona dcera je taková živá, aktivní, ráda chodí do společnosti a má ráda svou práci. Zeť by naopak nejráději seděl doma u televize, nikam ji nechtěl brát .. no a když šla někam sama s kamarádkama a jeho nechala doma hlídat vnučku, tak bylo hned samozřejmě zle.“ (Anna I./20-23). Z výzkumu vyplynulo, že rozdílnost povah, názorů a zájmů manželů může být často zapříčiněna značným věkovým rozdílem mezi partnery, a tím tedy i jejich odlišným životním postojem. „Zeť většinou vnuka hlídal a dcera chodila na diskotéky a tak. Pořád někde trajdala... On byl přeci jen o 10 let starší než dcera, zábava mu už moc neříkala... jen chtěl, aby se chovala jako vzorná matka a manželka. Jenže toho dcera v jejím věku schopná prostě nebyla.“ (Růžena VIII./24-27).

Zajímavým příkladem rozdílnosti povah, názorů a zájmů se ve výzkumu ukázalo být odcizení partnerů. Výzkum potvrdil, že i v případě několikaletého spokojeného manželství může také po jistém čase společného soužití dojít ke změně povah, názorů a zájmů obou manželů. Partneři si po určité době trvání manželství přestávají rozumět, vzájemně se odcizují, kromě péče o děti většinou nenacházejí žádnou jinou společnou aktivitu, rodinu udržují a fungují v ní jen na základě mezi sebou předem rozdělených rolí. Tento stereotypní způsob života se pro ně obvykle stává neuspokojující a jim nevyhovující, proto většinou z důvodu očekávání nějaké změny přistupují k rozvodu. „...syn se snachou si poslední dobou na sebe nedokázali udělat čas a věnovat se jen sami sobě. Došlo u nich k situaci, kdy si každý jel ve svých kolejkách a řešil jen své problémy a jejich cesty se tím rozdělily. Každý z nich se staral o něco jiného...když měl syn volný čas, tak se věnoval svým koníčkům, které snaše zrovna moc také neříkaly...spíš se oba v té jejich domácnosti jen míjejí.“ (Zbyněk IX./28-33).

Další prarodiči zmiňované podstatné příčiny rozpadu rodiny by se daly shrnout do tzv. **nezájmu jednoho z partnerů o rodinu**. Výzkum prokázal, že někteří partneři pro zachování rodiny, spokojeného života všech jejích členů a tedy i pro udržení určité ekonomické úrovně obětují svůj život plnému pracovnímu nasazení s cílem finančně zabezpečit rodinu. Z tohoto důvodu pak jeden z partnerů obvykle tráví většinu času v zaměstnání a na rodinu mu nezbyvá příliš času. „...ta jeho vysoká zaměstnanost, ta jí vždycky vadila. On neznal nic jinýho než práci, peníze a kariéru. Šlo mu sice o to, aby se jim žilo co nejlíp, aby dostatečně zajistil rodinu, jenže kvůli neustálé práci se sám rodině skoro vůbec nevěnoval.“ (Milena VII./26-29). Prarodiče však také vypověděli, že někteří partneři i bez ohledu na ekonomickou stránku rodiny dávají před rodinou přednost svému pracovnímu životu a kariéře. „Syn se po narození vnučky začal věnovat víc práci. Práce ho bavila mnohem víc než nějaký rodinný život. Kolikrát byl v práci přesčas jen proto, aby nemusel být doma.“ (Květa V./27-29).

V souvislosti s rodičovstvím je třeba uvést, že problém nezájmu o rodinu často vzniká v okamžiku narození nebo krátce po narození dítěte. Většinou se tak děje v souvislosti s péčí o dítě. Dotazovaní prarodiče potvrdili, že mnoho otců se domnívá, že péče o narozené dítě náleží ženě, proto se v tomto směru v rodině příliš neangažují. A ačkoliv se většinou partneři na roli rodičů již během těhotenství ženy připravují, může se také stát, že rodič po narození dítěte k němu nenalezne příliš vřelý vztah, či ho dokonce začne odmítat. Pak obvykle dochází v rodině k situaci, že jeden z partnerů svou roli rodiče zanedbává a milejší se mu stávají jiné aktivity než jeho rodina. „Dokud nezaložili rodinu, tak žili ve spokojeném manželství. Sotva se

narodila vnučka, syn se začal chovat divně a vnučku odmítal. Nehlásil se k ní, nestaral se o ní. Prostě se o ni téměř nezajímal...porodem se zklamal, čekal, že se narodí kluk, ale ona to nakonec byla holka. A k holce nezískal takový vztah.“ (Květa V./22-25).

Prarodiče mimo jiné také v souvislosti s příčinami rozpadu rodiny vyjadřovali názor, že mnoho partnerů se nestává příliš zodpovědnými rodiči. Jeden z partnerů často veškerou péči, výchovu dětí a starost o rodinu a domácnost nechává na druhém partnerovi. Tento partner pak před rodičovskými povinnostmi obvykle dává přednost různým formám odpočinku a uvolnění, věnuje se zábavě, kamarádům, navštěvuje s nimi různá občerstvovací zařízení apod. V případě výzkumu se tato skutečnost potvrdila u obou pohlaví, mimo to prarodiče za méně schopného rodiče označovali jak své dospělé dítě, tak i jejich snachu/zetě. *„Syn se o děti nikdy moc nestaral, přednější mu byla zábava a kamarádi než jeho rodina....Většinu času trávil v práci nebo někde venku, než aby byl doma...s kamarádama z práce se tahal po hospodách...nebo s nima chodil na fotbal...Snacha jen na něj marně čekala s dětmi doma. Starala se o ně sama.“ (Eva III./19-20,23-24,27). „Po roce se jim narodil syn...jenže dcera si chtěla jen užívat života...Tak to pak v jejich rodině dopadlo tak, že zeť většinou vnuka hlídal a dcera chodila s kamarádama ven, na diskotéky a tak.“ (Růžena VIII./18,23-24).*

Jako negativní jev, který výrazně přispívá k rozpadu rodiny, spatřují prarodiče **nadměrné pití alkoholu**. Partneři požívají podle prarodičů alkohol hned z několika důvodů. Alkohol vidí buď jako formu zábavy a uvolnění, nebo se jeho nadměrným pitím snaží řešit manželské či rodinné krize a unikat tak od rodinných problémů. *„A pak to jeho pití...kolikrát snaše sliboval, že přestane pít...Pořád vysedával v hospodě...když se syn napije, tak prostě neví, kdy má dost.“ (Eva III./18,23-24). „Chudák náš Honzík se pořád v práci snažil, aby rodinu uživil, ale Janě to bylo pořád málo, vyčítala mu vše, co se dalo. Syn z toho byl nešťastný a tak začal pít.“ (Josef IV./14-15).*

Nevěra byla prarodiči také uváděna jako jedna z příčin rozpadu rodiny. Z výpovědí prarodičů je zřejmé, že k mimomanželskému styku partneři většinou přistupují v situaci, kdy jim jejich manželský a rodinný život připadá příliš obyčejný a nezajímavý. Nevěrou většinou hledají ve svém životě nějaké rozptýlení či únik od starostí všedního rodičovského dne. *„...dcera chtěla v životě mít nějaký rozptýlení.Asi pro ní její život nebyl příliš zajímavý...dokonce si pak ještě našla jinýho. (Růžena VIII./18-19,33).*

Prarodiče přiznávají, že i **zásah rodičů jednoho z partnerů do rodiny** se může stát příčinou rozpadu manželství a rodiny. Ustavičné rady a neustálé ovlivňování jednoho z partnerů v mladé rodině také sehrává při rozpadu rodiny velmi významnou roli. Z výzkumu vyplynulo, že vměšování jiných osob do života rodiny většinou mezi manžely způsobuje značné konflikty a hádky, které často mohou vyústit až k zmiňovanému rozvodu. „...*příčinou byla samozřejmě snacha. Velkou zásluhu na tom měla i její matka, která se jí pořád pletla do života a často ji popouzela proti synovi... Snacha syna jen sekýrovala...Vyčítala mi, co se dalo... měla na syna přehnané nároky, ale sama se nedokázala postarat ani o domácnost.*“ (Josef IV. /15,22-24).

10.2 Prarodiče a vliv rozvodu dospělých na jejich život

Výzkum potvrdil, že **rozvod** ovlivňuje nejen život rozvádějících se aktérů a jejich dětí, ale výrazně **zasahuje i do života prarodičů**. Prarodiče většinou prožívají rozvod svého dítěte velmi intenzivně. Na jejich prožívání často mívají vliv i samotné postoje prarodičů k rozvodu a důsledky, které rozvod přináší pro všechny členy rodiny. Výzkum v souvislosti s prožíváním rozvodu prarodiči rozkryl dvě skupiny prarodičů - **skupinu prarodičů prožívající rozvod svého dítěte spíše pozitivně** a **skupinu prarodičů prožívající rozvod spíše negativně**.

Z výzkumu vyplynulo, že **prarodiče**, kteří s rozvodem svého dítěte většinou souhlasí a staví se v rozvodovém procesu na jeho stranu, **prožívají rozvod spíše pozitivně**. Rozvod jim obvykle do života přinesl řadu velkých pozitivních změn. Tito prarodiče se po rozvodu většinou ještě více sblíží s dospělým dítětem, ale mnohdy i s ostatními členy rozpadlé rodiny. Jejich přítomnost v rodině po rozvodu bývá obvykle ze strany dítěte vyžadována. V rozpadlé rodině tak prarodiče zastávají velmi důležitou roli, pro její členy se často stávají právě těmi nejbližšími. S touto rodinou bývají v neustálém kontaktu, poskytují všem jejím členům potřebnou pomoc a podporu. S rozvodem svého dítěte se tak mnohem snadněji smířují, lépe se vyrovnávají s jeho následky. Rozvod prožívají celkem s poklidem. Berou ho za zcela běžnou událost. Považují ho za správnou volbu a pro své dospělé dítě i vnoučata za dobrou životní příležitost jak změnit jejich dosavadní život. „*Já jsem rád, že se rozvedli. Pro všechny to byla velká úleva. Jsou rádi, že jsou od sebe. Podle mě se tedka syn má mnohem líp.* (Josef IV./16-17). „*Po rozvodu se dcera a vnučka přestěhovaly ke mně...Díky dceři a vnučce se mi změnil hodně pohled na svět. Dřív, když jsem bydlela sama, jsem měla život až moc prázdný. Ted' jsem*

díky nim šťastná a spokojená.“ (Anna I./28,54-56). „Asi je dobře, že to tak dopadlo...Já s tím souhlasím, řekla bych, že je to pro všechny z nich teď mnohem lepší. Teď se mi zdají být více šťastnější.“ (Eva III./12,15-16).

Prarodiče, kteří k rozvodu naopak zastávají spíše negativní postoj a tedy s rozhodnutím svého dítěte příliš nesouhlasí, **prožívají většinou rozvod spíše negativně**. Z výzkumu je patrné, že se jejich vzájemné vztahy s rodinou se po rozvodu většinou zhoršují a kontakt se všemi jejími členy tak bývá částečně nebo přerušen. Role prarodičů v rodině se tak po rozvodu zásadním způsobem mění, jejich přítomnost v rozpadlé rodině nebývá ze strany jejich dítěte či snachy/zetě příliš vyžadována. O to hůře pak prarodiče většinou rozvod svého dítěte prožívají, těžce se vyrovnávají s ním i s jeho následky. Rozvod často považují za velmi nepříjemnou životní událost, s kterou se musí vyrovnat oni i rodina jejich dítěte. S rozvodem a se vzniklou porozvodovou situací se tak většinou jen těžce smiřují. Nejenže jim rozvod přináší řadu zklamání, ale i neblaze ovlivňuje jejich život. Tato skupina prarodičů v rámci výzkumu vyjadřovala velkou lítost nad tím, že rozvod nejvíce zasáhl (častokrát nepřiměřeně) život jich samých a jejich vnoučat. Pokud byl po rozvodu jejich kontakt s vnoučaty pouze omezen, projevovali dotazovaní prarodiče značnou radost z přítomnosti vnoučat v jejich životě a za tuto jim poskytnutou příležitost vyjadřovali svému dospělému dítěti či jeho bývalému partnerovi vděčnost. Pokud však dotazovaní prarodiče ztratili s vnoučaty po rozvodu kontakt úplně, hluboce je to zasáhlo. Proto se s rozvodem svého dítěte a s důsledky, jež rozvod přinesl do jejich života, velmi obtížně vyrovnávají. V životě jim tak nezbývá nic jiného než doufat, že se časem jejich vztahy se s rozpadlou rodinou zlepší a zase jim bude dána šance být se všemi jejími členy v dostatečném kontaktu. *„Vnuka vidáme většinou, jen když si ho dcera bere na víkend. Což je pro nás málo. Ale nenaděláme s tím nic...on si to zatím moc neuvědomuje, ale nás to opravdu mrzí. Rádi bychom s ním byli v kontaktu častěji, jenže nezáleží na nás. Za to, jak to dopadlo, vlastně může dcera. Ale nezazlívám jí to. Na druhou stranu to mohlo dopadnout ještě mnohem hůř.“ (Růžena VIII./58-59,62-64). „Jelikož jsme dceru zrovna nepodporovali v jejím rozhodnutí...musím být s manželem ráda, že nás vůbec navštěvuje, že nám půjčuje na prázdniny vnučku a že jsme s nimi vůbec v kontaktu...jinak by nám úplně zmizely ze života...Vnučka...až vyrostete, tak třeba za námi bude jezdit častěji. Aspoň v to doufáme...dceři...moc nechybíme.“ (Dana II./57,80, 84-85,129).*

Z výzkumu mimo jiné také vyplynulo, že rozvod s sebou přináší řadu důsledků, které se úzce dotýkají života prarodičů a ovlivňují tak jejich další působení v rozpadlé rodině. **Život prarodičů bývá velmi často po rozvodu ovlivněn** nejen jejich názory na rozvod svého

dospělého dítěte, úpravami poměrů v rodině po rozvodu, ale i možnostmi a schopnostmi prarodičů udržet si vztahy a kontakty se všemi členy bývalé rodiny. Podle toho, jakým způsobem a jakou měrou byl život prarodičů rozvodem ovlivněn, pak výzkum rozkryl tři skupiny prarodičů - **život první skupiny prarodičů** byl rozvodem **ovlivněn velmi pozitivně**, **život druhé skupiny prarodičů** byl rozvodem **ovlivněn velmi negativně** a **život třetí skupiny prarodičů** byl rozvodem poznamenán jak **pozitivně**, tak i **negativně**.

První skupině prarodičů (v našem výzkumu většině dotázaných) rozvod **změnil život** výrazným způsobem **k lepšímu**. Do této skupiny spadají především ti dotazovaní prarodiče, kteří s rozvodem svého dítěte souhlasili a jejichž vnuče bylo svěřeno do péče jejich dítěte. Tito prarodiče si tak většinou i po rozvodu svého dítěte zachovají, či dokonce výrazně zlepšují jejich vztahy se svým dospělým dítětem a vnučaty. Z toho důvodu pak většinou bývá i jejich vzájemný pravidelný kontakt zachován. Rozvodem je tak často těmto prarodičům dána možnost intenzivnějšího setkávání se svým dospělým dítětem i jeho rodinou. Jelikož se v nové situaci se svým dospělým dítětem sblíží, volí dokonce někdy i formu společného bydlení. V neúplné rodině tak často získávají po rozvodu velmi významnou funkci. Pro své dítě se stávají důležitou psychickou a fyzickou podporou. Jejich přítomnost v rodině bývá obvykle ze strany jejich dospělého dítěte hluboce oceňována. Prarodiče se tak významně mohou podílet na péči a výchově vnučat. Po rozvodu s vnučaty tráví mnohem více času, podnikají spolu různé akce, učí je správným zvykům a chování, pomáhají jim s přípravou do školy, rozmazlují je. Za přítomnost vnučat ve svém životě jsou velmi vděční. Péče o vnučata jim přináší radost, vnučata naplňují jejich život. Oni naopak vnučatům poskytují podporu, pomoc a stabilní citové zázemí. Péčí o vnučata tak často svému dospělému dítěti ulehčují život, rozvedené dítě tak s jejich pomocí získává více času pro sebe. Jelikož se obvykle rodiče - samoživitelé dostávají po rozvodu do nelehké ekonomické situace, tito prarodiče jim často poskytují v rámci svých možností finanční či materiální pomoc. Svým vnučatům kupují různé maličkosti nebo finančně přispívají na jejich výživu a výchovu. „*Můj život se změnil především k dobrému...Po rozvodu se dcera a vnučka přestěhovaly ke mně...mám je stále nablízku....Zetě vidám zřídka...,ale chová se ke mně slušně...Teďka jsme taková jedna malá rodina...Ráda dceři s vnučkou pomáhám, o to víc si s vnučkou hraji...ze školky ji vyzvedávám a hlídám, dokud se dcera nevrátí z práce...vnučka se mnou tráví víc a víc času...Všechny tři spolu provádíme různé aktivity...Chodíme na procházky, nebo jezdíme na výlety...Když mám možnost, tak dceři samozřejmě vypomohu i finančně, kupuji věci do domácnosti a hlavně pro vnučku.*“ (Anna I./43,48-50,65,69,73,80). „*Jsem ráda, že soud svěřil vnuka do péče mojí dcery...S dcerou a vnučkem*

se stýkáme často...Můj život se nijak zásadně nezměnil...maximálně po stránce časové...ted' častěji vypomáhám s hlídáním vnuka...Dcera na tom finančně není zrovna dvakrát nejlíp. Když můžu, vypomůžu jí. Nakoupím jí nějaké jídlo nebo jí nějaké ty peníze dám nebo půjčím. Ale moc jí pomáhat nemůžu, jelikož také žiji sama a zrovna tedka na tom nejsem s penězi nejlíp. Spíš se jí snažím pomáhat tím, že jí vnuka pohlidám, postarám se o domácnost a tak. " (Libuše VI./50,54,63-65,67-70).

Z výzkumu je patrné, že rozvod může ovlivnit život prarodičů pozitivně i v případě, kdy jejich vnoučata byla svěřena do péče snachy a vzájemné pozitivní vztahy prarodičů se snachou byly po rozvodu zachovány. V tomto případě pak většinou snacha vzájemnému styku prarodičů s vnoučaty nebrání. Tito prarodiče tak v rozhovorech projevovali velkou radost, že mohou být s neúplnou rodinou v pravidelném kontaktu, že je jim dána možnost udržovat s vnoučaty velmi dobré vztahy i nadále. Neúplnou rodinu často navštěvují, po rozvodu v ní tráví hodně času. O vnoučata se pravidelně starají, hlídají je. Věnují jim velkou část svého volného času. S vnoučaty si hrají, vykonávají s nimi nejrůznější aktivity. A přestože jim péče o vnoučata zabírá dost volného času, za svoji roli v neúplné rodině bývají vděční, s chutí a optimismem ji přijímají a užívají si jí. Snaše i vnoučatům poskytují především psychickou podporu. Jelikož se však rozvod výrazně dotknul i života jejich dospělého dítěte (v případě výzkumu syna), většinou i jemu poskytují potřebnou pomoc a podporu. Po rozvodu tak nadále působí i v životě svého dospělého dítěte, pomáhají mu s domácností, s úklidem, zajišťují mu stravu a dělají vše, aby se i po rozvodu jejich dítěti dobře žilo. „*Děti dostala do výhradní péče snacha...Se snachou máme velmi dobrý vztah. Se svými vnoučaty se vidíme každou chvilku... většinou k nám chodí po škole na obědy...rozvod nás víc sblížil...tráví u nás více času, než trávili předtím... Snaše...pomáháme s dětmi, spolu s manželem je hlídáme...Vnoučatům pomáháme s úkoly, učíme je dobrým mravům. Aby v životě zkrátka věděli, co je správné, co si můžou a co nemůžou dovolit...Syna i snachu jsme podporovali psychicky během rozvodu a podporujeme je i nadále. Co se týče materiální pomoci, tak občas s manželem přispějeme dětem na nějakou tu jejich radost...nebo snaše dáváme peníze, aby dětem koupila, co potřebují...Syn sám starost o domácnost nezvládá, tak mu občas vypomůžu, dojdu mu uklidit, vyperu mu nebo uvařím. " (Eva III./33,55-57,59,67-69,71,75,94).*

Druhé skupině dotazovaných prarodičů se rozvodem změnil život výrazným způsobem k horšímu. V případě výzkumu do této skupiny spadají ti prarodiče, kteří s rozvodem svého dítěte výrazně nesouhlasili, a to bez ohledu na skutečnost, zda byla jejich vnoučata svěřena do péče jejich dospělého dítěte či do péče jejich snachy/zetě. Rozvod tak mezi těmito prarodiči a členy rozpadlé rodiny vyvolal značné rozpory. Často tak kvůli rozdílnosti názorů prarodičů a rozvádějících se manželů na rozvod bývá přítomnost prarodičů

v rozpadlé rodině spíše odmítána, než vítána. To se pak zřetelně odráží i ve vzájemných vztazích prarodičů k členům této rodiny. Rozvodem dochází k výraznému zhoršení vztahů mezi prarodiči a dospělým dítětem, mezi prarodiči a snachou/zetěm. Jejich vzájemný kontakt bývá obvykle výrazně omezen, v případě prarodičů a bývalého partnera svého dítěte někdy dokonce úplně přerušen. To mívá samozřejmě i velký vliv na vztahy a kontakty prarodičů s vnoučaty. Jelikož snacha/zet' tak obvykle po rozvodu nejeví o kontakt s prarodiči přílišný zájem, dětem často povoluje s prarodiči jen zdvořilostní setkání. „Rozvod dcery ovlivnil náš život strašně moc. Dceru...s vnučkou...skoro nevidáme...Začala žít nový život...na návštěvy jezdí minimálně...Rozvod mezi námi způsobil značné rozpory. Hodně se jí dotklo, že jsme ji tenkrát při rozvodu nepodporovali...zanevřela na nás, už k sobě nemáme tak blízko...Zetě s vnučkou vidáme také málo...občas nás navštěvují...Teď máme s manželem zas víc času na jiné věci. Hlavně na odpočinek, na domácnost. Předtím k nám chodila vnučata každý den po škole, hodně jsme se jim věnovali....teď máme kolikrát tolik volného času, že pomalu ani nevíme, co s ním...Ve výchově vnučat pomáhat nemůžeme, skoro je nevidáme. Spíše se je snažíme materiálně zabezpečovat...Kupujeme jim dárky nebo nějaké to oblečení...Dcera i zet' mají dobře placené zaměstnání, takže naši finanční pomoc nepotřebují.“ (Dana II./34,37,53,94,96-100,120). Prarodiče také upozorňovali na skutečnost, že se snadno po rozvodu může stát, že snacha/zet' styku s jejich vnoučaty může bránit. Prarodiče tak většinou mohou svá vnoučata vidat jen v případě, kdy jsou v kontaktu se svým rozvedeným dítětem a kdy je má jejich rozvedené dítě vnoučata v péči. Proto také bývají vztahy prarodičů s vnoučaty danou situací velmi negativně poznamenány. Ačkoliv kontakt prarodičů s dospělým dítětem bývá v těchto případech rozvodem spíše omezen, přesto z výzkumu vyplynulo, že obě strany většinou mají zájem vzájemný vztah zachovat a zůstávají spolu v kontaktu i po rozvodu. Prarodiče tak nadále určitým způsobem figurují v životě svého dítěte. V případě, kdy jejich dospělé dítě po rozvodu nezvládá své rodičovské povinnosti, mu pomáhají s péčí o vnoučata, poskytují životní rady, případně mu vypomáhají s domácností. Jinou formu jejich pomoci však dospělé dítě obvykle odmítá. Má-li v péči vnoučata snacha/zet', většinou je přítomnost prarodičů a jimi nabízená podpora a pomoc v neúplné rodině o to více odmítána. Ze strany prarodičů jsou očekávány pouze materiální věci, které mají zabezpečit potřeby vnoučat. Po rozvodu tak často prarodiče ztrácejí vnoučata ze svého života. Jelikož jim většinou velkou část volného času vždy zabírala péče o vnoučata, často tito prarodiče ztrátou kontaktu s vnoučaty získávají velké množství času. Pak se snadno ocitají v situaci, kdy nevědí, jak tento čas dostatečně a smysluplně využít. Vnoučata pro ně vždy byla radostí a příjemným rozptýlením, proto nyní, když jsou prarodiče ve svém životě ochuzeni o jejich přítomnost, bývají často nešťastní a nespokojení. Jejich život se stává

stereotypním, nezajímavým, příliš prázdným. Jedinou záchranou pak v jejich životě bývají jejich další dospělé děti s rodinami, které jim přinášejí do života radost a vynahrazují jim nepřítomnost členů rozpadlé rodiny. „*Náš život se změnil spíše v negativním slova smyslu. Poté, co se syn rozvedl, s ním nejsme příliš v kontaktu. Vidíme se jen málokdy. Naše vztahy ochladly. Se snachou a vnučkou jsme ztratili kontakt úplně. Chce si žít svůj život...I kdybychom snaše chtěli nějak pomoci, třeba vnučku pohlídat, tak nám to nedovolí. Vystačí si sama. Nás nepotřebuje. A dává nám to značně najevo...Před rozvodem jsme je navštěvovali celkem dost. Když snacha potřebovala hlídání, přivezla vnučku k nám. Pomáhala jsem jí ráda. Ale ty časy už jsou dávno pryč...Jsme v důchodu...volného času máme až moc...Když jsme aspoň mohli vidat vnučku, tak jsme se nějak zabavili. Ale teď? Náš život je příliš stereotypní. Jedinou naší záchranou je druhý syn, který občas přijede na víkend s vnučkami. Kdybychom ztratili kontakt i s nimi, tak bychom to už asi nepřežili. Vždyť je to naše jediná radost.*“ (Květa V./66-70,74,76,79,82-84).

Třetí skupině dotazovaných prarodičů přinesl rozvod jejich dítěte do života **pozitivní i negativní změny**. Do této skupiny spadají především ti prarodiče, kteří k rozvodu zaujali spíše liberální postoj, s rozvodem svého dítěte se smířili a souhlasili s ním, přesto však po rozvodu u nich došlo ke zhoršení vztahu se svou snachou/zetěm, jimž bylo vnuče svěřeno po rozvodu do péče. Dalo by se říci, že tito dotazovaní prarodiče tak rozvodem ve svém životě něco získali a naopak i něco ztratili. Jejich život byl ovlivněn **pozitivně** především **ve vztahu ke svému dospělému dítěti**. Prarodiče získali se svým dítětem po jeho rozvodu mnohem bližší vztah, začali s ním být v kontaktu daleko více než před rozvodem. Svému dítěti po rozvodu častokrát pomohli, usnadnili mu jeho další žití. Někteří prarodiče mu dokonce po rozvodu poskytli společné bydlení. Mimo to také prarodiče v rozhovorech přiznali, že jsou za kontakt se svým rozvedeným dítětem velmi vděční. Proto ho zpravidla po rozvodu také plně psychicky a fyzicky podporují, pomáhají mu, dělají vše, aby se mu i po rozvodu dobře žilo. V době, kdy má jejich rozvedené dítě své děti v péči, mu obvykle pomáhají a s radostí se vnučatům věnují. Pokud se jejich dospělé dítě po rozvodu ocitlo v nelehké životní situaci - např. zapříčiněné obvykle ztrátou zaměstnání či omezením jeho příjmu, většinou ho podporují i finančně. „*Náš život se rozvodem změnil celkem hodně. Hlavní změnou pro nás bylo to, že se syn zase nastěhoval zpět k nám domů. Museli jsme si na sebe zase zvyknout...teď jsme s ním mnohem víc v kontaktu než dřív...Máme spolu dobrý vztah...Pomáhá nám s domácností...vnučata žijí u snachy...Syn je může vidat dvakrát do měsíce...S vnučaty se stýkáme jen díky tomu, že syn bydlí u nás...je to jediný styk, který s nimi máme...už se s nimi nevidáme tak často...Syn těžce nesl, že přišel o dcerky...my jsme ho vždycky psychicky podporovali, dokázali ho z depresí a alkoholu dostat. Jelikož je zatím syn bez práce, má nepravidelný příjem, tak když potřebuje,*

*pomáháme mu především finančně...my ho podporujeme, pomáháme s výchovou vnouček. Žena nám vyváří samá dobrá jídla, pečuje o ně, všichni si s nimi hrajeme, užíváme si jejich přítomnosti...když se tu sejdeme i s vnoučaty, je tu pěkně veselo. Aspoň se nenudíme. Máme se ženou aspoň v životě trochu toho rozptýlení.“ (Josef IV./37,51,55,76-83). Tito prarodiče však na druhou stranu také potvrdili, že rozvod jejich život ovlivnil i výrazně **negativně**. Rozvodem u nich většinou došlo k částečné nebo úplné ztrátě jejich kontaktu **se snachou/zetěm** a tím i často k přerušení kontaktu **s vnoučaty**. Vztahy mezi prarodiči a bývalým partnerem jejich dítěte tak byly v tomto případě po rozvodu značně zhoršeny, a proto i přítomnost prarodičů v neúplné rodině přestala být ze strany snachy/zetě vítána. Role těchto prarodičů tak ztrácí rozvodem na významnosti. Pomoc prarodičů bývá snachou/zetěm obvykle odmítána. Respektována bývá pouze materiální podpora prarodičů, a to obvykle pouze v podobě dáreků pro vnoučata. Ačkoliv tyto prarodiče většinou mívají i po rozvodu svého dítěte o častější kontakt s vnoučaty zájem, mnohdy jim bývá odpírán. Proto tato skupina dotazovaných prarodičů bývá často s rozvodem a s porozvodovým uspořádáním hluboce zklamána. Z výzkumu je patrné, že se tyto prarodiče po rozvodu svého dítěte častokrát dostávají do situace, že možnost být v kontaktu s vnoučaty mají jen v době, kdy je má jejich dospělé dítě v péči. Proto tyto prarodiče bývají za jakoukoliv možnost kontaktu s vnoučaty vděční. Vnoučata vnímají jako krátkodobé rozptýlení v jejich životě, zpestření jejich každodenních stereotypních dnů. „*Náš život se změnil především v tom, že teďka máme minimální kontakt se svým vnukem. Dříve jsme ho vidali často...Soud rozhodl, že syna dostane po péče zeť...teď ho vidáme většinou, jen když si ho dcera bere na víkend. S dcerou máme celkem dobrý vztah...vidáme se s ní pravidelně. Stáli jsme při ní při rozvodu, stojíme při ní i nadále a podporujeme ji. Jinak bysme ztratili kontakt nejen s ní, ale i s vnoučkem...Když ho má dcera u sebe, tak je navštěvujeme. Hrajeme si spolu, chodíme s ním na procházky, učíme ho poznávat zvířátka. Zeť vidáme minimálně. Náš vztah se hodně změnil. Zeť naši pomoc odmítá. Teďka mu pomáhá hodně jeho nová přítelkyně. Takže o naši pomoc vlastně ani nestojí. Přijímá od nás pouze dárky pro vnuka. Ty většinou posíláme po dceři. Finančně ho tedy taky nijak nepodporujeme.“ (Růžena VIII./40,54,67,70-71,79-82,85).**

10.3 Rozvod a jeho důsledky pro rozvedené dospělé dítě a vnoučata z pohledu prarodičů

Všichni dotazovaní prarodiče potvrdili, že **rozvod přinesl do života jejich dospělého dítěte a vnoučat řadu velkých změn**. Podíváme-li se na všechny prarodiči zmiňované důsledky rozvodu, zjistíme, že rozvod ovlivnil život jejich dítěte a vnoučat většinou pozitivně

i negativně. Rozvod nejen výrazně zasáhl do vztahů všech členů rodiny, ale ovlivnil i jejich vzájemný kontakt. Rozpadem manželství také často došlo ke změně postavení a působení otce a matky v rodině. Rozvod přinesl do života rozpadlé rodiny plno velkých změn - výrazně proměnil způsob života všech členů rodiny, rozvedeným rodičům do života přinesl řadu nových povinností a úkolů. Mimo to rozvod výrazně zasáhl i do životní úrovně rodiny. Z výzkumu je patrné, že rozvod tedy mívá velké důsledky na život rodičů i dětí. Rozvod výrazným způsobem ovlivňuje život rozvedených osob - např. ovlivňuje hledání nového partnera či znovunalezení cesty ke šťastnému a spokojenému životu. Kromě toho také značně působí i na další výchovu a vzdělávání nezletilých dětí, na jejich zdravý vývoj, který má zřetelný vliv na jejich budoucího postavení ve společnosti.

Z výzkumu je zřejmé, že rozvod výrazně ovlivňuje **život obou partnerů**. Jeden partner většinou od rodiny po rozvodu odchází, druhý partner v rodině zůstává. Rozvodem mu vzniká nová povinnost - musí být schopen postarat se sám o sebe, o svoji domácnost a především o péči a výchovu dětí. Z toho důvodu pak obvykle podle prarodičů tento rodič ztrácí velkou část svého volného času, který měl před rozvodem. Nyní musí plně zastávat rodičovské povinnosti, po příchodu z práce se věnovat dětem a potřebným pracím v domácnosti. Péči o děti a domácnost tak přichází o volný čas a nejrůznější odpočinkové aktivity. Prarodiče v rozhovorech také upozornili na skutečnost, že druhý rodič sice rozvodem získává mnohem více volného času pro sebe, přesto musí v životě řešit nové úkoly, má jiné povinnosti. Musí se postarat sám o sebe a v době, kdy má děti ve své péči, se stará i o ně a zajistí uje jejich veškeré potřeby. „Syn...má víc starostí. Musí se starat sám o svoji domácnost a když má děti v péči, tak se o ně starat a zajišťovat jejich výchovu.“ (Zbyněk IX./67-68). Z výzkumu vyplynulo, že pokud bývá zaměstnání rodičů spíše časově nenáročné, obvykle mívají po rozvodu možnost být v kontaktu se svými dětmi více, mohou se jim plně věnovat, starat se o ně a vykonávat s nimi různé aktivity. „Dcera...má dobrou a hlavně časově nenáročnou práci, tak si na vnučku nějakou tu chvilku vždycky najde...Všechny tři spolu provádíme různé aktivity, např. chodíme na nákupy nebo plavat do bazénu. (Anna I./67-68,80-81). Pokud však zaměstnání rodičů bývá naopak velmi časově náročné, pak podle prarodičů rodiče většinou nemívají na své děti příliš času, a pokud je mají ve své péči, musí pro ně často shánět náhradní hlídání. V tomto případě tak obvykle do role pečovatelů nastupují prarodiče, jiní příbuzní či ostatní známí. „Horší je to s časem, jak dcera nastoupila do práce, tak má málo času na syna. Musí si vždycky pro něj shánět nějaké hlídání...s hlídáním vnuka jí vypomáhám.“ (Libuše VI./65,104-105).

Výpovědi prarodičů potvrdily, že **rozvod** ovlivňuje život rodiny nejen pokud se týče času, ale také po stránce **ekonomické**. Prarodiče v rozhovorech často zmiňovali skutečnost, že rodič, kterému byly děti svěřeny do péče, sice dostává příspěvky na výživu a zajištění potřeb dětí, po rozvodu však obvykle ztrácí veškerou další finanční podporu bývalého partnera. Tento rodič je pak častokrát po rozpadu manželství nucen přispívat do rodinného rozpočtu zcela sám - stává se samoživitelem rodiny. Rozvodem mu vzniká povinnost dostatečně finančně zabezpečit rodinu, zajistit, aby žádné z jeho dětí nestrádalo, postarat se o to, aby potřeby nezletilých dětí byly uspokojeny. Jeho úlohou také bývá zachování určité životní úrovně své rodiny. Dotazovaní prarodiče potvrdili, že toto zajišťování rodiny po rozvodu nebývá příliš jednoduché. V mnoha případech se ženy vychovávající děti po rozvodu samy často dostávají do vážných finančních potíží. V důsledku rozvodu tak často bývají nuceny mateřskou dovolenou předčasně ukončit nebo si při ní přivydělávat, nebo se dokonce vzdát role rodiče v domácnosti a nastoupit do práce. Aby finančně zajistili rodinu, častokrát se musejí vzdát většiny volného času, který dříve měly vyhraněný pro děti, a začít se věnovat svému zaměstnání. „...pro dceru je to o to horší, že poslední roky byla v domácnosti, chodila jen občas vypomáhat do obchodu. Po rozvodu tam nastoupila nastálo, ale ta práce jí zrovna moc peněz nepřináší...Hlavním živitelem rodiny byl vždycky zeť, ona se spíš starala o domácnost a o děti. Teď si sice snaží najít lepší práci, stále obíhá kdejaké firmy, ale zatím bez úspěchu. Díky tomu má právě méně času na děti. Snad brzy najde něco lepšího a bude se moct zas víc věnovat dětem.“ (Milena VII./91-95). „Dcera teďka skončila mateřskou, nastoupila do práce...Ačkoliv dostává od zeteř slušné výživné, žije jinak s vnukem jen ze svého příjmu...finančně na tom zrovna není nejlíp...je pracovně hodně vytížená, aby svoji rodinu vůbec uživila.“ (Libuše VI./65-67,78).

Z výzkumu vyplynulo, že na ekonomické zajištění rodiny po rozvodu mívá velký vliv i postavení rodiče v rodině před rozvodem a i kvalita a finanční ohodnocení jeho zaměstnání. Prarodiče potvrdili, že pokud měl rodič před ukončením manželství dobře finančně ohodnocené pracovní místo, většinou na tom bývá **finančně dobře i po rozvodu**. Jelikož tento rodič vždy přispíval do rodinného rozpočtu větší měrou než jeho partner, bývá i po rozvodu obvykle schopen zabezpečit sám sebe a v případě svěřených dětí do jeho péče dostatečně zabezpečit celou rodinu. Prarodiče však mimo to také v rozhovorech připustili, že rodič, který po rozvodu děti do své péče nedostal, z rozvodu nevychází ekonomicky špatně. Obvykle si svoji dobrou ekonomickou úroveň udržuje i nadále, častokrát si i výrazně finančně polepší. Dobře ekonomicky zabezpečené bývají po rozvodu i ti rodiče, kteří v důsledku rozvodu změnili své zaměstnání a získali tak mnohem lépe ohodnocené pracovní místo.

V souvislosti s ekonomickým zajištěním rodiny prarodiče v rozhovorech dále vyzdvihovali příspěvky na výživu a na zabezpečení potřeb nezletilých dětí. Také nalezení si nového životního partnera podle nich určitou měrou ovlivňuje ekonomickou situaci rodiče, popř. neúplné rodiny. „Dcera...*má velmi dobrou práci...dobře placené zaměstnání...mají dostatek peněz ...obě si žijí dobře, o vnučku je postaráno.*“ (Dana II./101,114-115). „Dcera *má práci slušnou, je celkem dobře finančně zajištěná. Od bývalého manžela dostává na vnučku alimenty, takže se obě mají dobře.*“ (Anna I./81-82). „Dcera...*je schopná se uživit...Má dobrou práci, finančně zajištěná je...Teďka změnila zaměstnání. Nastoupila do práce, kde vydělává celkem slušný peníze...Žije s novým partnerem, ten jí přispívá na nájem a na domácnost. Takže oba spolu dobře finančně vyjdou.*“ (Růžena VIII./75-77,90).

Dotazovaní prarodiče však na druhou stranu také potvrdili, že rodiči (v našem případě ženě i muži), který zastával před rozvodem v rodině spíše roli pečovatele než živitele rodiny, se **po rozvodu jeho ekonomická úroveň spíše zhoršila**. Tento rodič se před rozvodem věnoval spíše péči o děti a domácnost než hledání lepšího zaměstnání a případné kariéře, proto většinou zastával i méně kvalitní a ne příliš dobře finančně ohodnocené zaměstnání. Proto také vždy přispíval do rodinného rozpočtu o něco méně než jeho partner. Prarodiče často v rozhovorech podotýkali, že tomuto rodiči pak obvykle toto zaměstnání zůstává i po rozvodu, a proto musí z důvodu ekonomického zajištění sebe i jeho dětí v zaměstnání trávit mnohem více času. „*Co se týče finanční stránky, tak syn je na tom o něco hůř, než když na všechno byli dva. Dříve právě hodně financí do rodinného rozpočtu přinášela snacha a syn se spíše věnoval všem těm věcem okolo dětí, rodiny a domácnosti. Syn nemá příliš dobrou práci, a proto často dělá přesčas a vydělává, aby se u něj děti také měly dobře.*“ (Zbyněk IX./110-114).

Důsledkem rozvodu a odchodu jednoho partnera od rodiny však podle prarodičů nedochází jen k již zmiňovaným problémům, ale často také k **problémům** týkající se **bytové situace**. Ačkoliv většinou jeden z partnerů ve společném bydlení zůstává, druhý partner si obvykle po rozvodu musí hledat bydlení náhradní. Z výpovědí prarodičů je zřejmé, že druhý partner se tak často po rozvodu ocitá v nelehké ekonomické situaci, většinou je nucen volit nějaké provizorní bydlení nebo se dočasně či nastálo přestěhovat (sám nebo i se svými dětmi) k rodičům. „*Syn...ztratil zaměstnání...ještě před rozvodem se od snachy odstěhoval, no a jelikož neměl kam jít, nastěhoval se k nám.*“ (Josef IV./37,48). „*Syn se po rozvodu od rodiny odstěhoval. Od té doby vlastně bydlí sám. Bydlí opravdu ve velmi malém bytě, na větší neměl peníze. My jsme mu nabízeli, aby šel bydlet k nám, ale to on nechtěl...V garsonce nejsou moc dobré podmínky, aby tam s dětmi byl a trávil tam s nimi čas. Pro tři lidi je to tam přeci jen malý. Tak když má mít děti*

u sebe, výjimečně jsou tam, právě o těch víkendech často Kamil s vnoučaty přespává tady u nás...přeci jen tady u nás je víc místa.“ (Eva III./63,105-110).

Z výpovědí prarodičů také vyplynulo, že po rozvodu dochází k **osamostatnění obou rodičů** jakožto partnerů. Po rozvodu oba partneři přestávají spolu žít, přestávají se vzájemně v životě podporovat, pomáhat si. Prarodiče potvrdili, že někteří partneři se s rozvodem obvykle velmi těžce psychicky vyrovnávají, často nebývají schopni **tíhu svého osamocení** unést. Proto obvykle po rozvodu hledají podporu a citové zázemí u nějaké jiné osoby. Většinou to bývá u svých nezletilých dětí, které mají nablízku, nebo u svých rodičů, kteří často stojí na jejich straně a podporují je. Prarodiče však také zmiňovali, že v řadě případů dochází také k tomu, že si rozvedený hledá nového životního partnera, který mu bude stát nablízku, bude se o něj starat, pomáhat mu, podporovat ho. Výpovědi prarodičů potvrdily, že někteří rozvedení se s rozpadem svého manželství a rodiny velmi těžce smiřují, žádného nového partnera ihned po rozvodu nevyhledají. Tito rodiče obvykle zaměřují veškerou svou pozornost po rozvodu na sebe a na své děti. Věnují se sobě - svému životu, užívají si znovu nabyté „svobody“ a volného času, nebo se plně věnují dětem a snaží se jim maximální péčí vynahradiť ztrátu své původní úplné rodiny. *„Dcera zatím nového partnera nemá a asi ani nehledá. Užívá si nově nabyté svobody, tím nechci říct, že by střídala muže, ale ráda si vyjde s přáteli někam za zábavou nebo třeba s kolegyněmi z práce.Chodí ráda cvičit, více se věnuje sama sobě.“* (Anna I./78-81). *„Syn se po rozvodu změnil. Snaží se dělat vše, aby mohl být se svými dětmi co nejvíce v kontaktu...Od rozvodu se jim věnuje, jak jen může...Jezdí s nimi na výlety, dohlíží na jejich studium, pomáhá jim s přípravou do školy. Vynahrazuje jim čas, který s nimi nemůže být...Řekla bych, že po rozvodu teprve pochopil, co je to mít děti a starat se o ně.“* (Eva III./40,46-47,110-111).

Dotazovaní prarodiče potvrdili, že jiní rozvedení se po rozvodu snaží **hledat nového partnera**, se kterým krátce na to začínají žít. Tito prarodiče poukazují na skutečnost, že nový partner obvykle pomáhá rozvedenému rodiči odpoutat se od partnera bývalého, po jeho boku tak obvykle začíná žít nový, často šťastnější a spokojenější život. Mimo to také prarodiče potvrdili, že pokud má rozvedený rodič děti v péči, nový protějšek mu většinou s jejich výchovou pomáhá, podporuje ho a mnohdy mu ulehčuje jeho porozvodovou situaci i tím, že mu finančně přispívá na zajištění společné domácnosti. *„Dcera žije od rozvodu s novým partnerem ve svém bytě, vypadá to, že je s ním spokojená....On jí přispívá na nájem a na domácnost...Zeť asi rok po rozvodu začal navazovat nové kontakty. Našel si novou partnerku a zanedlouho si ji nastěhoval k sobě. Ta mu taky právě hodně pomáhá s výchovou vnuka a vůbec s domácností.“* (Růžena VIII./76-77,91,96-97). *„Syn je spokojený...našel si prý nějakou novou*

příteřkyni...Prý si ji před měsícem dokonce nastěhoval k sobě do bytu. Tak to asi bude vážné...Po rozvodu mu spíš chyběl někdo, kdo by se o něj staral a kdo by mu byl v tom prázdňém bytě nablízku.“ (Květa V./87-88,92).

Kromě těchto skutečností výzkum také potvrdil, že rozvod výrazně zasahuje do vztahů mezi rodiči, dětmi a prarodiči. Rozvodem většinou dochází k zřetelnému **narušení vztahů mezi manžely**. Většina prarodičů v rozhovorech poukázala na skutečnost, že at' už si oba partneři po rozvodu zachovají pozitivní nebo negativní vztahy, rozvodem tak zpravidla končí éra jejich společného života. Po rozvodu bývalí manželé obvykle nemívají téměř žádnou společnou aktivitu. Veškeré vzájemné vztahy a společná pouta mezi sebou zpřetrhají. V kontaktu mnohdy zůstávají jen kvůli společným dětem a svým rodičovským právům a povinnostem. Rodiče se tak většinou po rozvodu stýkají jen omezeně, komunikují a řeší spolu pouze záležitosti týkající se výchovy společných dětí. *„Oba se stýkají, ale spíš je to z důvodu domlouvání se ohledně hlídání a výchovy vnuka. Jinak opravdu nemají důvod se spolu vidět. Takže většinou se vidí jen v případě, když spolu potřebují něco důležitého probrat nebo když zeť přijde za vnučkem na návštěvu.“ (Libuše VI./96-98). „...že by se stýkali, to nevím...leda tady u nás a to ještě náhodně. Když se tady sejdou, nemůžu říct, že by se hádali. Prohodí spolu pár slov, ale je vidět, že už si nemají moc co říct. ..Spíše to jsou takové nucené rozhovory.“ (Dana II./66-68).*

Z výzkumu prarodičů je zřejmé, že po rozvodu dochází také ke **změně vztahů mezi dospělými dětmi a jejich rodiči**. Rozvod výrazně ovlivňuje udržení vzájemného kontaktu mezi těmito dvěma generacemi. Dotazovaní prarodiče potvrdili, že se jejich vzájemné vztahy v důsledku rozvodu obvykle zlepšují, někdy se však naopak výrazně zhoršují. Z výzkumu vyplývá, že vše se zpravidla odvíjí od postojů prarodičů k rozvodu jejich dítěte. Pokud tedy prarodiče rozhodnutí svého syna/dcery rozvést se podporují, rozvedené dítě většinou jejich přítomnost v jeho rodině hluboce oceňuje. Pak často jejich dříve konfliktní vztahy v důsledku rozvodu mizí a obě strany se výrazně sblíží. Někdy podle dotazovaných prarodičů mají k sobě obě strany po rozvodu tak blízko, že se k sobě stěhují a začínají spolu žít opět v jedné společné domácnosti. Prarodiče tak obvykle bývají rozvedenému dítěti k dispozici, kdykoliv je třeba. Dítě většinou milerádo jejich podporu a pomoc přijímá, jelikož tím mu bývá nabídnuta možnost mít trochu volného času pro sebe a pro své odpočinkové aktivity. *„Její rozvod nás dvě o to víc sblížil...Jelikož bydlí u mě, tak je mám stále na blízku. Aspoň si dcery a vnučky pořádně užiju...ráda dceři pomáhám...často vnučku hlídám. Dcera má díky tomu čas na sebe, na své kamarádky a může občas vyrazit někam mezi lidi.“ (Anna I./35-36,58,68). „Když dcera přišla s tím, že se budou rozvádět, nerozmlouvali jsme jí to. Svou dceru podporuji, pomáhám jí, jak jen to jde.*

Vnoučata...častěji se o ně staráme, hlídáme je...Dcera...díky nám má čas i na sebe, na domácnost a může si aspoň trochu od dětí odpočinout.“ (Milena VII./24-25,80-82).

Mají-li však prarodiče a rozvádějící se osoby na rozvod odlišný názor, prarodiče potvrdili, že pak obvykle mezi oběma stranami vznikají rozpory. Pokud prarodiče rozvodu svého dítěte brání, nestaví se na jeho stranu, nebývá podle prarodičů výjimkou, že rozvedené dítě na své rodiče z tohoto důvodu zanevře. A ačkoliv se rozvedený rodič důsledkem rozvodu sám dostává do nelehké životní situace, přesto je přesvědčen, že výchovu dětí a péči o domácnost zvládne zcela sám. Přítomnost prarodičů ve své rodině a jimi nabízenou pomoc většinou odmítá. Rozvod tak obvykle jejich vzájemné vztahy hluboce naruší a kontakt někdy zcela přeruší nebo alespoň výrazně omezí. *„Po rozvodu nejsme se synem příliš v kontaktu. Vidíme se jen málokdy...Výjimečně za námi přijede na návštěvu, ale to už musí být...my s rozvodem nesouhlasili...Naše vztahy ochladly. Už si nejsme tak blízcí jako před rozvodem...A syn, i kdyby naši pomoc potřeboval, tak za námi nepřijde.*“ (Květa V./50,52,71).

Z výpovědí prarodičů je zřejmé, že rozvod zřetelně zasahuje i do **vztahů rodičů a dětí a do života dětí** obecně. Výzkum potvrdil, že i když po rozvodu děti většinou ztrácejí s jedním rodičem každodenní kontakt, tato skutečnost obvykle nemívá vliv jejich dobré vztahy k tomuto rodiči. Přesto však prarodiče v rozhovorech přiznávají, že omezení kontaktu dětí s rodičem, s kterým nežijí, mívá značný vliv na vztah a kontakt vnoučat s prarodiči ze strany tohoto rodiče. *„Dcera...vnuka vidá minimálně...my nemáme téměř žádnou možnost se s ním vidat...Vídáme ho většinou jen, když si ho dcera bere na víkend.* (Růžena VIII./57-58,91). Výzkum potvrdil, že pokud dojde k úplnému přerušení kontaktu dětí s těmito prarodiči, vzájemná pouta mezi nimi a vnoučaty bývají zpřetrhána, jejich vztahy se po rozvodu zhoršují. Nezletilé děti tak často udržují pravidelný kontakt pouze s prarodiči ze strany rodiče, u něhož trvale žijí. Proto se i jejich vztahy s těmito prarodiči výrazně zlepšují. *„Po rozvodu jsme s vnučkou ztratili veškerý kontakt...Jinak se rozvodem v životě vnučky moc nezměnilo. Jedině to, že už se o ni nestaráme my. Bližší vztah tak získala k druhým prarodičům.*“ (Květa V./47,100). Dalším závažným důsledkem rozvodu, o kterém prarodiče hovořili, bylo bránění dítěti ve styku s druhým rodičem. Prarodiče tuto skutečnost považují za velmi nežádoucí a upozorňují, že tento nepříznivý stav může mít nežádoucí především na život dětí. *„Vnučky...přestaly mít častý pravidelný kontakt se svým otcem. Vidají se s ním jen dvakrát do měsíce, více ne. Snacha jejich dalšímu kontaktu brání. To vůbec není dobrý, kor když syn by o častější kontakt s vnučkami stál.*“ (Josef IV./100-101). Pokud však rodič dětem styk s druhým rodičem povoluje, o to více se pak

podle prarodičů druhý rodič snaží být s dětmi po rozvodu v kontaktu. Tento rodič obvykle o své děti projevuje dostatečný zájem, podle svých možností se jim věnuje. V době, kdy má děti ve své péči se prezentuje jako velmi vzorný rodič, o děti se pečlivě stará a dělá vše proto, aby děti u něj byly spokojeny. *„Zeť po rozvodu zásadním způsobem změnil postoj k výchově svého syna. Nyní se snaží být s ním v kontaktu. Pravidelně ho navštěvuje. Bere si ho vždycky, když má čas k sobě domu. Hlídá ho, když dcera potřebuje. Nebo si ho občas vyzvedne u dcery jen na odpoledne a jdou na procházku. Vnuk s ním tráví čas rád.“* (Libuše VI./90-93).

Z výzkumu vyplynulo, že život dětí po rozvodu bývá výrazně ovlivněn i v situaci, kdy si jeden nebo oba rodiče najdou nového partnera, s kterým později začínají žít a či dokonce s ním zakládají další rodinu. Prarodiče se domnívají, že pokud nezletilé děti nového partnera matky/otce přijmou, se vzniklou porozvodovou situací se mnohem lépe smiřují. Je-li tedy nový partner v rodině po rozvodu dětmi respektován, většinou v rodině panuje dobrá atmosféra. Děti se s novým „náhradním“ rodičem postupně sblíží, získávají k němu důvěru, v případě potřeby se na něj obracejí. Jejich vzájemný vztah bývá obvykle veden na přátelské úrovni. *„Rozvodem vnuk přišel o pravidelný kontakt s pravou matkou. Ale myslím si, že žije s otcem a jeho novou přítelkyní. Zdá se být spokojený. Řekla bych, že mu jeho pravá matka ani moc nechybí...má matku náhradní a ta ho má taky ráda. Stará se o něj.“* (Růžena VIII./105-106,111). *„Zeť založil novou rodinu...vnuk je asi spokojenější než vnučka, která žije s dcerou sama...vnuk...má otce i náhradní matku, dokonce už i nového sourozence.“* (Dana II./44,141-142). Vážný problém podle prarodičů nastává v okamžiku, pokud si rodič přivede do rodiny nového partnera a děti ho nepřijmou. Jelikož pak děti obvykle přítomnost nového protějšku svého rodiče v rodině odmítají, většinou nemívají ani snahu navázat s „náhradním“ rodičem bližší vztah. Prarodiče potvrdili, že děti tak mnohdy bývají v rodině nespokojené, nešťastné. Přítomnost nového partnera tak často zapříčiňuje hádky a spory mezi dětmi a vlastním rodičem, v rodině vzniká nepříznivá atmosféra. *„Vnučky rády pobývají u nás...partnera snachy zrovna dvakrát v lásce nemají... nepřijaly ho. Tak asi ani v jejich rodině nepanuje zrovna dobrá atmosféra. Někdy mi přijde, že by raději chtěly bydlet se synem.“* (Josef IV./103,107-109). Velmi závažným důsledkem rozvodu se ukázalo i rozdělení sourozenců do péče obou rodičů. Jelikož v případě výzkumu nebyl sourozencům po rozvodu umožněn pravidelný kontakt, lze podle prarodičů tento důsledek považovat za velmi negativní a škodlivý pro jejich další život. *„Vnoučata byla rozdělena...Dcera si vzala do péče holku a zeť kluka...je to hrozné, jak to pro ty chudinky dopadlo...už se spolu téměř vůbec nevidají. Nemyslím si, že by jim zrovna rozvod jejich rodičů nějak prospěl.“* (Dana II./30,94-96).

10.4 Postoje prarodičů k rozvodu a k porozvodovému uspořádání poměrů svého dítěte

Výzkum poukázal na skutečnost, že **postoje prarodičů k rozvodu svého dítěte** úzce souvisí s jejich pozdějším postavením v rozpadlé rodině. Postoje prarodičů k rozvodu svého dítěte totiž mívají velký vliv na kontakt a vztahy prarodičů se všemi členy rozpadlé rodiny a celkově na jejich další působení v této rodině. Je zřejmé, že neexistuje jednotný přístup prarodičů k rozvodu svého dítěte. Názory a postoje jednotlivých prarodičů bývají často velmi odlišné. Výzkum rozkryl v souvislosti s postoji a názory na rozvod celkem tři kategorie prarodičů. První dvě skupiny prarodičů se k rozvodu svého dítěte vyjadřují velmi jasně a přesvědčivě, zauímají k němu výrazný radikální postoj. Poslední skupina prarodičů projevuje k rozvodu svého dítěte nepříliš zřetelný názor, jejich postoj k rozvodu bývá velmi liberální.

První skupina dotazovaných prarodičů projevuje k rozvodu **výrazně pozitivní postoj**. Rozvod svého dítěte považuje za správnou volbu, rozhodnutí svého dítěte plně respektuje a s jeho rozvodem naprosto souhlasí. Tato skupina prarodičů v rozvodovém procesu většinou stojí na straně svého dítěte, stává se pro něj v jeho nesnadné situaci velkou oporou. Rozvod považuje za jediné možné řešení manželských hádek, sporů a krizí. Na rozvod pohlíží jako na zcela běžnou životní událost, která partnerům dopomáhá odpoutat se od nevhodného životního partnera. Přítomnost nezletilých dětí v rodině však při rozhodování o rozvodu nikterak nezohledňuje. Podle jejich názorů rozvod umožňuje oběma partnerům únik z nešťastného manželství, ale všem zúčastněným také přináší velkou úlevu a mnohem spokojenější život. *„Já jsem si hned od začátku myslel, že se k sobě ti dva nehodí...jsem rád, že se rozvedli. Pro všechny to podle mě byla velká úleva.“* (Josef IV./13,16-17). *„S rozvodem dcery souhlasím. Vždycky jsem si myslela, že její manželství nebude mít dlouhé trvání.“* (Anna I./12). *„Pokud už si dva lidé nemají co říct, nemá cenu vztah slepovat, ani v případě, že nechtějí, aby jejich dítě vyrůstalo v rozvrácené rodině. Když lidé udržují rodinu a manželství jen kvůli dětem, tak to stejně nehraje dobrotu. V takovém vztahu podle mě ani dítě nemůže být šťastné.“* (Libuše VI./23-25).

Druhá skupina dotazovaných prarodičů zauímá k rozvodu svého dítěte **výrazně negativní postoj**. S rozvodem svého dítěte výrazně nesouhlasí, rozvod považuje za velmi špatnou volbu, a proto také tito prarodiče bývají absolutně proti němu. Odhodlání svého dítěte ukončit manželství a rozvést se většinou nechápu, tudíž ho ani v jeho rozhodnutí

a v rozvodovém procesu příliš nepodporují. Rozvod považují až za poslední, nejkrajnější řešení, kdy partneři nejsou schopni najít jiné východisko z manželské krize. Zastávají názor, že by partneři neměli z daného manželství okamžitě utíkat, naopak by se měli vzniklé překážky snažit překonávat a dělat vše pro to, aby svůj vztah s partnerem a úplnou rodinu zachránili. Přítomnost dětí v manželství považují za velmi důležitý faktor, ke kterému by se při jejich rozhodování o rozchodu mělo také přihlížet. A to z několika důvodů: nejenže podle prarodičů rodiče dávají svým rozchodem dětem špatný příklad do života, ale rozvodem také rozrušují stabilní rodinné prostředí a zázemí, které děti v životě potřebují. „*Já si myslím, že rozvod byla špatná volba. Měli spolu vydržet, nebo se o to aspoň pokusit... Už jen kvůli těm dětem.*“ (Dana II./13,25). „*Já s rozpadem manželství svého syna vůbec nesouhlasím. Myslím, si že se syn se snachou měl pokusit manželský vztah udržet. V manželství a vůbec i v životě se přeci běžně vyskytují nejrůznější překážky, které je potřeba překonávat... Podle mě to vzdali moc rychle. Oba se mohli pokusit pro své manželství ještě něco udělat. Třeba navštívit manželskou poradnu a problémy se pokusit vyřešit tam... vždy se dá najít nějaké řešení, jak vyjít z manželské krize. A rozvod tím řešením rozhodně být nemusí.*“ (Zbyněk IX./13-15,17-19). Výzkum přinesl velmi zajímavé zjištění. Přestože prarodiče s rozvodem dospělého dítěte výrazně nesouhlasí, přesto se však pod hrozbou ztráty kontaktu se svým dítětem či vnoučaty raději po rozvodu staví na stranu dítěte. Hrozba možného přerušování vztahů a kontaktů s rodinou je často vede k tomu, že s nechtěl souhlasí a přistupují na rozvod svého dítěte a stávají se pro něj i jeho rodinu potřebnou oporou. Přesto však nejsou schopni se s jeho rozvodem zcela smířit. „*Sice nesouhlasíme s tím, jak to po rozvodu se zetěm vyřešili, ...ale musíme být rádi, že jsme s oběma vůbec v kontaktu.*“ (Dana II./42-43). „*Dceru v životě nadále podporujem. Stáli jsme při ní při rozvodu, a ačkoliv moc nesouhlasíme s jejím způsobem života, stojíme při ní i nadále. Jinak bysme ztratili kontakt nejen s vnoučkem, ale i s ní.*“ (Růžena VIII./69-71).

Poslední skupina dotazovaných prarodičů (v našem výzkumu převažující) zaujímá k rozvodu svého dítěte **velmi liberální postoj**. Ačkoliv z většiny výpovědí těchto prarodičů je zřejmé, že rozvod do jejich života velice zasáhl, leckdy se stal nelehkou citovou záležitostí, která se jich velmi dotkla a s kterou se ještě nebyli schopni zcela vyrovnat, přesto se však při rozvodu staví na stranu svého dítěte. Jejich postoj k rozvodu je výrazně neurčitý. Ačkoliv z jejich reakcí lze odhadovat spíše pozitivní/negativní přístup k rozvodu, přesto tito prarodiče svým dětem spíše straní, do jejich rozhodnutí příliš nezasahují, neovlivňují je, dávají dětem šanci, aby se v životě rozhodovaly samy. Ačkoliv rozhodnutí svého dítěte pak často považují za unáhlené a dostatečně neuvážené, či dokonce tragické, přesto ho plně respektují. Rozvodu nebrání, projevují dítěti zájem a pochopení a s rozvodem se postupně sami smířují. U této

skupiny prarodičů se však neustále objevují pochybnosti o tom, zda se rozvodu dalo ještě nějakým způsobem předejít a zda rozvod opravdu byl tou nejlepší volbou pro všechny. „*I kdybych nesouhlasila, tak proti tomu nic nezmůžu. Je to její život... To, co dělají, je jen jejich věc, já se jim do toho nikdy nepletla... nemuselo to mezi nimi skončit zrovna rozvodem... Prostě se rozhodli, že už dál spolu nechtějí být. Tak se museli rozejít... Nakonec usoudili, že rozvod byl pro oba správná volba.*“ (Růžena VIII./13-14,16-17,97-98). „*Nikdy na mé rady nedal... Asi je ale dobře, že to tak dopadlo... řekla bych, že je to pro všechny z nich teď mnohem lepší.*“ (Eva III./12-13,15-16). „*Rozvod jsem brala... jako úplně běžnou událost. Ale zaboha by mě nikdy nenapadlo, že tahle událost potká i mou dceru... když jsem se to dozvěděla, zhroutil se mi svět... Takové pěkné manželství to bylo... Nevím, jestli se s tou krizí dalo ještě něco dělat. Asi dalo, ale dcera už asi ztratila nervy... Je mi to líto, že to dopadlo, tak jak to dopadlo, ale zároveň se s manželem snažíme rozhodnutí své dcery respektovat a nadále ji v jejích rozhodnutích podporujeme.*“ (Milena VII./12-16,18-19).

Z výzkumu můžeme pozorovat, že na **postoje prarodičů k porozvodovému uspořádání poměrů svého dítěte** má výrazný vliv několik faktorů vyplývajících z úpravy poměrů v rodině po rozvodu. Jako velmi důležité se jeví tyto skutečnosti: zda měli oba rodiče po rozvodu o své dítě zájem, jaký typ výchovy vnoučat po rozvodu byl zvolen, komu z rodičů byla vnoučata po rozvodu svěřena do péče - zda tedy vnoučata zůstala v péči jejich dospělého dítěte. Výzkumný soubor představuje hned **několik typů porozvodové péče o děti**. Většina prarodičů z výzkumu reprezentovala typ výhradní péče matky o děti (ať už se jednalo o přímo o jejich dcery či snachy). Ostatní prarodiče představovali méně obvyklé typy porozvodové péče o děti - výhradní péči otce a střídavou péči obou rodičů. V rámci výzkumu jsem se ze strany prarodičů sekala i s prezentací netradičního a téměř nevyužívaného typu porozvodové péče - s typem rozdělení dětí do výhradní péče obou rodičů. Z výzkumu je zřejmé, že za nejvhodnější typ porozvodové péče považuje většina dotazovaných prarodičů právě výhradní péči jednoho z rodičů - zpravidla výhradní péči matky. „*Podle mě má být dítě po rozvodu u matky, ale zároveň má mít možnost trávit čas i se svým otcem.*“ (Anna I./26,29-30/výhradní péče matky). Na ostatní zmiňované typy svěřených dětí do péče po rozvodu prarodiče pohlížejí spíše negativně, z hlediska zajištění kvalitní výchovy a správného vývoje nezletilých dětí je považují za nepřilíš vhodné formy porozvodové péče. „*...pro vnoučata byl rozvod přímo jednou velkou katastrofou, trestem... Dcera a zeť se dohodli na tom, že každý z nich si nechá jedno dítě. Dcera si vzala do péče holku a zeť kluka... Myslím si, že pro děti nebylo moc dobrý, že je takhle rozdělili.*“ (Dana II./29-30,135 /výhradní péče obou rodičů). „*Ačkoliv jsou vnoučata v pravidelném kontaktu s oběma rodiči, přesto se domnívám, že toto rozhodnutí není pro život vnoučat zrovna moc pozitivní. Když budou vnoučata neustále takhle pendlovat mezi rodiči, tak si z toho do života nic*

dobrého zrovna nevezmou. Proto mi to nepřijde jako vhodné řešení. Kor v jejich věku....tedka ...pořádně ani nevědí, co se s nimi děje, proč musí pořád střídat domov a pobývat každou chvíli u jiného rodiče.“ (Zbyněk IX./57-59,61-62/střídavá péče obou rodičů).

Prarodiče s porozvodovým uspořádáním poměrů svého dítěte souhlasili v případech, kdy jejich vnouče bylo svěřeno do výhradní péče jejich dítěte (v případech výzkumu většinou do výhradní péče matky) a byla-li stanovena rozumná výše výživného na děti. A to bez ohledu na to, zda bylo o těchto věcech rozhodnuto na základě dohody mezi rodiči nebo na základě rozhodnutí soudu. Souhlas prarodičů byl projevován především v situaci, kdy dospělé dítě styku jejich vnoučete s druhým rodičem nebrání a rodič, kterému nebylo dítě svěřeno do péče, o něj projevuje dostatečný zájem i po rozvodu. Takovéto porozvodové uspořádání poměrů prarodiče obvykle hluboce oceňovali, považovali je za velmi rozumné a pro všechny členy rozpadlé rodiny nejvíce vyhovující. *„Jsem ráda, že soud vyhověl dohodě rodičů a svěřil vnuka do péče mojí dcery...Zeť..syna vídá pravidelně a platí na něj celkem slušné výživné.*“ (Libuše VI./46-47,50). *„Protože je vnučka ještě celkem malá, tak soud rozhodl, že zůstane s dcerou...zeť si jí bere dvakrát do měsíce na víkend, nebo tak, jak se s dcerou dohodnou...Je to tak asi nejlepší.*“ (Anna I./27-29). *„Ačkoliv o děti zeť při rozvodu stál, nakonec je do výhradní péče dostala stejně dcera. Bývalý manžel je tak pracovitý, že by na ně beztak neměl čas...Souhlasím...vnučata vždycky byla více fixovaná na dceru...Zeť si je může brát k sobě každý druhý víkend. Nebo případně jinak, podle dohody s dcerou...na děti platí dostatečně vysoké výživné.*“ (Milena VII./33-35,37,104).

Většina dotazovaných prarodičů však s porozvodovým uspořádáním poměrů svého dítěte nesouhlasila. Jejich nesouhlas se netýkal jen nevhodně zvoleného typu svěřeni vnoučat do péče (tedy již zmiňované střídavé péče a výhradní péče obou rodičů), ale také především skutečnosti, že vnoučata nebyla svěřena do výhradní péče jejich dítěte. Prarodiče vyjadřovali hluboký nesouhlas s tím, že vnoučata byla svěřena do péče snachy/zeťe, a vyjadřovali lítost nad tím, že jejich dospělé dítě tak nemá možnost dostatečně se podílet na výchově vnoučat. Z výzkumu vyplynulo, že se s touto skutečností velmi těžce smířují, a to také především proto, že jim tímto uspořádáním pak obvykle bývá odebrána možnost pravidelného kontaktu s vnoučaty. *„Soud rozhodl, že syna dostane po péče zeť...Všechny skutečnosti prý nasvědčovaly tomu, že vnukovi v jeho péči bude mnohem lépe než v péči dcery...Nesouhlasím...Zeť je sice opravdu dobrý otec, ale nechápu, proč byl vnuk svěřen do jeho péče, když o něj dcera měla zájem a chtěla ho také do péče...Jsem přesvědčená, že dcera by jeho výchovu taky zvládla...ted' nemáme téměř žádnou možnost vidat se s vnukem.*“ (Růžena VIII./41,44-46,57).

Z výzkumu vyplynulo, že důležitým faktorem ovlivňujícím názory prarodičů na porozvodové uspořádání poměrů svého dítěte, bývá většinou i vztah a postoj prarodičů k dospělému dítěti a k jeho bývalému partnerovi. Považují-li dotazovaní prarodiče bývalého partnera svého dítěte za vzorného a svědomitého rodiče a sami pozorují, že jejich dospělé dítě nejeví jako rodič o své nezletilé děti příliš zájmu, většinou k porozvodovému uspořádání vyjadřují spíše smiřující souhlas či nezřetelný nesouhlas. „*Děti dostala do výhradní péče snacha. Ačkoliv je mi líto, že syn z toho moc dobře nevyšel. Souhlasím...mohl si za to sám. Kdyby byl už od samého začátku starostlivým otcem, tak tomu mohl předejít. Určitě takhle je to pro ty vnoučata lepší. Bydlí s matkou a tátu vídají tak často, jak chtějí.*“ (Eva III./33,37-39). „*Snacha...vnučku dostala do výhradní péče...Souhlasila bych, kdybychom s manželem zůstali s vnučkou v kontaktu. Je mi jasné, že oba se dohodli podle toho, jak jim to vyhovovalo, ale nás a možné následky nevzali vůbec v potaz.*“ (Květa V./35,45-46). Považují-li však dotazovaní prarodiče bývalého partnera za vysoce nezpůsobilého rodiče, který bez pomoci jiných není schopen se o vnoučata téměř ani postarat, své dospělé dítě vidí většinou jako pouhou oběť rozvodu, které nebyla dána šance vlastní děti pravidelně vídat, a tak i dostatečně vychovávat. S tímto porozvodovým uspořádáním poměrů, a tedy většinou i s rozhodnutím soudu projevují značný nesouhlas a brání se tím, že by vnoučatům v péči svého dítěte (druhého rodiče) bylo mnohem lépe. „*Obě vnučky dostala do péče snacha. Myslím si, že soud udělal chybu. Neříkám, že Honza je dokonalý, ale my se ženou...bysme mu pomohli se o ty dvě malé rošťandy postarat...o jejich výchovu se teď stará snacha, pomáhá jí teda její matka. Jana byla a je pořád neschopná, vždycky potřebovala něčí pomoc. Sama by to nezvládla.*“ (Josef IV./35-36,41-44).

10.5 Vztahy v rodině po rozvodu z pohledu prarodičů

Z výpovědí prarodičů je zřejmé, že **vztahy v rodině po rozvodu** bývají výrazně ovlivňovány nejen předchozími rodinnými vztahy, ale také úpravou poměrů po rozvodu a postoji všech jejích členů k rozvodu a rozpadu rodiny. Z pohledu prarodičů se výzkum zabýval nejen porozvodovými vztahy mezi rodiči a dětmi, ale také vztahy prarodičů a rodičů, prarodičů a vnoučat. Kvalita vztahů obou rozcházejících se partnerů k rodičům svým i druhého partnera mívá značný vliv na zachování dosavadní pozice prarodičů v rodině i po rozvodu. Výzkum potvrdil, že porozvodové vztahy a kontakty prarodičů se svým dospělým dítětem, s jeho bývalým partnerem i s vnoučaty bývají obvykle velice ovlivňovány

přístupem prarodičů k rozvodu svého dítěte a mírou jejich odhodlanosti v rozpadlé rodině nadále působit a podporovat ji.

Z výzkumu vyplynulo, že ti **prarodiče**, kteří měli se svým dítětem před rozvodem zcela bezproblémový vztah a k jeho rozvodu zaujali spíše **liberální** nebo **výrazně pozitivní postoj**, si většinou i po rozvodu se **svými dospělými dětmi** zachovávají velmi dobré vztahy. Tito prarodiče potvrdili, že se jejich vzájemné vztahy rozvodem nikterak významně nezměnily, v řadě případů dokonce došlo k jejich mírnému *zlepšení*. Prarodiče se tak po rozvodu se svými dětmi více sblížili, stali se pro ně velkou oporou, po rozvodu jim začali poskytovat daleko větší pomoc s domácností, s péčí a s výchovou vnoučat. Z výpovědí prarodičů je zřejmé, že vzájemné dobré vztahy zároveň předurčují zachování jejich pravidelného kontaktu, někdy dokonce většího, než byl mezi nimi před rozvodem. Prarodiče poukázali na skutečnost, že i v případě, kdy před rozvodem mezi prarodiči a dětmi panovaly spíše negativní vztahy, zapříčiněné např. rozdílností názorů na výběr manžela či rodinný život, se jejich vzájemné vztahy po rozvodu mohou výrazně zlepšit. A to konkrétně tehdy, pokud se prarodiče při rozvodu dospělého dítěte postaví na jeho stranu. „*Syn se ještě před rozvodem od snachy odstěhoval a teď žije s námi v domě...Aspoň jsme s ním mnohem víc v kontaktu než dřív...Pomáhá nám s domácností a my ho podporujeme, pomáháme s výchovou vnouček....Máme spolu dobrý vztah.*“ (Josef IV./48,51,76,81). „*Na náš vztah...neměl její rozvod skoro žádný vliv. Vždycky jsme měli spolu dobrý vztah....s dcerou se vidáme často, teď dokonce víc než před rozvodem.*“ (Libuše VI./54, 57). „*Co se dcera rozvedla, tak už spolu vycházíme zase dobře...Její rozvod nás dvě o to víc sblížil.*“ (Anna I./33,35). Někteří prarodiče s liberálním postojem k rozvodu však také přiznali, že na udržování dobrých vztahů se svými dětmi přistoupili pouze z důvodu udržení pravidelného kontaktu s nimi a s vnoučaty. „*S dcerou máme celkem dobrý vztah. Stáli jsme při ní při rozvodu, a ačkoliv moc nesouhlasíme s jejím způsobem života..., stojíme při ní i nadále a podporujeme ji...Jinak bysme ztratili kontakt nejen s ní, ale i s vnoučkem.*“ (Růžena VIII./69-71).

Prarodiče s výrazně negativním postojem k rozvodu svého dítěte si podle výzkumu kvalitní vztahy se svým dítětem zachovávají po rozvodu jen málokdy. Rozvod většinou zapříčiňuje výrazné ochladnutí jejich vzájemných vztahů. Z výpovědí těchto prarodičů vyplynulo, že ačkoliv prarodiče s rozhodnutím svého dítěte rozvést se nesouhlasí, většinou se snaží jejich vztahy i po rozvodu nějakým způsobem zachovat. Přesto se jim po rozvodu jejich dospělé děti obvykle velice vzdalují. Jejich vzájemná komunikace vážne a kontakty bývají

často omezeny. Prarodiče připouští, že dospělé děti se s odlišným názorem svých rodičů na svůj rozvod jen velmi těžce smiřují, proto se také často každodenním kontaktům s nimi po rozvodu vyhýbají a jimi nabízenou pomoc přijímají jen v případě nutné potřeby. Jejich vzájemné stýkání tak obvykle bývá založeno pouze na zdvořilostních návštěvách. „*Rozvod mezi dcerou a námi způsobil značné rozpory...Hodně se jí dotklo, že jsme ji tenkrát při rozvodu já ani manžel nepodporovali...už k sobě nemáme tak blízko jako před tím...naše vztahy jsou od rozvodu mnohem chladnější...Na návštěvy jezdí minimálně...Skoro se s ní nevidáme.*“ (Dana II./34-35,41,82-83).

Z výzkumu je taktéž zřejmé, že se rozvod výrazným způsobem promítá i do **vztahů prarodičů se snachou či zetěm**. Rozpad manželství zapříčiňuje odchod jednoho rodiče od rodiny, a tím tedy i výrazné změny v kontaktu prarodičů s bývalým partnerem svého dítěte. Prarodiče potvrdili, že rozvodem většinou dochází k omezení či úplné ztrátě kontaktů mezi prarodiči a **snachou/zetěm**. Jejich vzájemné (dříve bezproblémové) vztahy tak bývají rozvodem velice často negativně ovlivněny. Po rozvodu obě strany přestávají mít důvod stýkat se a komunikovat spolu. Proto podle prarodičů většinou ani po rozvodu společné kontakty nevyhledávají, vidají se většinou neplánovaně - čistě náhodně. Vztahy a kontakty mezi nimi tak rozvodem ztrácejí velice na své významnosti. „*Se snachou se od rozvodu nevidáme. Vždycky jsme spolu měli bezproblémový vztah. Ale rozvod způsobil, že teď k sobě máme daleko. Trochu na nás zanevřela. Chce si žít svůj život. Začít s vnučkou od začátku a k tomu nás nepotřebuje.*“ (Květa V./52-54). „*Před rozvodem jsme se zetěm měli celkem dobrý vztah. Ale rozvodem se náš vztah hodně změnil, a spíš k horšímu... Zet' naší pomoc odmítá...Tedka ho vidáme minimálně.*“ (Růžena VIII./53-55,79). Přesto však se v našem výzkumu našli i prarodiče, kteří si své dobré vztahy se snachou/zetěm i přes výrazné omezení vzájemného kontaktu po rozvodu zachovali. Ačkoliv se snachou/zetěm po rozvodu přestali být v pravidelném kontaktu, občas se přesto stýkají a jsou schopni spolu nadále bezproblémově komunikovat. Respektují se, chovají se k sobě slušně. „*Bývalého zetě teďka vidím zřídka, většinou jen, když si k nám přijde pro malou...Ale chová se ke mně slušně, vždycky byl ke mně slušný, jen se s dcerou k sobě nehodili, ale jinak je to dobrý otec.*“ (Anna 37-38). „*Se zetěm sice vycházíme celkem dobře...po rozvodu k nám chodil celkem často...Od doby, co si založil novou rodinu už moc ne...Nebýt vnuka, s kterým se občas staví na návštěvu, tak bychom ho vůbec nevidali.*“ (Dana II./45-48). Z výzkumu je tedy patrné, že jen málokdy se po rozvodu pravidelný kontakt prarodičů se snachou/zetěm podaří zachovat. Mají-li před rozvodem prarodiče se snachou/zetěm velmi dobrý vztah, pak podle prarodičů většinou mají větší šanci zachovat si tento vztah i po rozvodu. Obzvláště v případě, pokud snacha/zet' má v péči jejich vnučata a prarodiče o ně nadále jeví velký zájem. „*Stýkáme se...jak se svým synem, tak i s naší snachou. Se snachou máme velmi dobrý vztah. Snacha je hodná,*

když potřebujeme, tak ráda vypomůže. My jí zas pomáháme s dětmi...hlídáme je, když je snacha v práci nebo když nemá hlídání a potřebuje si něco zařídit.“ (Eva III./55, 68-69).

Z výzkumu vyplynulo, že **vztahy prarodičů s vnoučaty** bývají výrazně ovlivňovány vztahy prarodičů k oběma bývalým manželům a skutečností, komu z rodičů byla vnoučata svěřena do péče. Pokud byla vnoučata svěřena do péče dospělého dítěte prarodičů, většinou se po rozvodu vztah prarodičů k vnoučatům nijak významně nemění, bývá stále na dobré úrovni. Někteří dotazovaní prarodiče udržují *pravidelný kontakt s vnoučaty* i po rozvodu, většina prarodičů s nimi bývá v kontaktu mnohem větším. Prarodiče se s vnoučaty po rozvodu sblíží, tráví spolu hodně času, jejich *vztahy bývají pozitivnější*, než tomu bylo před rozvodem. *„Určitě s vnukem máme bližší vztah než před rozvodem. Trávíme teď spolu mnohem víc času.většinou si spolu hrajeme, zpíváme, díváme se na pohádky, nebo vyrážíme na dětský hřiště a tak. Užíváme si spolu spoustu legrace.“ (Libuše VI./82-83).* *„Máme velmi dobrý vztah...Náš vztah se nijak nezměnil, jsou to stále naše zlatička, která nám do našeho života přináší jen radost...jsme teďka víc v kontaktu. Častěji se o ně staráme, hlídáme je.“ (Milena VII./74-75,80).* Pokud byla vnoučata svěřena do péče snachy/zetě, s kterým si prarodiči zachovávají dobré vztahy i po rozvodu, bývá kontakt prarodičů s vnoučaty většinou i po rozvodu pravidelně udržován a jejich vzájemné vztahy obou stran bývají nadále na velmi dobré úrovni. *„Stýkáme se se všemi...Rozvod nás ještě více sblížil...snaše pomáháme...S vnoučaty se stýkáme pravidelně... Navštěvujou nás skoro každé den. (Eva III./51,59,91).* Z výzkumu vyplynulo, že pokud však bývají vztahy prarodičů s snachou/zetěm naopak výrazně narušeny, dochází většinou k výraznému omezení či úplné ztrátě kontaktů prarodičů s vnoučaty. Vnoučata jsou obvykle s prarodiči od druhého rodiče v kontaktu pouze v době, kdy je má jejich druhý rodič v péči. Podle dotazovaných prarodičů však omezení kontaktů nemá příliš výrazný vliv na změnu jejich pozitivních vztahů s vnoučaty. Společně strávené chvíle se pak pro obě strany stávají o to více vzácnější, prarodiče se s vnoučaty po rozvodu obvykle spíše sblíží a často si mezi sebou vytvářejí mnohem bližší vztah, než měli před rozvodem. *„Dceru skoro nevidáme...Zetě vidáme také málo...Rozvod nás s vnoučaty určitě hodně sblížil...nejsme s nimi tolik v kontaktu...Tedka, když nás navštíví, vážíme si toho, že můžou být s námi a máme je o to víc rádi. Snažíme se jim o to víc vynahradiť ten čas, který s nimi nemůžeme být.“ (Dana II./33,86-87,93).* *„Tedka máme minimální kontakt se svým vnukem...U zetě ho nenavštěvujeme. Vidáme ho většinou, jen když si ho dcera bere na víkend. Když ho má dcera u sebe, tak je navštěvujeme...Máme spolu opravdu dobré vztahy.“ (Růžena VIII./57-58,67-68,84).* Prarodiče však také přiznali, že pokud je jejich kontakt s vnoučaty zcela přerušen, jejich vzájemné dříve pozitivní vztahy s vnoučaty se tak rozvodem výrazně zhoršují nebo bývají nenávratně zcela přerušeny. Vnoučata pak obvykle vztah s těmito prarodiči

nahrazují svým bližším vztahem a častějším kontaktem s druhými prarodiči. „*Se snachou se od rozvodu nevidáme. Po rozvodu jsme s vnučkou ztratili veškerý kontakt... náš vztah se výrazně zhoršil. Nevidáme ji. Jelikož je mladá, tak to ještě nevnímá. Má svoji druhou babičku a dědečka, takže jí asi nechybíme. Neuvědomuje si, že někde tu jsme ještě my.*“ (Květa V./46-47,52,61-62).

Z výpovědí prarodičů je patrné, že **vztahy mezi rodiči** bývají po rozvodu značně ovlivňovány množstvím a intenzitou vzájemných konfliktů a sporů před rozvodem. Výzkum poukázal na skutečnost, že jestliže panují mezi rodiči před rozvodem spíše negativní vztahy, jejich vztahy se po rozvodu zásadně nijak výrazně k lepšímu nezmění. Dotazovaní prarodiče potvrdili, že ve většině případů bývají vztahy mezi rodiči po rozvodu vedeny čistě jen na rodičovské úrovni. Rozvodem dochází k omezení kontaktu rodičů. Rodiče se vyrovnávají s rozpadem svého manželství, odpoutávají se od sebe, omezují svůj každodenní kontakt. Po rozvodu se podle prarodičů většinou snaží začít žít nový život a nechtějí, aby jim ho druhý partner nijak narušoval. Rozvod výrazně narušuje jejich vzájemné vztahy. Rodiče se tak nadále stýkají a komunikují spolu většinou pouze v záležitostech týkajících se výchovy a péče o děti. „*Vztah mezi nimi není nijak zvlášť pozitivní. Nebyť děti, tak spolu ani nekomunikují. Stýkají se, jen když syn děti vyzvedá nebo je vrací po víkendu snaše. Snacha...prý si tedka žije svůj vlastní život a nechce, aby jí ho syn nějak narušoval.*“ (Josef IV./64-65). „*Snaží se spolu normálně komunikovat, už kvůli vnučce. Ale většinou jim dělá problém dohodnout se na některých věcech týkajících se její výchovy...Dcera se mu většinou snaží vyjít vstříc, aby ho vnučka vidala pravidelně. Jinak se s ním už moc nestýká.*“ (Anna I./40-41,43-44). Někteří prarodiče z našeho výzkumu vypovídali, že ačkoliv rozvodem mezi rodiči došlo k omezení kontaktu, přesto bez ohledu na rozvodové hádky byly jejich dříve spíše pozitivní vztahy zachovány nebo se naopak jejich vztahy po rozvodu ještě výrazně zlepšily. Tito rodiče pak podle prarodičů většinou bývají schopni i po rozvodu spolu řešit nejrůznější věci, bezproblémově spolu jednat a komunikovat, dohodnout se. Dalo by se říci, že jejich vztah probíhá téměř na přátelské úrovni. „*Před rozvodem mezi sebou měli celkem dobré vztahy. Rozvodem se skoro nic nezměnilo. Oba spolu nadále bez problémů komunikují, většinou jsou schopni se i bez problému dohodnout. Stýkají se většinou při předávání dětí, nebo když za nimi zeť přijde na návštěvu...Dalo by se říct, že mezi sebou mají takový dobrý „kamarádský“ vztah.*“ (Milena VII./50-54). „*Komunikují spolu normálně. Oni se ani nikdy moc nedohadovali, většinou byli schopni se domluvit. Jediným problémem prostě byl nezájem syna o vnučku. Moc se ale nevidají. Jen když syn přijde za vnučkou. A to řeší takové ty běžné věci.*“ (Květa V./95-97). Výjimkou podle dotazovaných prarodičů bývá situace, kdy oba rodiče mezi sebou i po rozvodu udržují pravidelný kontakt a jejich stýkání a jednání bývá založeno na velmi přátelských vztazích. Schopnost rodičů se po rozvodu bezproblémově nadále stýkat, konat

různé aktivity, komunikovat spolu a dohodnout se se pak podle prarodičů výrazně pozitivně odráží v životě ostatních členů rodiny. „Po rozvodu se z nich stali opravdu dobří přátelé. Zůstávají spolu v pravidelném kontaktu.“ (Růžena VIII./97-98). „Syn se se snachou po rozvodu nadále vídá. Normálně spolu komunikují. Od doby, co změnil svůj způsob života, se chová ke snaše i k vnoučatům velmi dobře. Proto s ním i snacha bezproblémově vychází.“ (Eva III./112-113).

Dále dotazovaní prarodiče potvrdili, že **vztahy rodičů k nezletilým dětem** bývají po rozvodu hodně ovlivněny zájmem rodičů o děti, i skutečností, komu z rodičů byly děti svěřeny do péče a zda tento rodič respektuje právo druhého rodiče na styk s dítětem. Z výzkumu vyplynulo, že většina prarodičů považuje vztah dětí k rodiči, se kterým nadále trvale nebo případně střídavě žije, za velice příznivý. Nejenže tak podle nich dětem bývá dále dána možnost pravidelného kontaktu s tímto rodičem, ale jejich vzájemný před rozvodem bezproblémový vztah bývá zachován. A to podle prarodičů především proto, že tento rodič o dítě projevuje zájem, věnuje se mu, stará se o něj. Proto ho také často dotazovaní prarodiče považují za příkladného rodiče, který plní svoje povinnosti, o děti se po rozvodu vzorně stará a pečuje o ně. Z toho pak obvykle vyplývá, že děti k tomuto rodiči mívají bližší vztah než k rodiči, s kterým se po rozvodu jen stýkají. „Soud rozhodl, že syna dostane po péče zeť...Zeť je opravdu dobrý otec...Vždycky se o vnuka dokázal postarat sám. Proto taky k němu vnuk získal bližší vztah.“ (Růžena VIII./40,45,78-79). „S vnukem mají dobrý vztah. Dcera...vždycky o něj jevila větší zájem než zeť. Starala se, vychovávala ho. Vnuk ji má rád a řekla bych, že k ní má i mnohem blíže než k zeťovi.“ (Libuše VI./101-102). Z výpovědí prarodičů však také na druhou stranu vyplynulo, že i rodič, kterému nebyly děti svěřeny do péče, si může se svými dětmi po rozvodu pozitivní vztahy zachovat. Ačkoliv byl rozvodem jeho pravidelný kontakt s dětmi znemožněn, přesto většinou tento rodič i po rozvodu zájem o děti projevuje, snaží se s nimi být v kontaktu i nadále. „Vztah mají dobrý. Vnučkám se po otci moc stýská. Syn by je taky rád vídal častěji, ale snacha mu to nedovoluje. Když je má v péči, je moc rád, hraje si s nima, vymýšlí různé výlety a tak, aby si vnučky pobyt s ním co nejvíce užily.“ (Josef IV./71-73). „Po rozvodu se začal o vnučku zajímat o něco víc...navštěvuje ji...Vnučka je ráda, že ho vidí. Postupně si k ní získává bližší vztah.“ (Květa V./40-41). Z výpovědí prarodičů je dále také zřejmé, že pokud rodič, který má děti svěřeny do své péče, nebrání styku dětí s druhým rodičem, dochází většinou i po rozvodu k pravidelnému kontaktu dětí s druhým rodičem. Druhému rodiči tak podle prarodičů bývá i po rozvodu dána šance podílet se na výchově dětí, stýkat se s nimi, navštěvovat je, hlídat je v případě potřeby. Proto pak často bývají pozitivní vztahy dětí s druhým rodičem i po rozvodu zachovány. „...není problém, aby je zeť pravidelně navštěvoval. Občas se zeť s dcerou domluví a vyzvedne děti ze školy. Hhm, nebo podle času za dětmi zajde na návštěvu k dceři domů. Snaží se jim vynahrázovat čas,

co s nimi není .Když už má volno, tak je občas hlídá po škole, anebo si je bere na víkendy...O víkendu se jim věnuje, jezdí s nimi na různé výlety, hraje si s nimi a tak..vnoučata...jsou na obou rodičích závislá...kolikrát se ptají, kdy už zase uvidí tátu...stýská se jim.“ (Milena VII./38-40,100). Někteří prarodiče však také vypověděli, že po rozvodu může často docházet i k výraznému omezení nebo přerušení kontaktu dětí s druhým rodičem. A to obvykle v situaci, kdy rodič mající děti trvale ve své péči vzájemnému styku svých dětí s druhým rodičem po rozvodu brání, nebo v případě, kdy v důsledku vysoce nekvalitních vztahů mezi rodiči přestává mít druhý rodič o děti po rozvodu zájem. Podle prarodičů tak pozitivní vztahy mezi nezletilými dětmi a druhým rodičem, který je nemá ve své péči, tak většinou nebývají po rozvodu zachovány, naopak se rozvodem spíše zhoršují. „Od rozvodu dcera žije s novým partnerem ve svém bytě, vypadá to, že je s ním spokojená. Vnuka vidá minimálně, asi jí moc nechybí. Věnuje se mu, jen když ho má v péči. Tím,že ho dcera vidá minimálně, tak se jejich vztah změnil spíše k horšímu.Už k sobě nemají tak blízko jako před rozvodem...Vnuk ...žije spokojeně s otcem a jeho přítelkyní a zdá se být spokojený...jeho pravá matka mu ani moc nechybí.“ (Růžena VIII./90-91,104-105).

Rozvod na vztahy mezi sourozenci nemívá zásadní vliv, proto tyto vztahy nebyly ve výzkumu příliš nezohledňovány. Přesto výzkum přinesl zajímavé zjištění. Bylo to v případě, kdy byly děti po rozvodu svěřeny do výhradní péče obou rodičů. Prarodiče potvrdili, že v důsledku tohoto porozvodového uspořádání poměrů, tedy rozdělení sourozenců, může být jejich vztah značně negativně ovlivněn. Obzvláště v situaci, kdy po rozvodu rodičů dojde k omezení či úplnému přerušení vzájemných kontaktů těchto sourozenců. „Ještě, když byli všichni pohromadě, byly děti na sebe celkem hodně fixovaný...pro děti nebylo dobře, že je takhle rozdělili...ted' se dostaly do situace, že se spolu nemohou ani vidat...občas si píšou přes ten internet nebo si občas volají. Ale aby se scházeli a vidali osobně, to moc ne.“ (Dana II./30-32,75).

11. Závěr

Výzkum ukázal, že rozvod se nedotýká pouze rozvádějících se dospělých dvojic a jejich dětí, ale že výrazně zasahuje i do života rodičů rozvádějících se dospělých dětí. Pro všechny tři generace se tak stává velmi bolestnou životní událostí, která do jejich životů přináší řadu dlouhodobých důsledků. Rozvod postihuje nejrůznější oblasti života rodiny. Nejenže velmi zasahuje do vztahů dětí - rodičů - prarodičů, zřetelně ovlivňuje i zachování jejich vzájemného kontaktu po rozvodu. Rozvodem dochází k závažným změnám v životě všech zúčastněných. Role matky a otce v rodině se rozpadem manželství mění, dochází nejen ke změně jejich způsobu života, ale většinou i k proměně jejich rodičovských práv a povinností. Rozvod mění životní úroveň rodiny. Zřetelně také zasahuje do života prarodičů, ovlivňuje jejich postavení a další působení v rodině po rozvodu. Všem členům rozpadlé rodiny přináší do života řadu omezení, která se neblaze odrážejí v jejich životě.

Existuje mnoho příčin rozpadu rodiny. Z výzkumu je zřejmé, že tyto příčiny nelze hledat pouze na straně manželů, ale že po příčinách rozpadu rodiny je nutné pátrat i v jejich okolí - ve společnosti. Vedle charakterových rysů partnerů, názorů a jejich hodnotových orientací se tak často na rozpadu rodiny podílí i nežádoucí společenské jevy, jako je např. alkoholismus, nevěra či případné neuvážené intervence jiných lidí do života rodiny. Mezi nejzávažnější příčiny rozpadu rodiny zjištěné výzkumem tak patří rozdílnost povah, názorů a zájmů obou partnerů, neuvážený sňatek, nezájem jednoho z partnerů o rodinu, nadměrné pití alkoholu, nevěra a zásahy rodičů jednoho partnera do rodiny.

Rozvod výrazně zasahuje do života prarodičů. Rozvodem dochází ke změně jejich role a dalšího působení v životě všech členů rozpadlé rodiny. Výzkum ukázal, že na postavení prarodičů v rodině po rozvodu mají značný vliv jejich postoje k rozvodu dítěte, úprava poměrů v rodině po rozvodu a další zachování kvalitních vztahů prarodičů s dospělým dítětem a snachou/zetěm. Od těchto skutečností se pak dále odvíjí i to, jak prarodiče rozvod svého dítěte prožívají a jakým způsobem rozvod ovlivňuje jejich život. Výzkum v tomto směru přinesl hned několik zajímavých zjištění. V řadě případů rozvod zasahuje do života prarodičů velmi pozitivně. Většinou tomu bývá v případě, kdy prarodiče s rozvodem svého dítěte souhlasí. Prarodiče si tak často i po rozvodu udržují dobré vztahy s dospělým dítětem, s jeho bývalým partnerem i s vnoučaty. Po rozvodu se prarodiče obvykle se svým dítětem a jeho rodinou mnohem více sblížují. Bez ohledu na to, zda byla vnoučata svěřena do péče jejich

dítěte nebo do péče snachy/zetě, prarodiče nadále zůstávají se všemi členy rozpadlé rodiny v pravidelném kontaktu. Prarodiče tak v rodině po rozvodu zastávají velmi důležitou roli, pro většinu jejich členů se stávají těmi nejbližšími. Svému dítěti i vzniklé neúplné rodině poskytují potřebnou psychickou i fyzickou pomoc a podporu, která bývá většinou ze strany obou rodičů hluboce oceňována. Prarodiče tak obvykle tráví v neúplné rodině mnohem více času, věnují se více vnoučatům, velkou měrou se podílejí na jejich péči a výchově. Prarodiče tak většinou rozvodem svého dítěte spíše získávají, než ztrácejí, proto také tento rozvod mnohem lépe prožívají, lépe se s ním smiřují a s jeho následky se snadněji a rychleji vyrovnávají.

Z výzkumu je patrné, že rozvod často přináší do života prarodičů vedle pozitivních změn i změny negativní. Většinou tomu bývá v případě, kdy se prarodiče při rozvodu staví na stranu svého dospělého dítěte, avšak jejich vnoučata jsou svěřena do výhradní péče snachy/zetě, se kterými si prarodiče po rozvodu dobré vztahy neuchovávají. Rozvod tak mívá na život prarodičů pozitivní i negativní vliv. Na jedné straně si dotazovaní prarodiče uchovávají se svým rozvedeným dítětem pozitivní vztahy, po rozvodu se mnohem více sbližují, bývají spolu v častějším kontaktu, než tomu bylo dříve. Prarodiče tak sehrávají v životě svého rozvedeného dítěte důležitou roli. Stojí po jeho boku, bývají nablízku, kdykoliv dítě potřebuje. Svě dítě podporují, poskytují mu psychickou a fyzickou pomoc. Dělalí také vše, aby se jejich dítě snadněji vyrovnalo s rozvodem a porozvodovou situací, a pomáhají mu začít žít nový život. Na druhé straně však výzkum potvrdil, že dochází k výraznému zhoršení vztahů prarodičů se snachou/zetěm, kteří dostali jejich vnoučata do péče. Tím tak většinou nastane částečná nebo úplná ztráta jejich vzájemného kontaktu, což má často negativní vliv i na vztah a kontakty prarodičů s vnoučaty. Přítomnost těchto prarodičů v neúplné rodině nebývá ze strany snachy/zetě vítána, veškerá jimi nabízená pomoc a podpora je neúplnou rodinou obvykle odmítána. Ačkoliv prarodiče nadále projevují zájem o častější kontakt s vnoučaty, většinou jim možnost styku s nimi bývá snachou/zetěm odpírána. Prarodiče se tak často dostávají do situace, že mohou vnoučata vidat jen v době, kdy je má jejich dospělé dítě v péči. Jelikož tyto prarodiče v důsledku rozvodu jejich dětí něco získávají i na druhou stranu něco ztrácejí, bývají s rozvodem a porozvodovým uspořádáním spíše zklamáni. Rozvod dítěte se jich hluboce dotýká a jen těžce se vyrovnávají s odmítáním jejich přítomnosti v neúplné rodině ze strany snachy/zetě. Přesto však bývají za jakoukoliv možnost kontaktu s vnoučaty po rozvodu vděční.

Výzkum však na druhou stranu také ukázal, že rozvod někdy mění život prarodičů výrazně horším způsobem. Většinou tomu tak bývá v případě, kdy dotazovaní prarodiče s rozvodem svého dítěte nesouhlasí. Prarodiče přiznávají, že rozdílnost názorů na rozvod mezi nimi a jejich dospělým dítětem často způsobuje značné rozpory. Proto se také často stává, že dospělé dítě na své rodiče po rozvodu zanevře a o jejich další přítomnost ve svém životě neprojevuje zájem. Rozvodem se tak většinou vztahy prarodičů s dospělým dítětem, jeho bývalým parterem a vnoučaty spíše zhoršují. Jejich vzájemné kontakty bývají po rozvodu částečně nebo úplně přerušeny. Role prarodičů v takovém případě ztrácí na významu. Přítomnost prarodičů a jimi nabízená podpora a pomoc je ze strany dospělého dítěte i neúplné rodiny většinou odmítána. Rozvodem tak prarodiče častokrát bývají ve svém životě ochuzeni o přítomnost svých vnoučat, ztrácejí jedinou radost svého života. Jejich život se po rozvodu stává stereotypním a nezajímavým. Prarodiče v rozhovorech potvrzují, že rozvod do jejich života přináší jen řadu zklamání, neblaze ovlivňuje jejich život. Z výzkumu je patrné, že tito prarodiče rozvod svého dítěte velmi těžce prožívají, obtížně se vyrovnávají s ním i s jeho následky.

Z výpovědí prarodičů je zřejmé, že rozvod má velký dopad i na život rozvádějících se osob. Dotazovaní prarodiče potvrdili, že rozvod do života obou rodičů přináší pozitivní i negativní změny. Rozpadem manželství obvykle dochází ke změně postavení obou rodičů v rodině. Vzniká rodina neúplná, v jejímž čele většinou bývá žena - matka, která získává děti do své výhradní péče. Tím si obvykle zachovává s dětmi pravidelný kontakt a jejich vzájemné vztahy obvykle bývají na solidní úrovni. Prarodiče však upozorňují, že rozvodem matce vznikají nové povinnosti. Musí být schopna se postarat sama o sebe i o svou rodinu. Rozvodem tak většinou ztrácí podstatnou část svého volného času, který dříve měla pro sebe. Po příchodu z práce se musí věnovat dětem a potřebným pracím v domácnosti. Druhý rodič (obvykle otec) od rodiny po rozvodu odchází a ztrácí tak každodenní kontakt se svými dětmi. Jeho vztahy s dětmi bývají rozvodem velice poznamenány. Rozvodem sice podle prarodičů získává mnohem více volného času pro sebe, přesto mu v jeho životě vznikají nové úkoly a povinnosti. Musí být schopen se postarat sám o sebe a v době, kdy má děti ve své péči, se náležitě postarat i o ně. Z výzkumu je také patrné, že rozvod značně zasahuje jak do životní úrovně obou rodičů, a tak i životní úrovně neúplné rodiny. Rodič, který se stává samoživitelem, se podle prarodičů často z důvodu svého nedostatečně finančně ohodnoceného zaměstnání ocitá ve vážných finančních potížích a stává se závislým na pomoci ostatních. Rodič, který žije sám, si po rozvodu podle nich naopak často velmi finančně polepšuje.

Prarodiče také upozorňují, že rozvod zapříčiňuje ztrátu partnera, ztrátu veškeré citové podpory a pomoci ze strany partnera. Rozvodem tak podle nich dochází ke ztrátě každodenních kontaktů obou rodičů. Vztahy mezi rodiči bývají rozvodem spíše narušeny. Rodiče spolu zůstávají v kontaktu jen kvůli společným dětem. Oba rodiče pak podle prarodičů hledají většinou oporu ve svých dětech, které mají nablízku, ve svých rodičích, kteří stojí na jejich straně a podporují je, nebo často i v novém partnerovi, který jim pomáhá odpoutat se od své rodiny a začít tak žít po jeho boku nový život.

Dotazovaní prarodiče taktéž potvrdili, že rozvod výrazně zasahuje i do života nezletilých dětí. Rozvodem dochází k velké změně způsobu jejich života. Děti si po rozvodu obvykle uchovávají dobré vztahy s rodičem, s nímž trvale žijí, a zůstávají také v pravidelném kontaktu i s prarodiči ze strany tohoto rodiče. Po rozvodu však naopak ztrácejí každodenní kontakt s druhým rodičem, a tím bývá často omezen i jejich kontakt s prarodiči ze strany tohoto rodiče. Výzkum poukázal na skutečnost, že kvalita vztahů mezi bývalými manžely obvykle velmi ovlivňuje kvalitu vztahů dětí s druhým rodičem a i s prarodiči ze strany tohoto rodiče. Negativní vztahy mezi rodiči často zapříčiňují bránění styku dítěte s druhým rodičem. Tím bývají i vztahy dětí s druhým rodičem a s jeho rodiči neblaze ovlivněny. Pokud jsou však vztahy mezi rodiči po rozvodu pozitivní, dětem obvykle bývá dána možnost stýkat se i po rozvodu omezeně s druhým rodičem a jejich kvalitní vzájemné vztahy bývají zachovány. Z výzkumu je zřejmé, že život dětí po rozvodu zásadně ovlivňuje i skutečnost, kdy si jeden z rodičů najde nového partnera. Přijmou-li děti nového partnera své matky/otce bez problému, obvykle bývají schopny se se vzniklou situací v jejich rodině snadno vyrovnat. Pokud však mívají k novému partnerovi svého rodiče značné výhrady, většinou jeho přítomnost ve svém životě odmítají a těžko se s novou situací vyrovnávají. Z tohoto důvodu pak často panuje v doplněné rodině nepříznivá atmosféra a vztahy mezi dětmi a vlastním rodičem, který nového partnera do jejich života přivedl, bývají značně narušeny.

Závěrem lze tedy konstatovat, že rozpad manželství výrazně zasahuje do života dětí, rodičů i prarodičů. Rozvod obvykle přináší do života všech těchto generací nejen řadu pozitivních, ale i řadu negativních důsledků, s nimiž se členové dané rodiny častokrát jen těžce vyrovnávají. Je důležité si uvědomit, že rozvod výrazně ovlivňuje zachování kvalitních vztahů a udržování pravidelných kontaktů členů rozpadlé rodiny. Značně se dotýká postavení rodičů a prarodičů, ovlivňuje další výkon jejich role v rodině neúplné. Podle mého názoru si rodiče většinou před rozvodem neuvědomují závažnost události, kterou chtějí podstoupit,

neberou v úvahu veškeré dopady, které rozvod bude mít pro celou jejich rodinu. Výsledky výzkumu mě přesvědčily o tom, že v zájmu všech tří generací je předcházet nežádoucím důsledkům rozvodu, brát vždy v úvahu v první řadě zájem dětí, rodičů i prarodičů a respektovat právo dětí být v kontaktu s oběma rodiči i se širší rodinou. Jsem přesvědčena, že pokud rodiče projeví větší snahu o vzájemnou komunikaci a pokusí se veškeré negativní důsledky rozvodu redukovat na minimum, zajistí se spokojenost všech členů rodiny i po rozvodu. Z výzkumu je zřejmé, že udržování úzkých a pozitivních vztahů rodičů s ostatními členy rodiny nebývá po rozvodu příliš často jednoduché, přesto je nutné si uvědomit, že pokud se rodině podaří zachovat pozitivní vztahy i po rozvodu, bude tak moci být zajištěn i co nejčastější kontakt nezletilých dětí s oběma rodiči a s prarodiči ze strany matky i otce. Zachování kvalitních vztahů v rodině po rozvodu tak výrazně ovlivňuje zajištění zájmu nezletilých dětí a jejich práva být v kontaktu s oběma rodiči, stejně tak s prarodiči ze strany otce i matky. Oběma rodičům i prarodičům tak bývá dána možnost být součástí neúplné rodiny, pokračovat v plnění jejich rodičovských a prarodičovských rolí i po rozvodu.

12. Seznam použitých zdrojů

12.1. Knižní a seriálové publikace

Bakalář, E. a kol. *Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné*. Praha: Lidové noviny, 1996, ISBN 80-7106-157-3

Bakalář, E. a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. Praha: Karolinum, 2006, ISBN 80-246-1089-2

Cibulec, J. *Soužití tří generací*. Praha: Práce, 1980, 24-062-80

Černá, M. *Rozvod, otcové a děti*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, ISBN 80-86432-10-6

Disman, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 2006, ISBN 80-246-0139-7

Douglas, G., Ferguson, N. „The role of grandparents in divorced families“. *International Journal of Law, Policy and the Family*, Oxford University Press, 2003, Vol. 17, No. 1: 41-67

Dudová, R. *Otcovství po rozchodu rodičovského páru*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2008, ISBN 978-80-7330-136-1

Dudová R., Hastrmanová, Š. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, ISBN 978-80-7330-124-8

Everett, C., Everett, S. V. *Zdravý rozvod pro rodiče i děti*. Praha: Talpress, 2000, ISBN 80-7197-169-3

Giddens, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999, ISBN 80-7203-124-4

Hajný, M. *O rodičích, dětech a drogách*. Praha: Grada Publishing, 2001, ISBN 80-247-0135-9

Hartnoll, R., Griffith, P. a kol. *Příručka k provádění výběru metodou sněhové koule*. Praha: Úřad vlády ČR, 2003, ISBN 80-86734-08-0

Hauserová-Schönerová, I. *Děti potřebují prarodiče*. Praha: Portál, 1996, ISBN 80-7178-105-3

Havlík, R., Kořan, J. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002, ISBN 80-7178-635-7

Hendl, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2005, ISBN 80-7367-040-2

Holub, M. *Rodina a právo*. Praha: Práce, 1987, 24-040-87

Hrušáková, M., Králíčková, Z. *Česká rodinné právo*. Brno: Doplněk, 1998, ISBN 80-7239-003-1

Hrušáková, M. *Rozvod a paragrafy*. Praha: Computer Press, 2001, ISBN 80-7226-477-X

Hrušáková, M. a kol. *Zákon o rodině: komentář*. Praha: C.H. Beck, 1998, ISBN 80-7179-198-9

- Choděra, O. *Partnerství, manželství a paragrafy*. Praha: Grada Publishing, 2002, ISBN 80-247-0217-7
- Jandourek, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001, ISBN 80-7178-535-0
- Králíčková, Z. *Rodinné právo v otázkách a odpovědích*. Praha: Computer Press, 2000, ISBN 80-7226-365-X
- Kubátová, H. *Metodologie sociologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, ISBN 80-244-1549-6
- Márová, Z. *Být babičkou a mít babičku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985, 14-057-85
- Maříková, H. „Mateřství a otcovství.“ In: Valdřová, J. a kol. *Abc feminizmu*. Brno: Sebehnutí, 2004, ISBN 80-903228-3-2
- Matějček, Z., Dytrich, Z. *Křizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada Publishing, 2002, ISBN 80-247-0332-7
- Matějček, Z., Dytrich, Z. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada Publishing, 1999, ISBN 80-7169-897-0
- Matějček Z., Dytrich Z. *Radosti a starosti prarodičů aneb když máme vnoučata*. Praha: Grada Publishing, 1997, ISBN 80-7169-455-X
- Matoušek, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Slon, 1997, ISBN 80-85850-24-9
- Meves, Ch. *Dědo, mám tě rád. Jak být šťastný s dětmi a vnuky*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1998
- Mioviský, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2006, ISBN 80-247-1362-4
- Možný, I. *Moderní rodina (mýty a skutečnosti)*. Brno: Blok, 1990, ISBN 80-7029-018-8
- Možný, I. *Rodina a společnost*. Praha: Slon, 2006, ISBN 978-80-86429-87-8
- Možný, I. *Sociologie rodiny*. Praha: Slon, 1999, ISBN 80-85850-75-3
- Novák, T., Průchová, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2005, ISBN 978-80-247-1449-3
- Parke, R. D. *Fatherhood*. Cambridge, London: Harvard University Press, 1996, ISBN 0-674-29518-8
- Pláňava, I. *Jak se nerozvádět*. Praha: Grada Publishing, 1994, ISBN 80-7169-129-1
- Pláňava, I. *Po rozvodu*. Praha: Mona, 1986, 50-100-84
- Plzák, M. *Poznání a léčba poruch manželského soužití*. Praha: Avicenum, 1973, 735-21-08/29

Poupětová, Š. *Netrapte se po rozvodu*. Praha: Grada Publishing, 2009, ISBN 978-80-247-2046-3

Singly, F. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999, ISBN 80-7178-249-1

Skalková, J. a kol. *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983, 40-00-22/1

Smékal, V., Macek, P. *Utváření a vývoj osobnosti*. Brno: Barrister & Principál, 2002, ISBN 80-85947-83-8

Smith, H. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004, ISBN 80-7178-906-2

Strašíková, B. *V roli rodičů a prarodičů*. Praha: Karolinum, 2004, ISBN 80-246-0848-0

Sýkorová, D. *Autonomie ve stáří - kapitoly z gerontosociologie*. Praha: Slon, 2007, ISBN 978-80-86429-62-5

Sýkorová, D. *Prázdné hnízdo - Šance nebo břemeno?* Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996, ISBN 80-7067-622-1

Sýkorová, D. „Senioři v rodině a společnosti z pohledu střední generace dospělých dětí.“ In: Chytil O. a kol. *Senioři ve společnosti a jejich autonomie pohledem sociálních pracovníků*. Boskovice: Albert, 2004, ISBN 80-7326-068-9

Švarcová-Slabinová, I. *Mentální retardace*. Praha. Portál, 2006, ISBN 80-7367-060-7

Švaříček, R., Šedová, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-313-0

Teyber, E. *Děti a rozvod*. Praha: Návrat domů, 2007, ISBN 978-80-7255-163-7

Velký sociologický slovník. [2. svazek]. Praha: Karolinum, 1996, ISBN 80-7184-310-5

Warshak, R. A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996, ISBN 80-7178-089-8

12.2. Internetové zdroje

„Alkoholismus.“ *Wikipedie: Otevřená encyklopedie*. [online]. Aktualizováno: 19.12.2009. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Alkoholismus> Navštíveno dne: 20.1.2010

Dudová, R. „Otcovství po rozvodu.“ *Gender a sociologie*. [online]. Zveřejněno: 2005. Dostupné z WWW: <http://www.soc.cas.cz/porozvodu/info/cz/25045/Otcovstvi-po-rozvodu.html> Navštíveno dne: 2.11.2009.

Dudová, T. „Střídavá a společná práce.“ *Gender a sociologie*. [online]. Zveřejněno: 2005. [citováno 1.12.2009]. Dostupné z WWW: <http://www.soc.cas.cz/porozvodu/info/cz/25066/Spolecna-a-stridava-pece.html>

Hastrmanová, Š. „Pohledy expertů na problematiku porozvodového řízení.“ *Gender a sociologie*. [online]. Zveřejněno: 2005. Dostupné z WWW: <http://www.soc.cas.cz/porozvodu/info/cz/25047/Pohledy-expertu-na-problematiku-porozvodoveho-rizeni.html> Navštíveno dne: 1.12.2009.

Katrňák, T. „Strukturální příčiny poklesu sňatečnosti a nárůstu svobodných v 90. letech v ČR.“ *Sociologický časopis - Czech Sociological Review*. [online]. Zveřejněno: 2001, roč. 37, č.2., Dostupné na WWW: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/3784db59d128d195b38527202a1e9f0f474a20ef_152_01-2KATR.N.pdf. Navštíveno dne: 1.1.2010

„Manželství“ *Wikipedie: Otevřená encyklopedie*. [online]. Aktualizováno: 2.12.2009. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Man%C5%BEelstv%C3%AD>. Navštíveno dne: 20.1.2010

„Rozvod.“ *Wikipedie: Otevřená encyklopedie*. [online]. Aktualizováno: 2.12.2009. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Rozvod> Navštíveno dne: 20.12.2009

„Rozvodovost.“ *Český statistický úřad*. [online]. Aktualizováno: 15.1.2010. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost> . Navštíveno dne: 16.1.2010

„Rozvodovost.“ *Český statistický úřad*. [online]. Zveřejněno: 26.7.2007. Dostupné z WWW: [http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/2100442388/\\$File/40070703.pdf](http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/2100442388/$File/40070703.pdf). Navštíveno dne: 1.11.2009

„Rozvodovost.“ *Český statistický úřad*. [online]. Zveřejněno: 11.9.2009. Dostupné z WWW: [http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/1D00355EB8/\\$File/400709a3.pdf](http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/1D00355EB8/$File/400709a3.pdf). Navštíveno dne: 1.11.2009

Simota, D. „Rodina, manželství a kohabítace.“ *Internetový politologický časopis e-Polis.cz* [online]. Zveřejněno: 14.7.2005. Dostupné z WWW: <http://www.e-polis.cz/sociologie/106-rodina-manzelstvi-a-kohabitate.html>. Navštíveno dne: 20.1.2010

„Sňatečnost.“ *Český statistický úřad*. [online]. Aktualizováno: 15.1.2010. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost> . Navštíveno dne: 20.1.2010

„Sňatky a rozvody v letech 1950_2008“ *Český statistický úřad*. [online]. Zveřejněno: 17.6.2009. Dostupné z WWW: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatky_a_rozvody_1950_2008. Navštíveno dne: 1.1.2010.

Šťastná, A. „Analýza: Vybrané faktory rozvodovosti.“ *Demografie*. [online]. Zveřejněno: 15.4.2005. Dostupné z WWW: http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&articlID=46 . Navštíveno dne: 20.1.2010

Timonen, V. (ed.) „The role of grandparents in divorced and separated families.“ *Family Support Agency*. [online]. Zveřejněno: 2009. Dostupné z WWW: http://www.fsa.ie/fileadmin/user_upload/Files/The_Role_of_Grandparents_in_Divorced_Separated_Families.pdf. Navštíveno dne: 12.2.2010

„Vývoj rozvodovosti v České republice v letech 1989-2001.“ *Český statistický úřad*. [online]. Zveřejněno: 18.10. 2002. Dostupné na WWW: <http://www.czso.cz/cz/cisla/1/11/111202/rozvody/r1.htm>. Navštíveno dne: 1.11.2009

Wanjiru, M. „Why alcoholism marriage is such a serious and difficult social problem.“ [online]. Zveřejněno: 2005. Dostupné na WWW: <http://cs.articlesnatch.com/Article/WhyAlcoholism-Marriage-Is-Such-A-Serious-And-Difficult-Social-Problem/325293> . Navštíveno dne: 21.1.2010

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád. [online]. Zveřejněno: 1998. [citováno 4.11.2009]. Dostupné z WWW: <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/osr/>

13. Přílohy

Příloha č. 1 Scénář rozhovoru

Příloha č. 2 Graf: Vývoj rozvodovosti v letech 1989 - 2008 v naší republice

Příloha č. 3 Graf: Rozvodovost v letech 1989 - 2001 podle věku mužů a žen

Příloha č. 4 Tabulka: Rozvodovost v letech 1999 - 2008 podle délky trvání manželství

Příloha č. 5 Tabulka: Rozvodovost v letech 1999 - 2008 podle počtu nezletilých dětí

Příloha č. 1

Scénář rozhovoru

❖ Úvod

- Řekněte mi nejprve něco o Vás. Kolik je Vám let?
- Řekněte mi něco o Vaší rodině (kolik má členů, kdo do ní patří).
- Koho z Vaší rodiny postihl rozvod?

❖ Rozvod a rozpad rodiny

- Jaký máte názor na to, že se Vašemu dospělému dítěti rozpadlo manželství a došlo tak k rozpadu jeho rodiny?
- Myslíte si, že rozpad manželství byl jediným možným řešením rodinné krize?
- Jaké příčiny byly podle Vašeho názoru hlavním důvodem rozpadu manželství?
- Souhlasíte s porozvodovým uspořádáním poměrů svého dospělého dítěte, především s rozhodnutím soudu o svěření Vašich nezletilých vnoučat do péče?

❖ Prarodiče a rozpadlá rodina

- Jak rozvod ovlivnil Váš vztah s vaším rozvedeným dospělým dítětem / eventuálně se snachou, se zetěm? Stýkáte se, komunikujete spolu, jak často?
- Do jaké míry rozvod Vašeho dospělého dítěte změnil váš život (v poskytnutí pomoci rozpadlé rodině Vašeho dítěte - po stránce psychické, fyzické a materiální apod.)?
- Stýkáte se po rozvodu nadále s vnoučaty?
- Jak se po rozvodu změnil Váš vztah s vnoučaty (pozitivně / negativně, a v čem)?
- Napomáháte rozvedeným rodičům ve výchově jejich dětí/ vašich vnoučat?

❖ Rozvedené dospělé děti a rozvod

- Jaké důsledky měl / má rozvod pro Vašeho syna/ dceru?

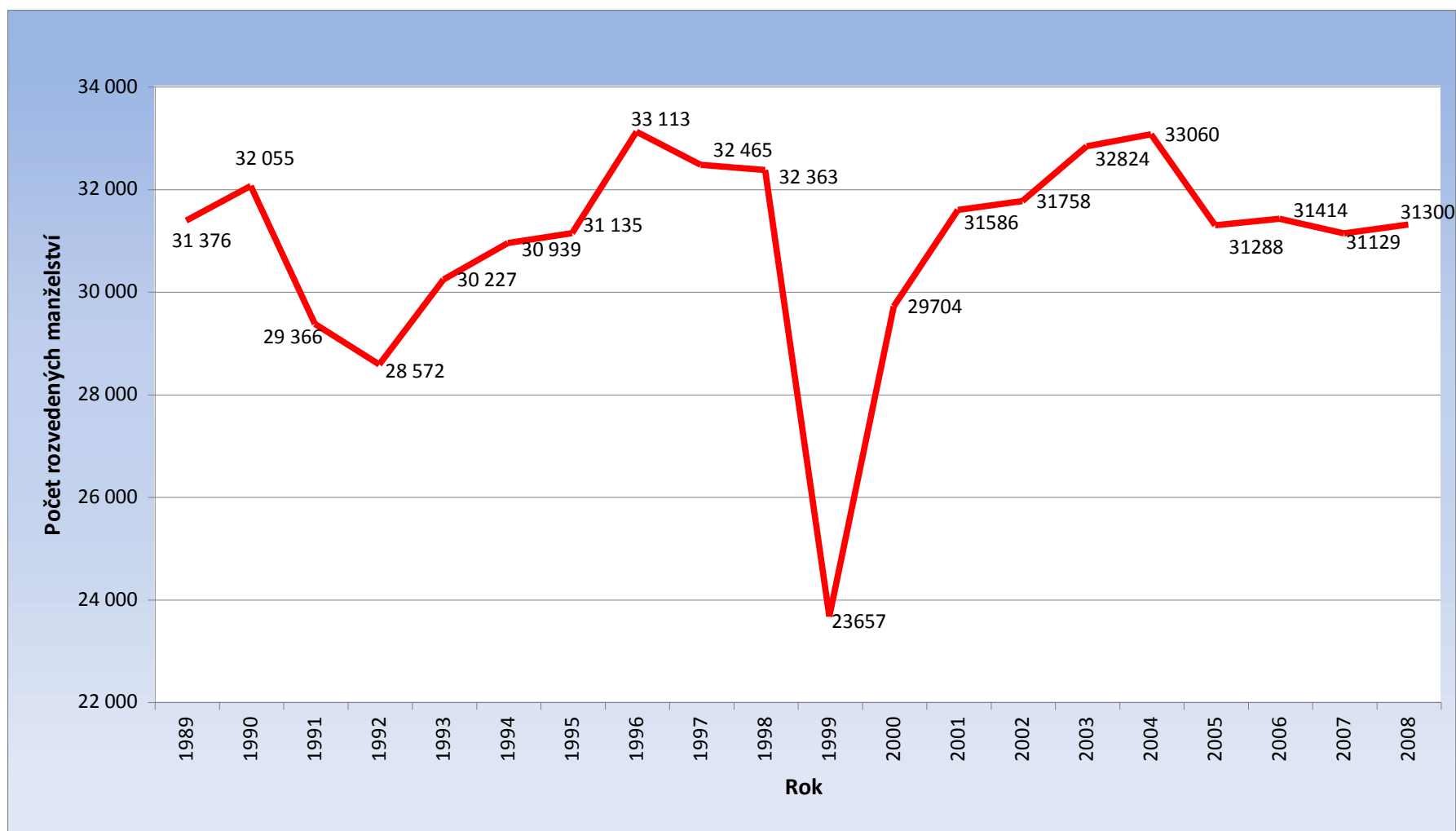
❖ Vnoučata a rozvod

- Jaké důsledky měl / má rozvod pro Vaše vnoučata?

❖ Závěr

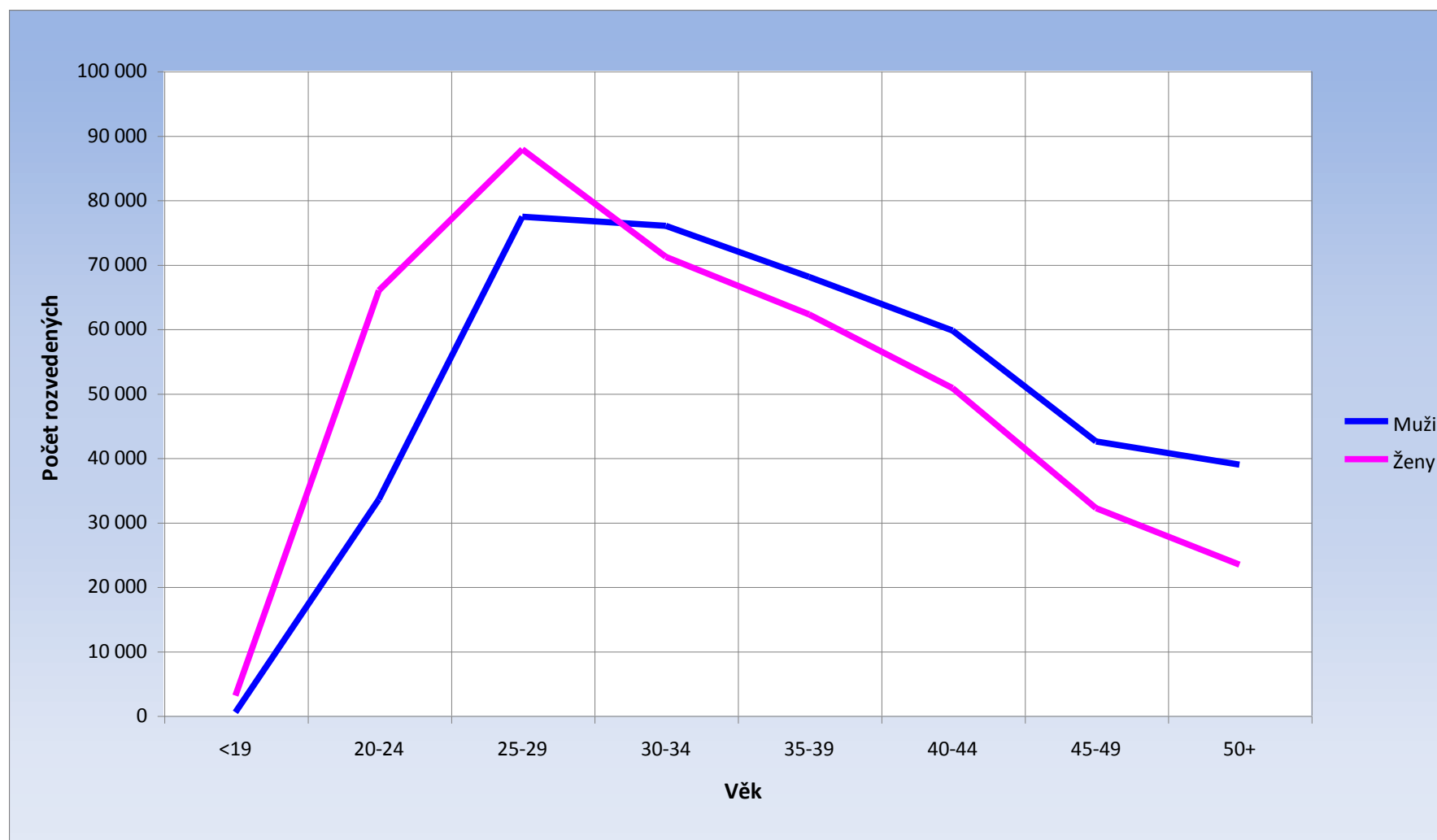
- Děkuji vám za rozhovor. Chtěl/a byste ještě něco ke svým výpovědím dodat nebo něco podstatného, co v rámci rozhovoru nezaznělo, doplnit?
- Souhlasíte s tím, že budou Vaše výpovědi použity pro potřeby mé diplomové práce?

Příloha č. 2 Graf: Vývoj rozvodovosti v letech 1989 - 2008 v naší republice

Zdroj: „Vývoj sňatečnosti a rozvodovosti v ČR po roce 1989.“ „Demografická ročenka krajů 1999-2008.“ Český statistický úřad. [online]. Zveřejněno: 18.10.2002, 15.7.2009. Dostupné z WWW:<<http://www.czso.cz/>>. Navštíveno dne: 15.3.2010, vlastní výpočty.

Příloha č. 3 Graf: Rozvodovost v letech 1989 - 2001 podle věku mužů a žen

Zdroj: „Vývoj sňatečnosti a rozvodovosti v ČR po roce 1989.“ Český statistický úřad. [online]. Zveřejněno: 18.10.2002. Dostupné z WWW:<<http://www.czso.cz/>>. Navštíveno dne: 15.3.2010, vlastní výpočty.

Příloha č. 4 Tabulka: Rozvodovost v letech 1999 - 2008 podle délky trvání manželství

Rok	Délka trvání manželství (v rocích)					
	0	1	2-4	5-9	10-14	15+
1999	222	1 071	4 078	6 589	4 418	7 279
2000	-	1 263	5 048	7 813	6 180	9 400
2001	153	1 145	4 984	7 826	6 960	10 518
2002	164	1 106	4 895	7 446	7 000	11 147
2003	192	1 139	4 871	7 267	7 148	12 207
2004	184	1 099	4 736	7 396	6 994	12 651
2005	187	970	4 377	6 852	6 089	12 813
2006	157	1 122	4 435	7 209	5 681	12 810
2007	277	1 099	4 289	6 808	5 424	13 232
2008	341	1 214	4 442	6 573	5 148	13 582

Zdroj: „Demografická ročenka krajů 1999 až 2008.“ Český statistický úřad. [online]. Zveřejněno: 15.7.2009. Dostupné z WWW: <<http://www.czso.cz>>. Navštíveno dne: 15.3.2010.

Příloha č. 5 Tabulka: Rozvodovost v letech 1999 - 2008 podle počtu nezletilých dětí

Rok	Počet nezletilých dětí				
	0	1	2	3	4+
1999	9 480	8 199	5 248	632	98
2000	10 637	11 084	7 015	813	155
2001	11 037	11 940	7 586	868	155
2002	11 346	11 756	7 667	833	156
2003	12 119	11 748	7 929	853	175
2004	12 255	11 802	7 993	855	155
2005	12 078	10 872	7 376	808	154
2006	12 412	11 004	7 085	774	140
2007	12 721	10 345	7 189	726	148
2008	13 104	10 358	6 989	729	120

Zdroj: „Demografická ročenka krajů 1999 až 2008.“ Český statistický úřad. [online]. Zveřejněno: 15.7.2009. Dostupné z WWW: <<http://www.czso.cz>>. Navštíveno dne: 15.3.2010.